

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การนำเสนอข้อมูลในบทนี้จะเป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกต กิจกรรมของศักยภาพและเครือข่ายของผู้นำชุมชนเพื่อการจัดการต้นน้ำของกลุ่มตัวอย่าง โดยเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 บริบทของพื้นที่ศึกษา

บริบทภายนอกของพื้นที่ศึกษา

- 1) ระดับจังหวัด
- 2) ระดับอำเภอ
- 3) ระดับตำบล

บริบทภายในของพื้นที่ศึกษา

- 1) ด้านประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน
- 2) ด้านลักษณะที่ตั้ง
- 3) ด้านลักษณะทางทรัพยากรธรรมชาติ
- 4) ด้านข้อมูลประชากร
- 5) ด้านเศรษฐกิจ
- 6) ด้านการศึกษา
- 7) ด้านศาสนา
- 8) ด้านวัฒนธรรมและประเพณีที่สำคัญ
- 9) ด้านสาธารณูปโภค
- 10) ด้านสาธารณสุข
- 11) ด้านสวัสดิการและความปลอดภัย
- 12) ด้านผู้ด้อยโอกาส
- 13) ด้านการบริหารปกครอง

ตอนที่ 2 การจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข

ตอนที่ 3 ศักยภาพและเครือข่ายของผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข

ผู้วิจัยได้รวบรวมกรณีศึกษาศักยภาพผู้นำในการจัดการต้นน้ำ และเครือข่ายของแต่ละกรณีที่อาจเหมือนหรือแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามภูมิหลังของผู้นำแต่ละคนในชุมชนที่ศึกษา ผู้วิจัยขอเสนอข้อมูลเป็น 3 ข้อ ดังนี้

- 1) กรณีศึกษาศักยภาพของผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข
- 2) สรุปศักยภาพของผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข
- 3) สรุปลักษณะเครือข่ายของผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข

4.1 บริบทของพื้นที่ศึกษา

4.1.1 บริบทภายนอกของพื้นที่ศึกษา

1) บริบทพื้นที่ระดับจังหวัด

จังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่เหนือสุดของประเทศไทย มีพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน 2 ประเทศ คือ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กับประเทศสหภาพพม่า โดย

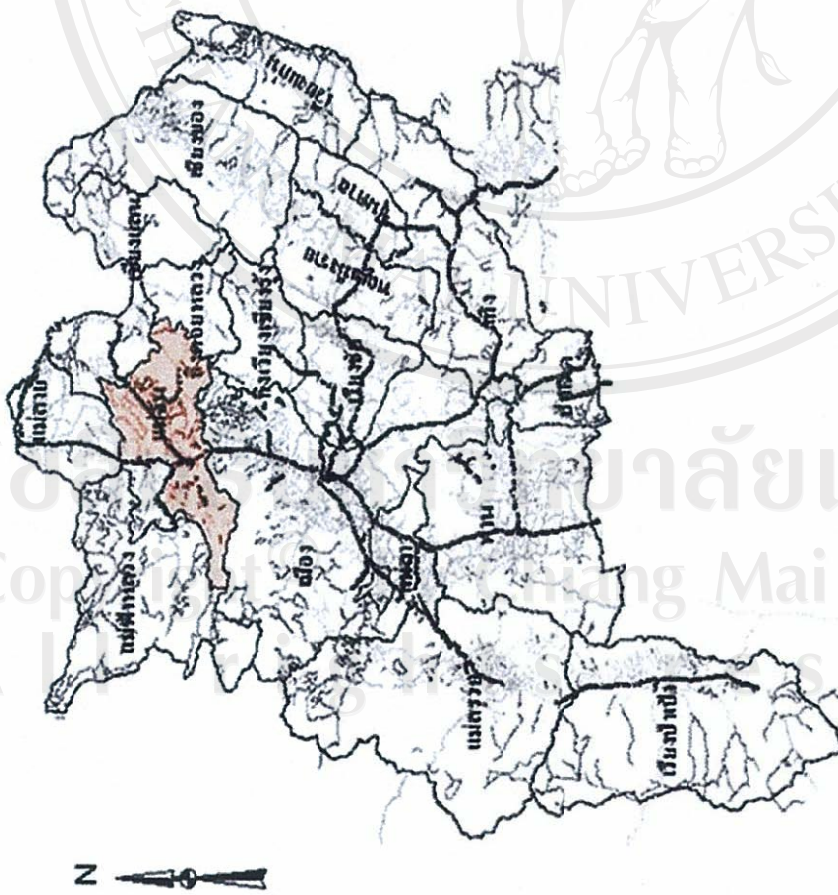
ทิศเหนือ ติดต่อกับ ประเทศสหภาพพม่ากับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทางด้านเขตอำเภอเชียงแสน อำเภอเชียงของ อำเภอเทิง และอำเภอเวียงแก่น ความยาวประมาณ 180 กิโลเมตร เป็นแนวภูเขา 90 กิโลเมตร และแนวแม่น้ำโขง 90 กิโลเมตร

ทิศใต้ ติดต่อกับ จังหวัดพะเยาและจังหวัดลำปาง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และจังหวัดพะเยา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ประเทศสหภาพพม่าและจังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดเชียงรายมีพื้นที่ประมาณ 11,678.369 ตารางกิโลเมตร หรือ 7,298,981 ไร่ คิดเป็นพื้นที่ 11.60 % ของภาคเหนือตอนบน ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงและภูเขา มีภูเขาสูงสลับซับซ้อนอยู่ทางด้านตะวันออกและตะวันตก ทอดยาวในแนวเหนือ-ใต้ มีความสูงเฉลี่ยประมาณ 1,500 – 2,000 เมตร จากระดับน้ำทะเล ส่วนที่ราบระหว่างหุบเขาและที่ราบลุ่มน้ำสายสำคัญอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลเฉลี่ย 350 – 600 เมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่การเกษตร 4,119,403 ไร่ รองลงมาเป็นที่ป่าไม้ 2,722,144 ไร่ ที่อยู่อาศัย 287,663 ไร่ แหล่งน้ำและอื่นๆ 160,771 ไร่ (สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงราย, 2546)

Trans

ทางคน, ทางต่าง

ทางเกวียน

ใช้ได้ทุกฤดู, พื้นถนนอ่อน, กว้าง 1 ทางวิ่ง

ใช้ได้ทุกฤดู, พื้นถนนอ่อน, กว้าง 2 ทางวิ่งขึ้นไป

ใช้ได้ทุกฤดู, พื้นถนนแข็ง, กว้าง 1 ทางวิ่ง

ใช้ได้ทุกฤดู, พื้นถนนแข็ง, กว้าง 2 ทางวิ่งขึ้นไป

ใช้ได้ไม้อายุแล้ว, พื้นถนนอ่อน

ภาพ 1 แสดงเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่
 ที่มา: สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่, 2546.

มีประชากรอาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงรายรวมทั้งสิ้น 1,273,445 คน เป็นชาย 634,454 คน เป็นหญิง 638,991 คน สำหรับอำเภอที่มีประชากรมากที่สุด ได้แก่ อำเภอเมือง รองลงมาคือ อำเภอพานและอำเภอแม่จัน สำหรับอำเภอที่มีความหนาแน่นของประชากรมากที่สุด ได้แก่ อำเภอแม่สาย รองลงมาคือ อำเภอเมือง และอำเภอเวียงชัย (สำนักงานจังหวัดเชียงราย, 2546)

จังหวัดเชียงราย มีลักษณะภูมิอากาศแบบมรสุมเมืองร้อน ได้รับอิทธิพลของมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ จึงทำให้อากาศหนาวเย็นมากในช่วงเดือนมกราคมและฝนตกมากในช่วงเดือนสิงหาคม เนื่องจากภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาและป่า จึงทำให้อุณหภูมิและฤดูกาลแตกต่างกันมาก

ทรัพยากรแหล่งน้ำของจังหวัดเชียงราย เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เชียงรายได้ชื่อว่าเป็นเมืองอยู่ชิวอยู่น้ำมาแต่โบราณ มีหนองน้ำธรรมชาติไม่น้อยกว่า 280 แห่ง หนองน้ำที่ใหญ่ที่สุดคือ หนองหลวง อำเภอเวียงชัย รองลงมาคือ หนองบงกาย อำเภอเชียงแสน และหนองแรด อำเภอเทิง มีแหล่งน้ำสาธารณะ หนองน้ำ อ่างเก็บน้ำ ฝายน้ำล้นและสระเก็บน้ำทั้งหมดประมาณ 1,179 แห่ง มีแม่น้ำไหลผ่านจำนวน 7 สาย ทำให้มีที่ราบลุ่มเกือบครึ่งหนึ่งของพื้นที่จังหวัด โดยแบ่งเป็นลุ่มน้ำหลักที่สำคัญ 2 ลุ่มน้ำได้แก่ ลุ่มน้ำกก ลุ่มน้ำโขง และยังมีลุ่มน้ำที่สำคัญอีก 5 ลุ่มน้ำได้แก่ แม่น้ำลาว แม่น้ำอิง แม่น้ำคำ แม่น้ำจัน และแม่น้ำสาย

ทรัพยากรประมง เนื่องจากจังหวัดเชียงรายมีแหล่งน้ำธรรมชาติ โดยเฉพาะมีแม่น้ำถึง 7 สาย และแหล่งน้ำอีกนับแสนไร่ จึงเป็นแหล่งทรัพยากรสัตว์ที่สำคัญ โดยเฉพาะปลาน้ำจืด นับเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดเชียงรายที่จำเพาะมีในบริเวณแม่น้ำโขงที่จับปลาบึกได้คือ บ้านหาดไคร้ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

ทรัพยากรป่าไม้ อาจแยกตามลักษณะการจัดการ ได้แก่ ป่าเพื่อการอนุรักษ์ และศึกษาธรรมชาติ ได้แก่ พื้นที่ต้นน้ำ อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน และสวนรุกขชาติ สำหรับป่าเศรษฐกิจ ได้แก่ ป่าสงวนแห่งชาติ สวนป่าของรัฐและภาคเอกชน ป่าชุมชน เป็นต้น

พื้นที่ป่าไม้ในจังหวัดเชียงรายอาจแยกได้ ดังนี้

1. อุทยานแห่งชาติ มีอยู่ 3 แห่งคือ อุทยานแห่งชาติดอยหลวง อุทยานแห่งชาติขุนแจ อุทยานแห่งชาติแม่ปืม

2. วนอุทยานเป็นแหล่งธรรมชาติที่รัฐได้จัดไว้เพื่อเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน มีวนอุทยานทั้งหมด 8 แห่ง ได้แก่ วนอุทยานน้ำตกขุนกรณ์ วนอุทยานน้ำตกโป่งพระบาท วนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน วนอุทยานสันผาพญาไพร วนอุทยานภูชี้ฟ้า วนอุทยานน้ำตกหัวแม่คำ วนอุทยานน้ำตกห้วยแก้ว-บ่อน้ำร้อนห้วยหมากเหลี่ยม และวนอุทยานน้ำตกแม่โต

วนอุทยานทั้งแปดแห่งนี้ นอกจากจะเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนทั่วไปแล้ว ยังสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดได้

3. มีเขตห้ามล่าสัตว์ป่า 1 แห่งคือ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลสาบหนองบงกาย
4. สวนรุกขชาติ มี 1 แห่ง คือสวนรุกขชาติโป่งสลิ อำเภอมืองเชียงราย มีเนื้อที่ 688.75 ไร่ พันธุ์ไม้ส่วนใหญ่เป็นไม้สักขนาดใหญ่ เป็นพื้นที่ที่สามารถจะพัฒนาเป็นแหล่งสำหรับพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนและเป็นแหล่งศึกษาพันธุ์ไม้ต่างๆ
5. ป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดเชียงรามีป่าสงวนแห่งชาติทั้งหมด 31 แห่ง แต่ปัจจุบันได้ถูกแผ้วถางไปเป็นจำนวนมาก สวนป่าของรัฐที่ทำการปลูกและดูแลรักษา มีทั้งหมด 14 สวนป่า
6. ป่าชุมชน เป็นวิธีฟื้นฟูสภาพป่าที่ช่วยร่นระยะเวลาของการฟื้นตัวของป่าไม้ รัฐจึงส่งเสริมเอกชนปลูกป่ากันมากขึ้น รวมทั้งโครงการส่งเสริมเกษตรกรปลูกป่าโดยให้เงินช่วยเหลือ 3,000 บาท ได้ดำเนินการส่งเสริม จำนวน 14,399 ไร่

ทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัดเชียงรามีสภาพป่าเป็น ป่าดงดิบ ป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรัง ไม้ที่สำคัญได้แก่ ไม้สัก ตะเคียน เต็งรัง ประดู่ แดงเหียงพลวง ตะแบก ขมหิน กุ้งดำ กุ้งแดง และมะค่าโมง (สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงราย, 2546)

สำหรับหน่วยงานกลุ่มจัดการต้นน้ำ สำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 15 กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช จังหวัดเชียงรายประกอบด้วย ศูนย์จัดการต้นน้ำที่ 9 มีหน่วยจัดการต้นน้ำ 9 หน่วย ศูนย์จัดการต้นน้ำที่ 10 มีหน่วยจัดการต้นน้ำ 9 หน่วย ส่วนหน่วยอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำแม่จัน สังกัดส่วนทรัพยากรต้นน้ำ สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช สำหรับหน่วยงานกลุ่มจัดการต้นน้ำ สำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 15 มีการสรุปผลการปฏิบัติงานที่ผ่านมา ดังนี้

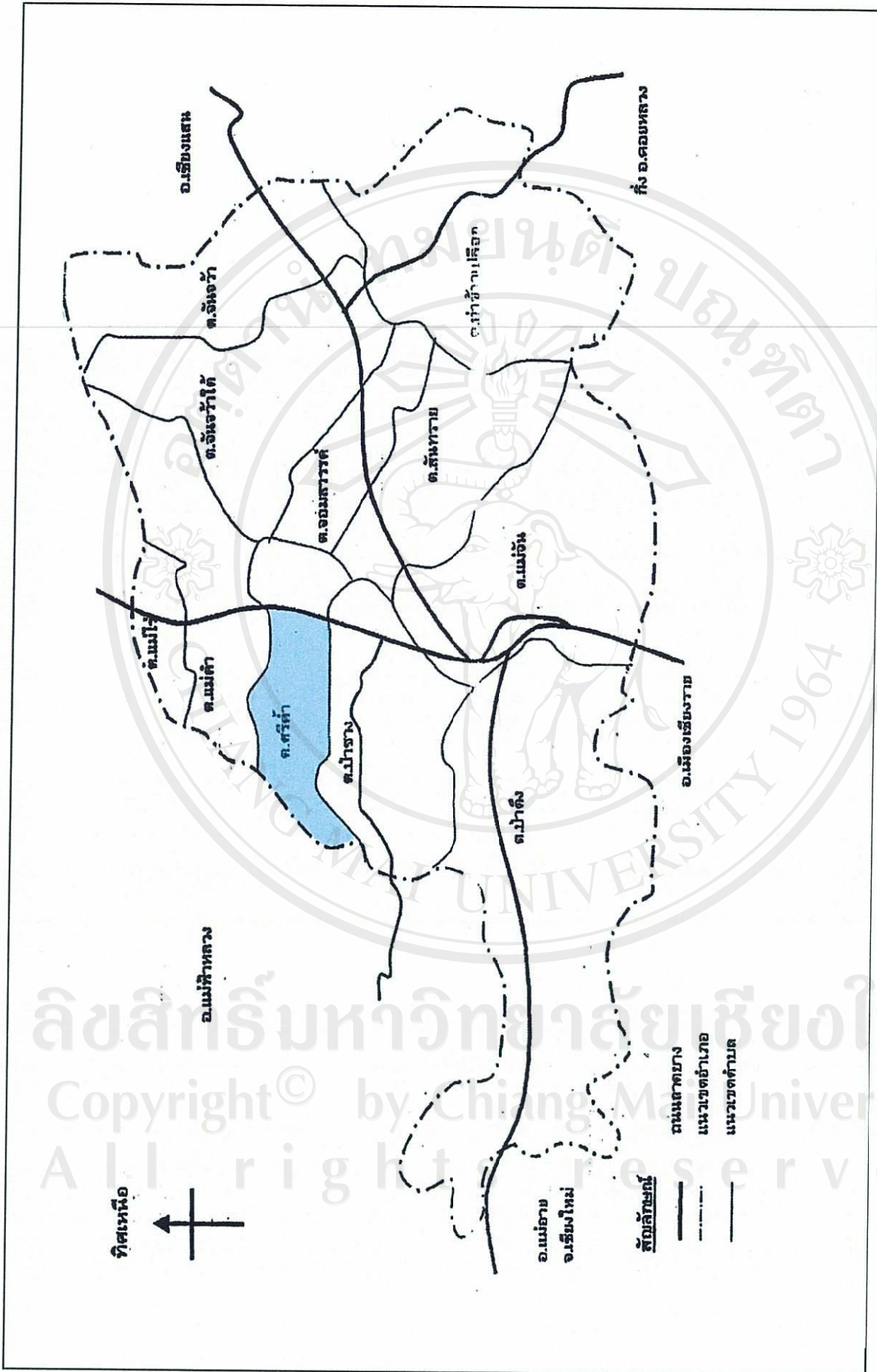
1. การปลูกป่า	116,954	ไร่	ตั้งแต่ปี 2521 – 2545
2. ปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ	32,990	ไร่	ตั้งแต่ปี 2539 – 2545
3. ทำฝายต้นน้ำแบบผสมผสาน	2,375	แห่ง	ตั้งแต่ปี 2538 – 2545
4. ทำฝายต้นน้ำแบบกึ่งถาวร	109	แห่ง	ตั้งแต่ปี 2540 – 2545
5. ทำฝายต้นน้ำแบบถาวร	49	แห่ง	ตั้งแต่ปี 2540 – 2545
6. เพาะชำหญ้าแฝก	3,104,000	กล้า	ตั้งแต่ปี 2537 – 2545
7. ระบบประปาภูเขา	22	แห่ง	ตั้งแต่ปี 2543 – 2545
8. ถังน้ำชุมชน	15	แห่ง	ตั้งแต่ปี 2543 – 2545
9. จัดทำกล้าไม้ขนาดใหญ่	45,000	กล้า	ตั้งแต่ปี 2545

(ที่มา: สำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 15, 2546.)

ส่วนการควบคุมไฟฟ้า ท้องที่ในจังหวัดเชียงราย มีจำนวน 3 หน่วยงาน ประกอบด้วย สถานีควบคุมไฟฟ้าเชียงราย โครงการควบคุมไฟฟ้าอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ภูชี้ฟ้าและโครงการควบคุมไฟฟ้าอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพื้นที่ทรงงานคอยตุง ในปี พ.ศ. 2546 มีการป้องกันไฟฟ้าโดยมีการทำแนวกันไฟ จำนวน 381.223 กิโลเมตร มีการตรวจหาไฟ และตรวจปราบปรามการลักลอบเผาป่าจำนวน 1,129,925 ไร่ และการเกิดไฟไหม้ป่าส่วนใหญ่ มีสาเหตุมาจากการล่าสัตว์ (สำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 15 ส่วนปฏิบัติการไฟฟ้า, 2546)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาพ 2 แสดงเขตพื้นที่อำเภอแม่เงิน จังหวัดเชียงราย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright © by Chiang Mai University
 All rights reserved

2) ขอบพื้นที่ระดับอำเภอ

อำเภอแม่จัน ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเชียงราย ห่างจากตัวจังหวัดระยะทางประมาณ 28 กิโลเมตร อำเภอแม่จัน มีพื้นที่ประมาณ 551 กิโลเมตร หรือ 344,375 ไร่

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย
ทิศใต้	ติดต่อ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
ทิศตะวันออก	ติดต่อ กิ่งอำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย
ทิศตะวันตก	ติดต่อ อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงรายและอำเภอแม่อาว จังหวัดเชียงใหม่

สภาพพื้นที่อำเภอแม่จันเป็นที่ราบร้อยละ 60 เป็นภูเขาร้อยละ 32 และมีพื้นที่น้ำร้อยละ 8 ของพื้นที่อำเภอ มีพื้นที่ที่เป็นป่าไม้ จำนวน 108,943 ไร่ หรือร้อยละ 30 ของพื้นที่ทั้งหมด มีพื้นที่ป่าสงวน จำนวน 86,093 ไร่ หรือร้อยละ 24 ของพื้นที่ทั้งหมด มีพื้นที่เป็นที่อยู่อาศัย จำนวน 6,887 ไร่ หรือร้อยละ 2 ของพื้นที่ทั้งหมด มีประชากรทั้งสิ้น 132,684 คน แยกเป็นชาย 65,5828 คน หญิง 67,120 คน

ลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบมรสุมมี 3 ฤดู คือฤดูร้อนมีอุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 26 องศาเซลเซียส ฤดูฝนมีฝนตกชุกมาก คือช่วงเดือนกรกฎาคมถึงต้นเดือนสิงหาคม และฤดูหนาว มีอุณหภูมิต่ำสุดประมาณ 10 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิค่าสูงสุดประมาณ 4 องศาเซลเซียส

มีแหล่งน้ำธรรมชาติ ประกอบด้วย พื้นที่ห้วย หนอง คลอง บึง รวมพื้นที่ประมาณ 20,338.8 ไร่ หรือร้อยละ 3.2 ของพื้นที่ทั้งหมด และมีแหล่งน้ำที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำจัน แม่น้ำคำ แม่น้ำกอก อย่างเก็บน้ำแม่เป็น หนองจี้เหล็ก หนองเวียงหลวง (ที่ทำการปกครองอำเภอแม่จัน, 2546)

สำหรับสภาพป่าไม้ในพื้นที่ได้ถูกบุกรุก และถูกแผ้วถางโดยชาวเขาเผ่าต่างๆ อย่างกว้างขวางทำให้ป่ามีพื้นที่ลดลงอย่างมาก สภาพปัจจุบันของบางลุ่มน้ำย่อยเป็นพื้นที่ไร่เลื่อนลอยเป็นส่วนใหญ่ และมีหย่อมป่าเบญจพรรณเฉพาะบริเวณที่เป็นร่องเขาและมีป่าดิบเขาเฉพาะบนยอดเขาที่มีระดับความสูงมากๆ และมีความลาดชันสูง

สภาพป่าตามธรรมชาติที่พบส่วนใหญ่เป็นป่าที่กำลังฟื้นตัว ประกอบด้วย ป่า 2 ชนิดคือ ป่าเบญจพรรณและป่าดิบเขา พรรณไม้ที่พบโดยทั่วไป ได้แก่ ไม้ตระกูลก่อ ทะโล้ มะขามป้อม มะม่วงป่า กระทุ่ม และมีพันธุ์ไม้ตระกูลไผ่ขึ้นอยู่กระจัดกระจาย

พื้นที่ป่าไม้ที่สำคัญของอำเภอแม่จัน ได้แก่ พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติมีจำนวน

1. ป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยบ่อ ตั้งอยู่ในตำบลป่าตึง อำเภอแม่จัน จังหวัด เชียงราย มีเนื้อที่ประมาณ 132 ตารางกิโลเมตร หรือ 82,500 ไร่ จำแนกเป็น

- ป่าเพื่อการอนุรักษ์ 107.06 ตารางกิโลเมตร หรือ 66,913 ไร่
- ป่าเพื่อเศรษฐกิจ 20.10 ตารางกิโลเมตร หรือ 12,562 ไร่
- พื้นที่ที่เหมาะสมกับการเกษตร 4.84 ตารางกิโลเมตร หรือ 3,026 ไร่

2. ป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำแม่คำ ป่าน้ำแม่สอง และป่าน้ำแม่จัน ตั้งอยู่ในตำบล แม่จัน อำเภอแม่จัน และตำบลแม่สองนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย มีเนื้อที่ประมาณ 90 ตารางกิโลเมตร หรือ 56,250 ไร่ จำแนกเป็น

- ป่าเพื่อการอนุรักษ์ 36.89 ตารางกิโลเมตร หรือ 23,056 ไร่
- ป่าเพื่อเศรษฐกิจ 51.82 ตารางกิโลเมตร หรือ 32,388 ไร่
- พื้นที่ที่เหมาะสมกับการเกษตร 1.29 ตารางกิโลเมตร หรือ 806 ไร่

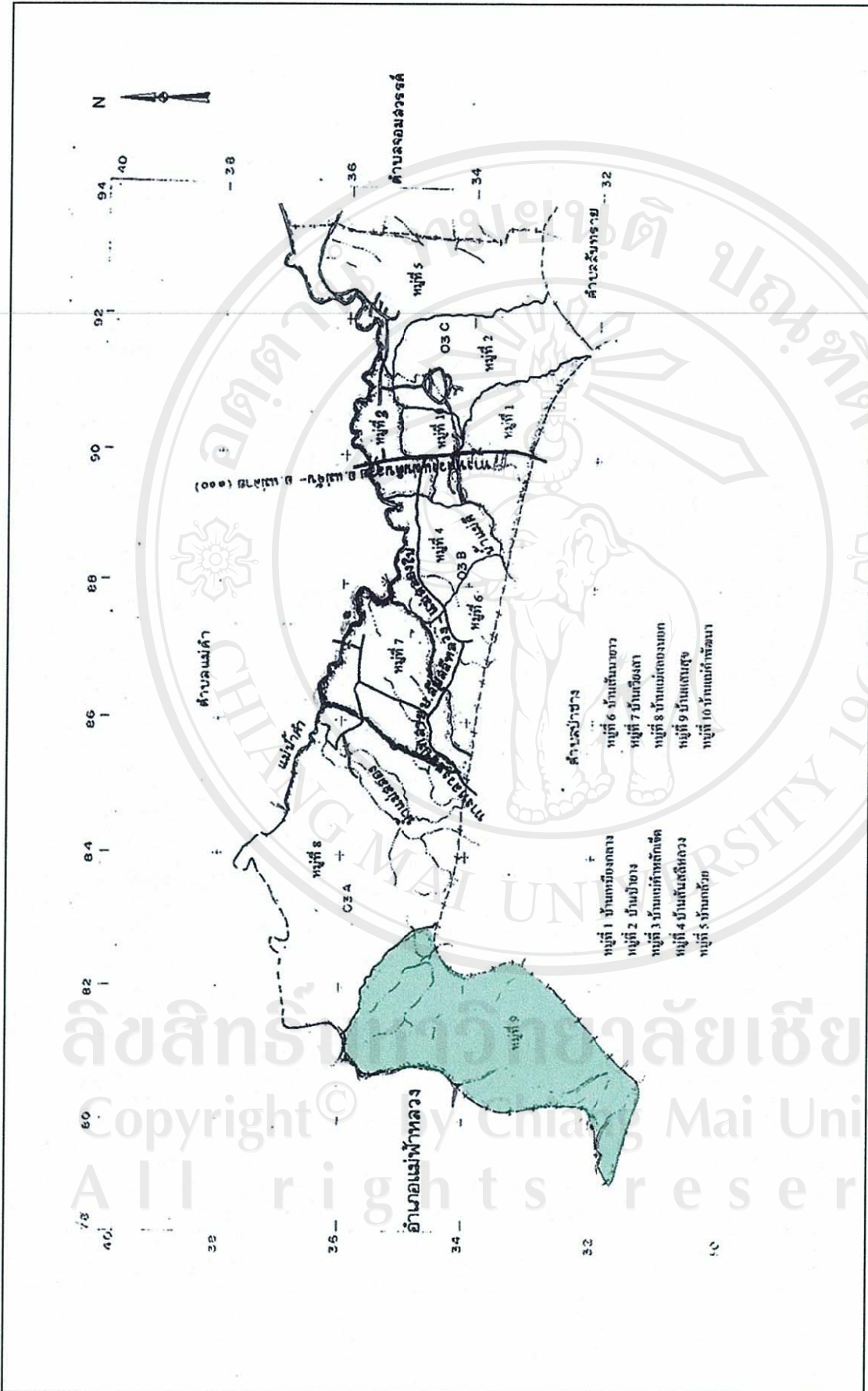
สำหรับหน่วยจัดการต้นน้ำที่รับผิดชอบอำเภอแม่จันคือ หน่วยอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำแม่จัน สังกัดส่วนประมงทรัพยากรต้นน้ำ สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ได้มีการสรุปผลการดำเนินงานในเขตพื้นที่รับผิดชอบประจำปี 2546 ดังนี้

1. มีการปลูกป่า	จำนวน	500 ไร่
2. ปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ	จำนวน	400 ไร่
3. เพาะกล้าไม้ขนาดใหญ่	จำนวน	3,400 ต้น
4. ส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝก	จำนวน	20,000 ต้น
5. ระบบประปาภูเขา	จำนวน	1 แห่ง
6. ถังน้ำชุมชน	จำนวน	1 แห่ง
7. ทำแนวกันไฟป่า	จำนวน	80 กิโลเมตร

8. มีการฝึกอบรม โดยมีการจัดเข้าค่ายอบรมเยาวชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบ

ตำบลป่าตึงจำนวน 3 ครั้ง

9. มีการทำฝายต้นน้ำ โดยแบ่งออกเป็น 3 แบบคือ
- ฝายต้นน้ำแบบผสมผสาน จำนวน 27 แห่ง
 - ฝายต้นน้ำแบบกิ่งถาวร จำนวน 2 แห่ง
 - ฝายต้นน้ำแบบถาวร จำนวน 1 แห่ง

ภาพ 3 แสดงเขตพื้นที่ตำบลศรีคำ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
ที่มา: ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลศรีคำ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย, 2546.

ลิขสิทธิ์ของวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © Chiang Mai University
All rights reserved

เพื่อชะลอการไหลของน้ำลดความรุนแรง และช่วยกระจายความชุ่มชื้นแก่พื้นที่ และช่วยกักเก็บตะกอนที่ไหลลงไป ในลำห้วยลำธารเป็นการยืดอายุแหล่งกักเก็บน้ำตอนล่างให้ ต้นเงินชำลง (หน่วยอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำแม่จัน, 2546)

3) บริบทพื้นที่ระดับตำบล

ตำบลศรีคำตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอแม่จันเป็นระยะทาง 8 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 34 ตารางกิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง ตำบลแม่คำ

อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลจอมสวรรค์ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลป่าซาง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงและภูเขา ด้านทิศตะวันตกลาดเอียงไปทางทิศตะวันออก พื้นที่บางส่วนเป็นภูเขาหินแกรนิต และมีต้นน้ำสายเล็กๆ บางส่วนเป็นที่ราบ ซึ่งเป็นพื้นที่ทำการเกษตรและเป็นที่อยู่อาศัย มีประชากรทั้งสิ้น จำนวน 7,109 คน แยกเป็นชาย 3,467 คน หญิง 3,642 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 241 คน/ตารางกิโลเมตร

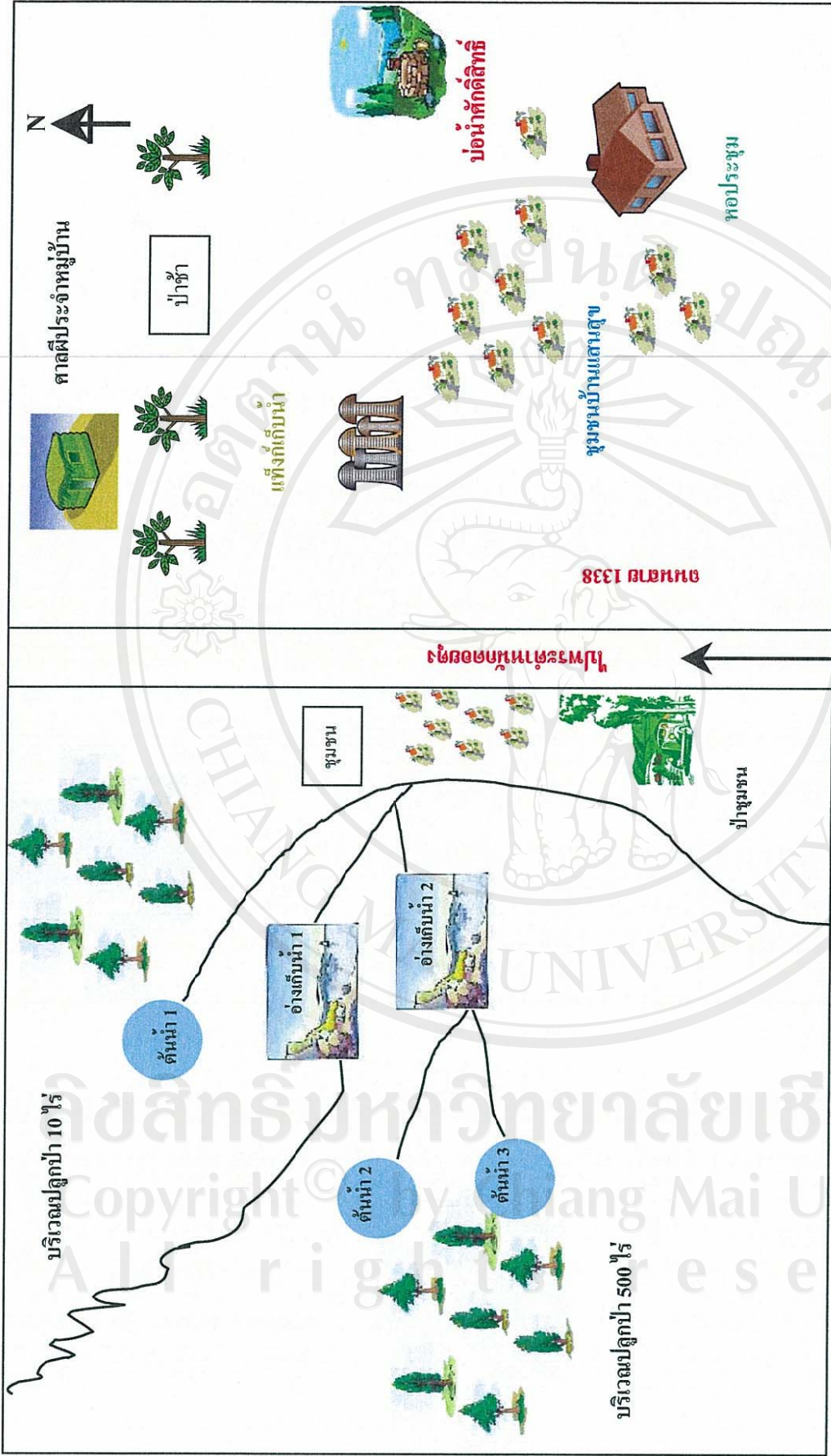
การประกอบอาชีพ ราษฎรส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 80 ประกอบอาชีพทำการเกษตรกรรมได้แก่ ทำนา ทำไร่ยาสูบ ข้าวโพด ปลูกหอมและกระเทียม

มีแหล่งน้ำธรรมชาติ ประกอบด้วย ลำห้วย 3 สาย หนองน้ำ 1 แห่ง ลำเหมือง 2 สาย ส่วนแหล่งน้ำที่สร้างขึ้น มีฝายส่งน้ำ 3 แห่ง อ่างเก็บน้ำ 2 แห่ง ระบบประปาหมู่บ้าน 1 แห่ง และถังเก็บน้ำฝน 2 แห่ง

จุดเด่นของพื้นที่ที่เอื้อต่อการพัฒนาตำบลศรีคำคือ มีบางส่วนของพื้นที่มีแหล่งธรรมชาติ คือหินแกรนิต ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถแปรรูปไปใช้ประโยชน์ทางอุตสาหกรรมต่างๆ โดยปัจจุบันมีเอกชนดำเนินการอยู่ และพื้นที่บางหมู่บ้านสามารถพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวได้เช่น ถ้าอาชาของบ้านแม่สลองใน และบ้านแสนสุขเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าอาข่า ซึ่งมีประเพณี วัฒนธรรมที่ดั้งเดิม (ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลศรีคำ, 2546)

All rights reserved

ติดต่อกับ บ้านแสนใจใหม่ ตำบลแม่สลองใน และ บ้านแม่สลองนอก ตำบลศรีคี

พื้นที่อนุรักษ์และส่งเสริมการท่องเที่ยว

ติดต่อกับ ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย

ภาพ 4 แสดงเขตพื้นที่หมู่บ้านแสนสุข ตำบลศรีคี อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

4.1.2 บริบทภายในของพื้นที่ศึกษา

การนำเสนอเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับบริบทพื้นที่ที่ใช้ศึกษาวิจัย ซึ่งได้ทำการศึกษาหมู่ 9 บ้านแสนสุข ตำบลศรีคำ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

1) ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

เมื่อปี พ.ศ. 2505 ทางราชการได้มีนโยบายให้ชาวเขาที่กระจัดกระจายอยู่ตามภูเขาแนวชายแดนมาอยู่รวมกัน ในนิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาม่อนแสนสุข ซึ่งเป็นพื้นที่ในเขตอำเภอแม่จัน มีชาวเขาหลายเผ่ามาอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ชาวอาข่าซึ่งเป็นชนเผ่าที่มีประชากรมากกว่าเผ่าอื่นๆ ก็มาอยู่และทำมาหากินที่หมู่บ้านแสนใจ เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้นก็ขยายพื้นที่ทำกินไกลออกไปเรื่อยๆ เมื่อปี พ.ศ.2513 ก็ได้มีการสร้างบ้านเรือนเป็นกลุ่มบ้านใหม่โดยการนำของ นายประหล่อง ป่อแฉ่และนายหล่อจ๊ะ เยอเบาะ ตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านแสนสุข มีจำนวน 12 ครอบครัว รวมทั้งหมด 60 คน ในปี พ.ศ.2516 หมู่บ้านได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการและในปี พ.ศ. 2517 ได้มีราษฎรจากบ้านเขาแห่ง และบ้านประดู่เข้ามาสมทบอีก

ปัจจุบันบ้านแสนสุข ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ 9 ตำบลศรีคำ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่จันไปทางทิศเหนือระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร หมู่บ้านได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2516 และมีผู้ใหญ่บ้านมาแล้ว 3 คน โดย นายธีระวัฒน์ พิทักษ์ไพโรศรี เป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ 3 จนถึงปัจจุบันนี้

2) ลักษณะที่ตั้ง

บ้านแสนสุขตั้งอยู่ในพื้นที่ หมู่ 9 ตำบลศรีคำ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย อยู่ห่างจากที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลศรีคำระยะทาง 12 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่จัน ระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร โดยมีถนนราดยางผ่านหมู่บ้านเป็นถนนสาย 1338

บ้านแสนสุขมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านแสนใจใหม่ ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง และบ้านแม่สลองนอก ตำบลศรีคำ อำเภอแม่จัน

จังหวัดเชียงราย

ทิศใต้ ติดต่อกับ ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงราย

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ บ้านป่าเมียง ตำบลป่าซาง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านผาเตือ ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

บ้านแสนสุข มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 4,500 ไร่ จัดเป็นพื้นที่สำหรับที่อยู่อาศัย 100 ไร่ พื้นที่ทำกิน 2,400 ไร่ และพื้นที่ป่าต้นน้ำ ป่าชุมชนและป่าศักดิ์สิทธิ์รวมประมาณ 2,000 ไร่

3) ด้านลักษณะทางทรัพยากรธรรมชาติ

พื้นที่บ้านแสนสุขส่วนใหญ่เป็นเนินเขา ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ ทำสวนเช่น ปลูกข้าว ทำสวนลิ้นจี่ และปลูกต้นสี (ใช้เป็นสีย้อมผ้า)

มีทรัพยากรน้ำเพื่อการบริโภคอุปโภคและการเกษตรของชุมชน ประกอบด้วย อ่างเก็บน้ำ 1 อ่างเก็บน้ำ 2 และห้วยหม้อขาง สำหรับอ่างเก็บน้ำ 1 สายน้ำไหลมาจากคอกของ หมู่บ้านแสนใจเก่า อ่างเก็บน้ำ 2 สายน้ำไหลมาจากต้นน้ำ 2 และ 3 ส่วนน้ำจากอ่างเก็บน้ำ 1 และ 2 บางส่วนจะไหลมารวมกันและมาบรรจบกับสายน้ำที่มาจากต้นน้ำ 1 เรียกสายน้ำนี้ว่า ห้วยหม้อขาง

สำหรับการนำน้ำมาใช้ อ่างเก็บน้ำ 1-2 และห้วยหม้อขางใช้เพื่อการเกษตรกรรม ส่วนน้ำที่ใช้ในการอุปโภคบริโภคจะต่อเป็นระบบประปาภูเขาจากต้นน้ำที่ 3

ทรัพยากรป่าไม้ในหมู่บ้านได้แก่ ป่าชุมชน ป่าต้นน้ำ ป่าศักดิ์สิทธิ์ บริเวณศาลผีประจำหมู่บ้าน และป่าบริเวณบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์

4) ด้านมูลประชากร

บ้านแสนสุขมีประชากรทั้งหมด 117 ครัวเรือน มีครอบครัวจำนวน 127 ครอบครัว มีประชากรทั้งหมด 687 คนดังนี้

เด็กผู้ชาย จำนวน 64 คน

เด็กผู้หญิง จำนวน 58 คน

ผู้ใหญ่ (ชาย) จำนวน 272 คน

ผู้ใหญ่ (หญิง) จำนวน 293 คน

หมายเหตุ: เด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิง หมายถึง อายุตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 14 ปี

มีการสำรวจจำนวนประชากรทุกปี โดยคณะกรรมการบริหารหมู่บ้าน

5) ด้านเศรษฐกิจ

ชาวบ้านแสนสุขส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ จากการสำรวจประชากร ประกอบอาชีพ ดังนี้

1. ทำไร่ จำนวน 134 คน
2. ทำสวน จำนวน 97 คน
3. เลี้ยงสัตว์ จำนวน 134 คน
4. ค้าขาย จำนวน 6 คน
5. รับจ้าง จำนวน 6 คน

ชาวบ้านส่วนใหญ่เลี้ยงสัตว์ประเภท วัว ควาย หมู และแพะ โดยเฉพาะหมู จะเลี้ยงพันธุ์หมุยชาน มีลักษณะขนสีดำ ตัวโต ให้ออกคอก โตเร็ว กินเก่ง นิยมส่งขายเป็นตัว ทั้งในและนอกหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะขายให้กับชาวเขาเหมือนกัน เพราะใช้ทำในพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งทำรายได้ให้กับชาวบ้านพอสมควร

ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำอาชีพหลักควบคู่กับอาชีพเสริม เนื่องจากหมู่บ้านมีพื้นที่ทำการเกษตรน้อยจึงส่งเสริมให้ชาวบ้านมีการทำเกษตรหลังบ้าน เช่น การเลี้ยงสัตว์ การเพาะปลูก เพื่อเป็นการเสริมรายได้ให้กับครอบครัว ปัจจุบันรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 55,000 บาท

6) ด้านการศึกษา

ประชาชนบ้านแสนสุขส่งลูกหลานไปเรียนที่โรงเรียนนิคมสร้างตนเอง สงเคราะห์ชาวเขา ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้าน 500 เมตร เป็นโรงเรียนขยายโอกาส เปิดรับนักเรียน ตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และโรงเรียนอนุบาลแม่จัน โรงเรียนแม่จันวิทยาคม โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์แม่จัน ในหมู่บ้านมีนักเรียนที่กำลังเรียนหนังสือจำนวน 99 คน

มีหอพักนักเรียนในหมู่บ้านจำนวน 1 แห่ง สำหรับนักเรียนชาวเขาที่ยากจนแต่เรียนดี และกำลังศึกษาที่โรงเรียนนิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขา ปัจจุบันมีนักเรียนจำนวน 23 คน ชาย 16 คน หญิง 7 คน

มีศูนย์เด็กเล็กในหมู่บ้านจำนวน 1 แห่ง ปัจจุบันมีนักเรียนจำนวน 20 คน

มีหอกระจายข่าวสำหรับแจ้งข้อมูลข่าวสารต่างๆ ให้ทุกคนในหมู่บ้านได้ทราบ โดยทั่วกัน

7) ด้านศาสนา

ชาวบ้านแสนสุขนับถือศาสนาทั้งหมด 3 ศาสนา คือ ศาสนาบรรพบุรุษ (ศาสนาผี) ซึ่งมีชาวบ้านนับถือมากที่สุด ถือเป็นศาสนาดั้งเดิมของชาวอาข่า รองลงมาคือ ศาสนาคริสต์ ซึ่งมีโบสถ์เล็กๆ อยู่ในหมู่บ้าน และอันดับสุดท้ายคือ ศาสนาพุทธ ชาวบ้านต้องไปศรัทธาที่วัดบ้านป่าเมียง อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 1 กิโลเมตร

๑/๓๗
333.๗๗6
๑115 ๐๗

เลขหมู่.....

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

8) ด้านวัฒนธรรมและประเพณีที่สำคัญ

ประเพณีและกิจกรรมของชาวบ้านแสนสุขในรอบ 1 ปีที่หมู่บ้านจัดขึ้นทุกปีมีดังนี้

1. พิธีชนไข่วันที่ 16-17 เมษายน 2547
2. พิธีทำประตู่ผี วันที่ 21 เมษายน 2547
3. พิธีบวชป่า วันที่ 29 เมษายน 2547
4. วันพีชมงคล วันที่ 10-11 พฤษภาคม 2547
5. พิธีไล่ชิงช้า วันที่ 14-17 สิงหาคม 2547
6. พิธียอลาลาเออ วันที่ 26-27 สิงหาคม 2547
7. วันพญาติ วันที่ 1 กันยายน 2547
8. พิธีไล่ผี วันที่ 8-9 กันยายน 2547
9. พิธีเล่นลูกข่าง วันที่ 24-27 ธันวาคม 2547

9) ด้านสาธารณูปโภค

ชาวบ้านแสนสุขมีไฟฟ้าใช้เกือบทุกครัวเรือน ประมาณ 90 % มีไฟฟ้าสาธารณะ โดยมีไฟกิ่งอยู่จำนวน 5 จุด

ชาวบ้านใช้น้ำประปาภูเขา มีแท็งก์เก็บน้ำชุมชนจำนวน 6 แท็งก์ มีเครื่องกรองน้ำจำนวน 1 เครื่อง สำหรับการใช้น้ำในช่วงฤดูแล้งมีการเปิดปิดน้ำเป็นเวลา ส่วนพื้นที่ทำการเกษตรกรรมใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำในหมู่บ้าน ซึ่งมีจำนวน 2 แห่ง

10) ด้านสาธารณสุข

ชาวบ้านแสนสุขไปรับบริการขั้นพื้นฐานจากศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน โดยมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน 1 คน เพื่อให้คำแนะนำช่วยเหลือในด้านการดูแลรักษา สุขภาพขั้นพื้นฐานด้วย รวมทั้งไปใช้บริการจากสถานีอนามัยประจำตำบลศรีคำ อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 12 กิโลเมตร ไปใช้บริการโรงพยาบาลแม่จันอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 17 กิโลเมตร และโรงพยาบาลเชียงรายประชานุเคราะห์ อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 45 กิโลเมตร อัตราการมีและใช้ส้วมแบบราดน้ำ พบว่ามี 100 %

11) ด้านสวัสดิการและความปลอดภัย

ชาวบ้านได้รับการดูแลเอาใจใส่ และมีการตรวจเวรยามรักษาความปลอดภัยภายในหมู่บ้าน โดยผู้ใหญ่บ้านได้จัดตั้งกลุ่มการตรวจความปลอดภัยในเวลากลางคืน ทั้งหมด 7 ชุด แต่ละชุดมี 13 คน โดยมีจุดตรวจภายในหมู่บ้าน 3 จุด มีการผลัดเปลี่ยนเวรยามกัน

12) ด้านผู้ด้อยโอกาส

ในบ้านแสนสุขมีประชากรที่ด้อยโอกาสทางสังคม ดังนี้

1. ตึกเชื้อเอคส์	จำนวน 4 คน
2. ตึกยาเสพติด	จำนวน 12 คน
3. พิการ	จำนวน 3 คน
4. คนชราไร้ที่พึ่ง	จำนวน 4 คน
5. รายได้น้อย	จำนวน 67 คน
6. ไม่มีสัญชาติ	จำนวน 19 คน
7. ไม่มีที่ทำกิน	จำนวน 15 ครัวเรือน
8. ไม่มีเอกสารสิทธิในที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน	จำนวน 117 ครัวเรือน
- การให้ความช่วยเหลือ

1. มืองค์กรของชุมชนดูแลผู้ด้อยโอกาสทางสังคม คือศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน โดยตำแหน่งและมีคณะกรรมการด้านสวัสดิการสังคมดูแล

2. ประสานหน่วยงานองค์กรต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ให้ความช่วยเหลือทั้งบุคลากร ความรู้ เทคโนโลยี วัสดุอุปกรณ์และเงินทุน

3. คณะกรรมการจะเป็นผู้พิจารณาให้ความช่วยเหลือ ติดตามผลมีทั้งการให้เปล่าและเป็นกองทุนหมุนเวียน

13) ด้านบริหารการปกครอง

โครงสร้างการบริหารงานหมู่บ้านแสนสุข แบ่งออกเป็น 2 ด้านคือ

1. ด้านการปกครอง ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งมาจากการเลือกตั้งของสมาชิกในหมู่บ้าน มีบทบาทหน้าที่ในการรับนโยบายของรัฐบาลดำเนินการบริหารและปกครอง นอกจากนี้ ยังรับผิดชอบในโครงการพัฒนาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้านโดยมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 5 ปี และมีคณะกรรมการบริหารหมู่บ้าน

2. ด้านกฎประเพณีของหมู่บ้าน ประกอบด้วย ยี่อมะ(ผู้นำพิธีกรรม) พิมะ (หมอผี) ยี่พ่า (หมอดู) เจวหย่า (ผู้ช่วยยี่อมะ) และผู้อาวุโสในหมู่บ้าน มีหน้าที่ในการตัดสินคดีที่ทำผิดกฎและจารีตประเพณีของหมู่บ้าน (ธีระวัฒน์ พิทักษ์ไพโรศรี, 2547: สัมภาษณ์)

4.2 การจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข

เมื่อปี พ.ศ. 2505 ทางราชการได้มีนโยบายให้ชาวเขาที่กระจัดกระจายอยู่ตามภูเขา แนวชายแดน มาอยู่รวมกันในนิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาโดยให้อยู่เป็นหลักแหล่งถาวร ไม่อพยพเคลื่อนย้ายลงป่าทำไร่เลื่อนลอยต่อไป ซึ่งมีชาวเขาหลายเผ่ามาอยู่ในพื้นที่เดียวกัน เผ่าอาข่าเป็นชนเผ่าที่มีประชากรมากกว่าเผ่าอื่นๆ และต้องการย้ายมาอยู่ใกล้ที่ทำมาหากินอีกทั้งทางการมีการจัดสรรที่ดินบริเวณนี้ ดังนั้นปี พ.ศ. 2513 จึงได้มีการสร้างหมู่บ้านใหม่ขึ้นมาโดย นายปะหล่อง ป่อแจ้ และนายหล่อง๊ะ เขอเบาะ โดยอพยพมาจากบ้านแสนใจจำนวน 12 ครอบครัว ทั้งหมด 60 คน และตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านแสนสุข ในขณะนั้นสภาพแวดล้อมของบ้านแสนสุข จะมีลักษณะเป็นป่าเหล่า ป่าคา ไม่มีต้นไม้ใหญ่ เมื่อมีการสร้างบ้านเรือนจึงเริ่มมีการปลูกไม้ยืนต้น ใกล้เคียงบ้านและใกล้ที่ทำไร่ทำสวนเพื่ออาศัยร่มเงา ซึ่งสมัยนั้นชาวบ้านแสนสุขยังไม่มีมีการปลูกป่า นอกจากการทำแนวกันไฟป่าป้องกันไฟไหม้หมู่บ้านเท่านั้น แต่ชาวบ้านจะมีการดูแลป่าตามวิถีชีวิตของตนโดยไม่มีมีการตัดไม้บริเวณบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ บริเวณศาลผีและบริเวณป่าช้าของหมู่บ้าน เท่านั้น ขณะนั้นแหล่งอาหาร แหล่งน้ำ ไม่ขาดแคลนเพราะมีคนอาศัยอยู่ไม่มาก

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2516 หมู่บ้านได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ จึงมีการแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายจะกำ เซอหมือ เริ่มมีชาวบ้านจากบ้านขาเหยงและบ้านประดู่เข้ามาอาศัยเพิ่มขึ้น เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น มีการขยายพื้นที่ทำกินมากขึ้นไปด้วย และชาวบ้านส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพทำไร่ทำสวน เกิดการแผ้วถางและตัดไม้ทำลายป่ามากขึ้น แหล่งอาหารและแหล่งน้ำลดลงอย่างต่อเนื่องทุกปี ต่อมาเมื่อทางอำเภอแม่จันได้มาให้ความรู้เกี่ยวกับการรักษาสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านโดยเฉพาะการปลูกป่า จึงเริ่มมีการดูแลป่าในหมู่บ้านซึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเพียงแต่ชาวบ้านไม่ตัดต้นไม้บริเวณนี้และทำแนวกันไฟป้องกันไฟป่าทุกปี ทำให้มีป่าชุมชนของบ้านแสนสุขในปัจจุบันนี้ และเริ่มมีการนำชาวบ้านไปปลูกป่าบริเวณเขตติดต่อบ้านแสนใจใหม่ พร้อมทั้งมีนโยบายห้ามตัดไม้ยืนต้นในหมู่บ้านโดยเฉพาะบริเวณป่าต้นน้ำ หากต้องการใช้ไม้ในการสร้างบ้านต้องแจ้งให้ผู้ใหญ่บ้านทราบก่อน และในปี พ.ศ. 2532 ทางกรมได้สร้างอ่างเก็บน้ำในหมู่บ้าน 2 แห่ง ทำให้ชาวบ้านมีน้ำใช้ในการเกษตรพอสมควร สำหรับการปลูกป่าบริเวณต้นน้ำไม่ได้รับการดูแลหลังการปลูกเท่าที่ควรทำให้มีไฟไหม้ป่าบริเวณนี้และมีการปลูกป่าซ่อมแซม

ต่อมาในปี พ.ศ. 2537 มีการเปลี่ยนผู้ใหญ่บ้านคือ นายขจร เขอเบาะ เนื่องจากผู้ใหญ่บ้านคนเก่าเสียชีวิต จึงเริ่มมีการปลูกป่าบริเวณต้นน้ำด้านเขตติดต่อบ้านแสนใจใหม่เพราะป่าเดิมที่เคยปลูกถูกไฟไหม้ป่าและการปลูกซ่อมแซมไม่ได้ผล แต่หลังจากปลูกป่าได้ไม่นานก็เกิดไฟไหม้ป่าในบริเวณนี้อีก

หลังจากนั้นเมื่อปี พ.ศ.2540 ได้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านคนใหม่คือ นายธีระวัฒน์ พิทักษ์ไพรศรี ผู้นำชุมชนได้เล็งเห็นความสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เนื่องจากแหล่งน้ำลดลง มีปัญหาในการใช้น้ำด้านอุปโภคบริโภคและการเกษตร ดังนั้นผู้ใหญ่บ้านได้ขอความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐในการจัดกิจกรรมในการจัดการต้นน้ำแต่ไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร เพราะที่ผ่านมาชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือกับรัฐบาลเช่น ก่อปัญหาด้านยาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น

ดังนั้นผู้นำชุมชนจึงต้องย้อนกลับมาดูปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านอีกครั้ง โดยเริ่มตั้งแต่การพัฒนาด้านสังคมโดยเฉพาะเรื่องยาเสพติด ซึ่งกำลังระบาดอย่างหนักในขณะนั้นผู้นำช่วยกันต่อสู้กับปัญหายาเสพติด จนกระทั่งปี พ.ศ. 2542 ได้เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจนได้รับแต่งตั้งเป็นหมู่บ้านเข้มแข็งเอาชนะปัญหายาเสพติดอย่างยั่งยืน โดยไม่มีผู้ติดยารายใหม่ ปัจจุบันมีผู้ติดยา 12 คน อยู่ในระหว่างการบำบัดจากโรงพยาบาลแม่จัน ต่อมาได้พัฒนาด้านการส่งเสริมอาชีพให้กับชาวบ้าน โดยเฉพาะการเลี้ยงสัตว์ การทำเกษตรหลังบ้าน จนชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในระดับหนึ่ง ผู้ใหญ่บ้านจึงพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง เพราะโดยพื้นฐานถ้าชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดี การพัฒนาด้านอื่นย่อมได้รับความร่วมมือ เช่นเดียวกับการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมของบ้านแสนสุข ซึ่งปัจจุบันนี้ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านด้วยดี

จะเห็นว่าการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุขในระยะแรกจะเป็นการพัฒนาอย่างช้าๆ การจัดการต้นน้ำไม่มีระบบเท่าที่ควร ฤดูระเบียบและแนวคิดหรือพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาป่าและน้ำยังคงมีอยู่ และตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 ประมาณ 7 ปีที่ผ่านมา ผู้นำหมู่บ้านทั้งผู้นำแบบทางการและผู้นำที่ไม่เป็นทางการพร้อมทั้งชาวบ้านและหน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชน เข้ามามีบทบาทสำคัญในการจัดการต้นน้ำอย่างมีระบบมากขึ้นทั้งในการฟื้นฟู การอนุรักษ์และการพัฒนาเกี่ยวกับการจัดการต้นน้ำ ดังนี้

1. ด้านการฟื้นฟูการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข

ในปี พ.ศ. 2540 ผู้นำและชาวบ้านได้มีการปรับปรุงพื้นที่การปลูกป่าบริเวณเขตติดต่อบ้านแสนใจใหม่ โดยนำไม้ผลที่โตเร็วมาปลูกเช่น ต้นหว้า ไม้เต็ง มะขามป้อม จำนวนประมาณ 2,000 ต้น เป็นพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 10 ไร่ มีการดูแลหลังการปลูกป่าโดยมีการถางหญ้ารอบโคนต้นไม้ปีละ 3 ครั้ง และมีการทำแนวกันไฟป่าปีละ 2 ครั้ง ปัจจุบันป่าบริเวณนี้เจริญเติบโตมีอายุได้ 7 ปี และมีการปรับปรุงบริเวณป่าชุมชนโดยมีการวางแนวเขตที่ชัดเจนรวมทั้งมีการปลูกป่าเพิ่ม

2. ด้านการอนุรักษ์การจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข

เริ่มมีการอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างจริงจัง เพื่อเป็นการป้องกันการตัดไม้ทำลายป่าจึงมีการทำพิธีกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าและน้ำ โดยการทำพิธีบวชป่าแบบชาวอาข่าในบริเวณป่าชุมชนของหมู่บ้านมีการนำตะแหล่วไปติดไว้ตามต้นไม้ ลักษณะของตะแหล่วจะทำด้วยไม้ไผ่ 6 เส้น ตานไขว้กันเป็นรูปวงกลมเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 12 นิ้ว โดยทำพิธีบวชป่าทุกปี ส่วนการทำพิธีบ่อน้ำศักดิ์จะทำปีละ 1 ครั้ง โดยมีการล้างบ่อน้ำเป็นการขอขมาแห่งน้ำและห้ามตัดไม้บริเวณรอบบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ในรัศมีประมาณ 200 เมตร ส่วนการทำพิธีศาลผีประจำหมู่บ้าน ป่าช้า และพิธีเลี้ยงผีต้นน้ำจะทำปีละ 1 ครั้งเช่นกัน เป็นการขอขมาที่ชาวบ้านนำน้ำมาใช้ในการอุปโภค บริโภคและการเกษตร โดยห้ามชาวบ้านไปตัดไม้บริเวณต้นน้ำและบริเวณศาลผีเด็ดขาด สำหรับพิธีกรรมต่างๆ ของชนเผ่าอาข่ามีมาตั้งแต่บรรพบุรุษสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ดังนั้นชาวบ้านจะให้ความเคารพเชื่อถือน้ำมากและหมู่บ้านแสนสุขส่วนใหญ่นับถือศาสนาบรรพบุรุษหรือศาสนาผี

มีการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านปีละ 1 - 2 ครั้ง ให้ผู้นำและคณะกรรมการหมู่บ้านมีโอกาสไปศึกษาดูงาน ซึ่งที่ผ่านมาได้ไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับเครือข่ายการอนุรักษ์ป่าอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน จุดประสงค์เพื่อต้องการให้เกิดความตระหนักและมีความรักความหวงแหนสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านของตน

3. ด้านการพัฒนาการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข

มีการดำเนินการจัดการต้นน้ำได้แก่ การปลูกป่า การตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน และการทำแนวกันไฟ ดังนี้

ผู้นำกับชาวบ้านเห็นว่าการปลูกป่าบริเวณเขตติดต่อบ้านแสนใจใหม่ได้ผลดี จึงได้ขยายพื้นที่การปลูกป่าบริเวณป่าต้นน้ำเขตติดต่อหมู่บ้านผาเคือ มีพื้นที่การปลูกป่าประมาณ 500 ไร่ มีการวางแผนการปลูกป่าระยะยาวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 - พ.ศ. 2548 เป็นระยะเวลา 5 ปีๆ ละ 100 ไร่ โดยมีการนำกล้าไม้มาปลูกประมาณ 20,000 ต้นต่อปี เริ่มปลูกป่าเมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2544 มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วม ปัจจุบันมีการปลูกป่าจำนวน 300 ไร่ มีต้นไม้ทั้งหมดประมาณ 60,000 ต้น การปลูกป่าครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อให้เป็นพื้นที่แหล่งต้นน้ำของการเกษตรและการอุปโภคบริโภคอย่างเพียงพอและยั่งยืน นอกจากนี้ยังเป็นการดูแลด้านสิ่งแวดล้อมเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นแหล่งอาหารพื้นบ้านและสมุนไพรของชุมชนและลดภัยธรรมชาติเช่น ลมพายุ และความแห้งแล้ง ดังนั้นต้นไม้ที่นำมาปลูกส่วนใหญ่จะเป็นไม้ผลและไม้ป่าเช่น มะม่วงป่า มะขามป้อม มะไฟป่า เป็นต้น ซึ่งมีการจัดการหลังการปลูกป่าโดยให้ถางหญ้ารอบๆ ต้นไม้ปีละ 3 ครั้ง ในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว วันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าฯพระบรมราชินีนาถ เป็นต้น มีการทำแนวกันไฟ ปลูกต้นไม้ซ่อมแซมและจัดเวรยามดูแลช่วงหน้าแล้งเพื่อป้องกันไฟป่า

การตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้านหรือโครงการ “รวมใจรักษ์น้ำ” เป็นกิจกรรมเพื่อประเมินคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน โดยชาวบ้านเป็นผู้รับผิดชอบในการเก็บตัวอย่าง บันทึกรผล แผลผล สรุปล และขยายผล โดยองค์การไฮเฟอร์อินเตอร์เนชันแนลแห่งประเทศไทยและมูลนิธิริรักษ์น้ำ เป็นผู้สนับสนุนด้านวิชาการ แหล่งทุน และประสานกับสถาบันการศึกษาคือ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หน่วยงานภาครัฐและเอกชนอื่นเพื่อการขยายผลของโครงการ “รวมใจรักษ์น้ำ” โครงการนี้เป็นส่วนหนึ่งของ Global Water Watch ซึ่งดำเนินการโดยมหาวิทยาลัยอัลเบิร์น ประเทศสหรัฐอเมริกา (Auburn University) และองค์การไฮเฟอร์อินเตอร์เนชันแนล (Heifer International) เพื่อเป็นข้อมูลในการเฝ้าระวังถึงคุณภาพและปริมาณของน้ำทั่วโลก

ชาวบ้านแสนสุขได้เข้าร่วมการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “การประเมินคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน” จำนวน 19 คน โดยในการฝึกอบรมครั้งนี้ชาวบ้านได้รับความรู้เพื่อนำไปประเมินคุณภาพน้ำดังนี้ การตรวจหาของแข็งแขวนลอยในน้ำ การวัดอุณหภูมิในอากาศและน้ำ การตรวจหาค่าความเป็นกรด-ด่างในน้ำ การหาความกระด้าง การหาค่าออกซิเจนละลายน้ำและการหาความขุ่นในน้ำ หลังการฝึกอบรมได้มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อดำเนินการเก็บตัวอย่าง เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ.2545 โดยมีการแบ่งกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้คือ กลุ่ม 1 “501 รักน้ำ” กลุ่ม 2 “สายสืบ 2002” กลุ่ม 3 “รักษ์สิ่งแวดล้อม” โดยมีผู้ช่วยกิตติ จือเปาะ เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ โดยมีการดำเนินการดังนี้ มีการตรวจวัดคุณภาพน้ำทุกวันเสาร์แรกของเดือน มีการฝึกอบรมในเรื่องของการทำงานกลุ่ม 3 เดือนต่อ 1 ครั้ง และมีการประเมินผลและทบทวนการดำเนินงาน 6 เดือนต่อ 1 ครั้ง ปัจจุบันมีเครือข่ายในหมู่บ้านเพิ่มอีก 11 คน มีเครือข่ายทั้งหมด 30 คน จึงมีการปรับเปลี่ยนโดยแบ่งกลุ่มออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน และมีการพัฒนาเครือข่ายโดยจัดอบรมการตรวจคุณภาพน้ำระดับชาวบ้าน ทั้งการอบรมให้ความรู้และอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับแกนนำบ้านนิคมแม่ลาว อำเภอพาน และบ้านห้วยสามพลับพลา อำเภอแม่ลาว รวมจำนวน 17 คน ในวันที่ 9-11 มกราคม 2547 โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์การไฮเฟอร์แห่งประเทศไทย และได้สร้างเครือข่ายการตรวจคุณภาพน้ำระดับชาวบ้านให้กับแกนนำตำบลแม่สลองใน และตำบลเทิดไทย อำเภอแม่ฟ้าหลวงจำนวน 40 คน ในวันที่ 16-17 มีนาคม 2547 เป็นการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของป่าและน้ำ และในวันที่ 30-31 มีนาคม 2547 จะเป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการโดยใช้สถานที่บ้านแสนสุข ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิริรักษ์น้ำ และองค์กรแพลน

ส่วนการทำแนวกันไฟ ได้ดำเนินการปีละ 2 ครั้ง โดยการใช้รถแทรกเตอร์ และชาวบ้าน ทำแนวกันไฟความกว้างประมาณ 2 เมตร รอบๆ บริเวณที่ปลูกป่าต้นน้ำทั้ง 2 แห่ง

มีการห้ามนำสัตว์เลี้ยงเข้าบริเวณป่าต้นน้ำ สร้างรั้วกันทางเดินของสัตว์เลี้ยงในเขตต้นน้ำและมีการทำบ่อแก๊สชีวภาพเนื่องจากบ้านแสนสุขมีการเลี้ยงสัตว์ประเภท หมู กระบือ เป็นต้น เป็นการนำมูลสัตว์มาใช้ประโยชน์และป้องกันการชะล้างของมูลสัตว์ลงในแม่น้ำ (ธีระวัฒน์ พิทักษ์ไพโรศรี, 2547: สัมภาษณ์)

จะเห็นว่าผู้นำมีการจัดการต้นน้ำอย่างมีระบบมากขึ้น ทำให้สภาพสิ่งแวดล้อมบ้านแสนสุขดีขึ้นกว่าเดิม จะเห็นได้จากมีน้ำพอใช้ทั้งทางด้านอุปโภคบริโภคและการเกษตร ถึงแม้หน้าแล้งปริมาณน้ำจะลดลงบ้างแต่ผู้นำก็มีการจัดการโดยมีการเปิดปิดน้ำให้เป็นเวลา ปัจจุบันมี น้ำสะอาดใช้ จากการจัดกิจกรรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน เป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์มากเพราะจากการตรวจเชื้อแบคทีเรียในน้ำเมื่อปี พ.ศ. 2545 ปรากฏว่า สายน้ำห้วย หม้อขางซึ่งเป็นสายน้ำที่ไหลมาจากต้นน้ำบ้านแสนสุขมีเชื้อแบคทีเรียปนอยู่ ซึ่งมีสาเหตุมาจากมีการนำสัตว์ไปเลี้ยงบริเวณต้นน้ำ และปล่อยมูลสัตว์ลงในแม่น้ำ ซึ่งผู้นำได้มีการแจ้งให้ชาวบ้านทราบในที่ประชุมและมีการจัดการที่ดีปรากฏว่าปี พ.ศ.2546 ผลการตรวจเชื้อแบคทีเรียในสายน้ำห้วยหม้อขางไม่พบเชื้อแบคทีเรียอีก

สรุปได้ว่าผู้นำมีบทบาทสำคัญมากในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข ถึงแม้ว่าในช่วงระยะแรกผู้นำจะมีการดูแลสิ่งแวดล้อมอย่างไม่เป็นระบบ เนื่องจากไม่มีความรู้ในการดูแลสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการรักษาสิ่งแวดล้อมจะอยู่ในลักษณะของการดำเนินการตามวิถีชีวิตชนเผ่า แต่ก็มีการพัฒนาเรื่อยๆ ต่อมาผู้นำมีการพัฒนามากขึ้นทั้งจากประสบการณ์ตรงและการแสวงหาความรู้และจากปัญหาการขาดแคลนน้ำที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ทำให้ผู้นำตระหนักถึงความสำคัญในการจัดการต้นน้ำ ส่งผลให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการจัดการต้นน้ำตามไปด้วย ก่อให้เกิดความร่วมมือในการจัดการต้นน้ำภายในหมู่บ้านแต่ยังคงขาดในเรื่องงบประมาณในการจัดกิจกรรม ดังนั้นผู้นำจึงมีการประสานกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ส่งผลให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการต้นน้ำ จะเห็นว่าผู้นำมุ่งเน้นกิจกรรมการจัดการต้นน้ำเป็นส่วนหนึ่งของงานหลักของหมู่บ้าน ซึ่งการจะประสบผลสำเร็จในการจัดการต้นน้ำนั้นมีหลายเงื่อนไข แต่ผู้วิจัยต้องการศึกษาเฉพาะด้านศักยภาพและเครือข่ายของผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุขเท่านั้น

4.3 ศักยภาพและเครือข่ายของผู้นำชุมชนเพื่อการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข

ตาราง 1 ศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำของนาขันธ์ระวะฒันี พัททภัยไพเรศรี

ผู้นำ		ศักยภาพของผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข									
แบบทางการ	แบบไม่เป็นทางการ	ข้อมูลส่วนตัว	ประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม	การริเริ่มกิจกรรมในหมู่บ้าน	การระดมทุน	การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	การเสริมสร้างความรู้	การสร้างหรือส่งเสริมกิจกรรม	มุมมองผู้นำในการพัฒนาหมู่บ้าน		
นายธีระวัฒน์ พัททภัยไพเรศรี		- มีตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้านแสนสุข - อายุ 40 ปี - การศึกษาเรียน กศน. จบชั้น ม.3 และกำลังศึกษาชั้นมัธยมปลาย - มีบุตร 3 คน - ประกอบอาชีพเสริม โดยการเลี้ยงสัตว์	- ทำงานเกี่ยวกับรักษาป่าต้นน้ำพัฒนาชุมชน	- ร่วมทำโครงการฟื้นฟูป่าต้นน้ำและแหล่งอาหารที่บ้านชุมชนแสนสุข - การตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน	- ร่วมจัดทำโครงการฟื้นฟูป่าต้นน้ำและแหล่งอาหารที่บ้านชุมชนแสนสุข	- เสนอแนวคิดในการจัดการต้นน้ำ - เสนอแนวความคิดตรวจสอบคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน	- ได้รับความรู้เกี่ยวกับความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม - เป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม	- กระตุ้นให้ชาวบ้านต้นน้ำโดยประชาชนพันธุปลูกฝังจิตสำนึกเกี่ยวกับ การดูแลป่าไม้ - ทำให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน	- เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ - ให้อาจารย์ในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัด การต้นน้ำเป็นการถ่ายทอดจากผู้นำสู่เยาวชน - ปลูกป่าเพิ่ม		

4.3.1 กรณีศึกษาศักยภาพของผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข

จากตาราง 1 ศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำของนายธีระวัฒน์ พิทักษ์ไพโรศรี ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า นายธีระวัฒน์ พิทักษ์ไพโรศรี มีตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้านแสนสุข ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ได้เป็นผู้ใหญ่บ้านสมัยที่ 2 ได้รับรางวัลที่ 2 ผู้ใหญ่บ้านดีเด่น ประจำปี 2546 เกิดเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2507 ปัจจุบันอายุ 40 ปี บิดามารดามีบุตรด้วยกัน 4 คน นายธีระวัฒน์ เป็นบุตรคนโต แต่งงานมีบุตร 3 คน มีภูมิลำเนาอยู่บ้านแสนสุข เรียนการศึกษานอกโรงเรียนในหมู่บ้านแสนสุข จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรียนต่อมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ที่การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ขณะนี้กำลังเรียนต่อระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ผู้ใหญ่บ้านเริ่มทำงานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 โดยรับจ้างทั่วไปที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจนถึงปี พ.ศ. 2529 ได้ทำงานร่วมกับมูลนิธิรักษ์อาช่า ซึ่งเป็นองค์กรเอกชนภายใต้การสนับสนุนของประเทศสวีเดน โดยทำหน้าที่ด้านโภชนาการการทำงานได้ 8 ปี จึงเปลี่ยนหน้าที่เป็น เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ทำงานเกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพ การอนามัยแม่และเด็ก การให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมี การเสริมสร้างผู้นำ การดูแลสิ่งแวดล้อม เช่น การปลูกป่า โดยรับผิดชอบหมู่บ้านป่าไม้อาช่าพัฒนาอำเภอพาน ทำงานได้ประมาณ 2 ปี ได้ย้ายไปทำงานฝ่ายปกครองหอพักบ้านหมู่บ้านแสนสุขจนถึงปัจจุบันและนอกจากนี้ยังประกอบอาชีพเสริมด้วยการเลี้ยงสัตว์ เช่น หมู แพะ เป็นต้น

ช่วงที่ทำงานพัฒนาชุมชนต้องสัมผัสกับชาวบ้าน และสภาพสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านต่างๆ เป็นทั้งวิทยากรและให้คำแนะนำทั้งด้านอาชีพ ความเป็นอยู่และการรักษาสิ่งแวดล้อม มีโอกาสเข้าร่วมประชุมหรืออบรมบ่อยเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่า และมีกะมุ่งประเด็นว่าชาวเขาเป็นผู้ทำลายป่าจึงเป็นจุดหนึ่งที่กระตุ้นให้ผู้ใหญ่บ้านธีระวัฒน์มีแนวคิดในการดูแลด้านสิ่งแวดล้อม

ดังนั้นเมื่อได้รับคัดเลือกจากชาวบ้านให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน จึงได้คิดวางแผนในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยเริ่มพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมก่อนเพราะขณะนั้นชาวบ้านเริ่มประสบปัญหาขาดแคลนน้ำ แต่เมื่อเข้าไปอยู่ในสถานการณ์จริงๆ ไม่สามารถพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมได้เพราะขึ้นอยู่กับอีกหลายปัจจัยเช่น ปัญหาความร่วมมือของชาวบ้านและหน่วยงานรัฐบาล ดังนั้นทำให้ผู้ใหญ่บ้านธีระวัฒน์ ต้องมาคิดทบทวนใหม่ พบว่ามีสาเหตุมาจากชาวบ้านติดยาเสพติดและมีความเป็นอยู่ที่ไม่ดี ชาวบ้านไม่มีรายได้

ดังนั้นผู้ใหญ่บ้านจึงเริ่มต้นพัฒนาด้านสังคมก่อน โดยเฉพาะปัญหาเสพติด ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญของหมู่บ้านในขณะนั้น โดยทำกิจกรรมบำบัดผู้ติดยาเสพติดร่วมกับโรงพยาบาลแม่จัน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 หลังจากนั้นได้ร่วมกับตำรวจตระเวนชายแดนที่ 327 และมีการรณรงค์ป้องกันการติดยาเสพติดเพิ่ม โดยใช้มาตรการถ้าใครเลิกเสพยาเสพติดจะให้สัญชาติไทยและให้ทุนในการประกอบอาชีพ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2542 บ้านแสนสุขประสบผลสำเร็จในการป้องกันและ

ปราบปรามยาเสพติด ได้รับประกาศให้เป็นหมู่บ้านเข้มแข็งเอาชนะปัญหาเสพติดอย่างยั่งยืน ปัจจุบันมีผู้ติดยา 12 คน ซึ่งอยู่ในช่วงบำบัดยาเสพติดโดยใช้ยามทาโคน พร้อมทั้งได้รับการบำบัดด้านจิตใจด้วย และไม่มีผู้ติดยารายใหม่

เมื่อยาเสพติดในหมู่บ้านหมดไปทางอำเภอจึงอนุมัติเรื่องการทำสัญชาติไทยจนปัจจุบันมีผู้ได้รับสัญชาติไทย 97% ส่วนไม่มีสัญชาติเหลือ 3% และการให้สัญชาติทุกคนต้องมีใบประกอบคือ ผลการตรวจสารเสพติดจากโรงพยาบาลแม่จัน สำหรับการส่งเสริมด้านอาชีพเริ่มปลายปี พ.ศ. 2542 เป็นช่วงที่องค์การไฮเฟอร์ฯ ได้เข้ามาช่วยเหลือด้านการส่งเสริมอาชีพโดยเฉพาะการเลี้ยงสัตว์ การทำเกษตรหลังบ้าน เมื่อชาวบ้านมีอาชีพเป็นของตนเอง มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นบ้าง ผู้ใหญ่บ้านจึงให้ความสนใจด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเต็มที่ แต่ช่วงที่ผู้ใหญ่บ้านธีระวัฒน์พัฒนาด้านสังคมและส่งเสริมอาชีพให้กับชาวบ้าน ได้มีการปรับปรุงพื้นที่ป่าต้นน้ำเขตติดต่อกับบ้านแสนใจใหม่โดยทำการปลูกป่าเป็นพื้นที่ 10 ไร่ พร้อมกันไปด้วย

เมื่อปี พ.ศ. 2544 ผู้ใหญ่บ้านก็เริ่มทำงานด้านสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง โดยขยายพื้นที่ในการปลูกป่า จัดทำโครงการฟื้นฟูป่าต้นน้ำและแหล่งอาหารพื้นบ้านชุมชนแสนสุข โดยขอความร่วมมือจากองค์กรเอกชนคือ มูลนิธิรักษ่าอาช่าเพราะผู้ใหญ่บ้านธีระวัฒน์เคยทำงานร่วมกับองค์กรแห่งนี้มาก่อน หลังจากนั้นได้ประสานกับองค์การไฮเฟอร์ฯ และประสานกับป่าไม้อำเภอแม่จัน สถานีตำรวจภูธรอำเภอแม่จันและองค์การบริหารส่วนตำบลศรีคำ ซึ่งได้รับการสนับสนุนด้วยดี โครงการที่จัดทำเป็นโครงการระยะยาว 5 ปี ซึ่งทำมาได้ 3 ปี

มีการเข้าร่วมกิจกรรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน โดยการตรวจหาค่าความเป็นกรดเป็นด่าง ความขุ่น การตกตะกอน แบคทีเรียในน้ำ อุณหภูมิในอากาศ มีการตรวจคุณภาพน้ำทุกวันเสาร์แรกของเดือน ผีกรอบรมการทำงานกลุ่ม 3 เดือน ต่อ 1 ครั้ง และมีการประเมินผล 6 เดือนต่อครั้ง และมีการสรุปผลเมื่อสิ้นปี

นอกจากนี้ยังรับผิดชอบด้านสิ่งแวดล้อมของมูลนิธิรักษ่าอาช่า ในเขตรับผิดชอบทั้งหมด 9 อำเภอ คือ อำเภอแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่สาย อำเภอแม่จัน อำเภอเมือง อำเภอแม่ลาว อำเภอ เชียงแสน อำเภอพาน อำเภอแม่สรวย และอำเภอเชียงของ โดยเน้นการปลูกป่า การใช้แก๊สชีวภาพ การตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้านและการกำจัดขยะ โดยยึดแบบอย่างการจัดการสิ่งแวดล้อมบ้านแสนสุข

สำหรับการระดมทุน มีการระดมทุนโดยการจัดทำ โครงการฟื้นฟูป่าต้นน้ำและแหล่งอาหารพื้นบ้านชุมชนแสนสุขเพื่อขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐบาลและเอกชน

ผู้ใหญ่บ้านธีระวัฒน์ได้เสนอความคิดเห็นในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้าน ได้แก่ เรื่องการทำสัญชาติไทย การป้องกันและบำบัดยาเสพติด การส่งเสริมอาชีพ ด้านสิ่งแวดล้อม

การป้องกันนายทุนเข้ามาซื้อที่ดิน และการจัดการที่ดินทำกิน โดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อมผู้นำและชาวบ้านร่วมกันจัดทำโครงการฟื้นฟูป่าต้นน้ำและแหล่งอาหารพื้นบ้าน รวมทั้งการเสนอจัดกิจกรรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้านคือ หลังจากผู้ใหญ่บ้านกลับจากการฝึกอบรมเกี่ยวกับการตรวจคุณภาพน้ำที่ประเทศฟิลิปปินส์ ได้แจ้งให้ชาวบ้านทราบถึงประโยชน์ของการเข้าร่วม กิจกรรม และได้รับอาสาสมัครในการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน มีชาวบ้านให้ความร่วมมือเป็นอาสาสมัครจำนวน 19 คน จึงได้เข้ารับการอบรมและนำมาปฏิบัติจริงจนถึงปัจจุบันนี้

มีการเสริมสร้างความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมโดยการอ่านหนังสือพิมพ์ การดูโทรทัศน์ โดยเฉพาะการเข้าร่วมประชุมสัมมนาหรือการเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การให้ความสำคัญของป่าและน้ำเช่น จัดให้มีการศึกษาดูงานเครือข่ายอนุรักษ์ป่าที่อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน และผู้ใหญ่บ้านได้มีโอกาสไปฝึกอบรมการตรวจคุณภาพน้ำที่ประเทศฟิลิปปินส์ หลังจากนั้นจึงได้เข้าร่วมกิจกรรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้านของบ้านแสนสุข พร้อมกับอาสาสมัครในหมู่บ้าน เป็นผู้ดำเนินการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมปีละ 1-2 ครั้ง นอกจากนี้ยังเป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้กับกลุ่มแกนนำตำบลเทิดไทยและตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง ในการอบรมเรื่องการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน เป็นต้น

ผู้ใหญ่บ้านมีวิธีการให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมโดยการกระตุ้นให้ชาวบ้านตื่นตัว เช่น การประชาสัมพันธ์ เขียนป้ายรณรงค์ในหมู่บ้าน การชี้ให้เห็นถึงสาเหตุและปัญหาเช่น เมื่อศึกษา ดูงานด้านสิ่งแวดล้อมและนำมาปรับใช้ในหมู่บ้าน การใช้เวทีการประชุมในการขอความร่วมมือเพื่อสร้างความสามัคคีและปลูกฝังให้ชาวบ้านรักษ์ป่ารักษ์น้ำ

ส่วนแนวทางในการที่จะพัฒนาบ้านแสนสุข ผู้ใหญ่บ้านจะเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะการสร้างคุณภาพกลุ่มเยาวชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการปลูกป่า การตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน การทำแนวกันไฟ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมีแนวคิดในการปลูกป่าเพิ่มบริเวณเขตติดต่อบ้านผาเตือ เมื่อโครงการฟื้นฟูป่าต้นน้ำและแหล่งอาหารพื้นบ้านชุมชนแสนสุขสิ้นสุดลงในปี พ.ศ.2548 ซึ่งขณะนั้นจะมีพื้นที่การปลูกป่าทั้งหมด 500 ไร่ และมีความต้องการจะปลูกป่าเพิ่มเป็นพื้นที่ทั้งหมด 2,000 ไร่ ซึ่งจะขยายเขตการปลูกป่าเข้าไปในบ้านผาเตือ บ้านปางปูลุย บ้านอาโยะ และบ้านย่านิคม ซึ่งเป็นหมู่บ้านเครือข่ายการปลูกป่า

ตาราง 2 ศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำของนายภคิตติ จือเปาะ

ผู้นำ		ศักยภาพของผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข							
แบบทางการ	แบบไม่เป็นทางการ	ข้อมูลส่วนตัว	ประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม	กิจกรรมการจัดทำในหมู่บ้าน	การระดมทุน	การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	การเสริมสร้างความรู้	การสร้างหรือกระบวนกรที่มีส่วนร่วม	มุมมองในการพัฒนาหมู่บ้าน
นายกิตติ จือเปาะ		<ul style="list-style-type: none"> - ตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง - อายุ 38 ปี - การศึกษา - เรียนจบชั้น ป.6 - แต่งงานมีบุตร 3 คน - ประกอบอาชีพทำไร่ 	<ul style="list-style-type: none"> - หัวหน้าเรือนนอน - มีส่วนร่วมในการปลูกป่า และทำแนวกันไฟของหมู่บ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - กำจัดขยะภายในหมู่บ้าน - ประสานกรรมการการตรวจคุณภาพน้ำระดับครัวเรือน - มีส่วนร่วมในการปลูกป่าและทำแนวกันไฟ 	<ul style="list-style-type: none"> - ร่วมจัดโครงการฟื้นฟูต้นน้ำและแหล่งอาหารพื้นบ้านชุมชนแสนสุข 	<ul style="list-style-type: none"> - เสนอความคิดเห็นในการกำจัดขยะในหมู่บ้าน - การทำแนวกันไฟให้กว้างกว่าเดิมเพื่อป้องกันไฟป่า 	<ul style="list-style-type: none"> - อบรมเกี่ยวกับ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม - การอบรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับครัวเรือน - จากการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - ทำเป็นแบบอย่างที่ดี 	<ul style="list-style-type: none"> - พยายามปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนรักษ์ป่ารักษ์น้ำ - รักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยการจัดกิจกรรมเสียดตามสาย และให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม

จากตาราง 2 ศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำของนายกิตติ จือเปาะ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า นายกิตติ จือเปาะ มีตำแหน่งเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองในปี พ.ศ. 2545 เกิดเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2508 อายุ 39 ปี แต่งงานมีบุตร 3 คน เรียนจบระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์แม่จัน อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ไม่ได้ศึกษาต่อ เพราะฐานะทางบ้านยากจน จึงมาประกอบอาชีพทำไร่ทำสวนโดยปลูกลิ้นจี่ ส้ม และช่วยงานสวนรวมของหมู่บ้าน โดยทำหน้าที่เป็นประชาสัมพันธ์หมู่บ้าน และช่วยงานน้องชาย ซึ่งเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน แต่ปัจจุบันน้องชายลาออกไปทำงานที่อื่น ต่อมาได้รับการคัดเลือกจากชาวบ้านให้เป็น ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง

ประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เมื่อเรียนหนังสืออยู่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์แม่จัน ได้รับคัดเลือกให้เป็นหัวหน้าเรือนนอน ซึ่งมีหน้าที่ดูแลนักเรียนในเรือนนอน โดยแบ่งหน้าที่กันทำงานทั้งในเรือนนอนและบริเวณรอบๆ จะมีการปลูกดอกไม้ ต้นไม้ เพื่อความร่มรื่นและสวยงาม ส่วนวันหยุดจะต้องพัฒนาโรงเรียนและวันสำคัญทางศาสนา ครูจะพาไปพัฒนาวัดหรือไปปลูกป่า นอกจากนี้ได้มีส่วนร่วมในการปลูกป่าบริเวณเขตติดต่อกับบ้านแสนใจใหม่ ตั้งแต่สมัยพ่อหลวงขจร เขอเบาะ มีการปลูกป่าประมาณ 5 ไร่ มีการปลูกซ่อมหลายครั้ง และป่าบริเวณนี้เคยโดนไฟไหม้ มีการแก้ปัญหาโดยการทำแนวกันไฟป่าให้กว้างขึ้นกว่าเดิม

สำหรับกิจกรรมในหมู่บ้าน เมื่อได้รับตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง ได้ทำกิจกรรมการกำจัดขยะในหมู่บ้าน โดยให้ทุกบ้านมีหลุมขยะ มีการประชาสัมพันธ์ให้เก็บขยะและเผาขยะทุกวันศุกร์ ส่วนวันเสาร์-อาทิตย์ (เฉพาะกิจ) ถ้ายังมีเศษขยะตามที่สาธารณะต่างๆ ในหมู่บ้านจะให้เยาวชนรุ่นจิ๋วช่วยเก็บขยะ และมีคณะกรรมการตรวจความสะอาดของแต่ละบ้าน ถ้าไม่ทำความสะอาดหรือมีเศษขยะสกปรกจะมีการเตือน และโทษหนักคือ ประกาศชื่อบ้านที่ไม่ให้ความร่วมมือออกเสียงตามสายในหมู่บ้าน ที่ผ่านมามีชาวบ้านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ มีนักท่องเที่ยวนำขยะใส่ถุงพลาสติกมาทิ้งข้างทางบริเวณหมู่บ้าน จึงแก้ปัญหาโดยให้ชาวบ้านช่วยสอดส่องดูแล ถ้าขยะไปตกอยู่พื้นที่บ้านของใครเจ้าของบ้านหรือเจ้าของพื้นที่ต้องรับผิดชอบ และมีการสร้างแรงจูงใจโดยมีการประกวดบ้านเรือนสะอาดจนประสบความสำเร็จ

ผู้ช่วยกิตติได้ร่วมการปลูกป่าและการทำแนวกันไฟของหมู่บ้านทุกปี นอกจากนี้ได้เข้าร่วมกิจกรรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน โดยทำหน้าที่เป็นประธานโครงการนี้ด้วย ซึ่งต้องไปร่วมกิจกรรมการตรวจคุณภาพน้ำทุกวันเสาร์แรกของต้นเดือนทุกเดือน และทำรายงานสรุปองค์การไฮเพอร์ฯ

ผู้ช่วยกิตติมีส่วนร่วมในการจัดทำโครงการฟื้นฟูป่าต้นน้ำและแหล่งอาหารพื้นบ้านชุมชนแสนสุข และได้รับผิดชอบกองทุนธนาคารข้าวของหมู่บ้าน ได้รับงบประมาณ 54,000 บาท ปัจจุบันเหลือเงิน 34,000 บาท นำเงินไปซื้อข้าวเปลือก 20,000 บาท ซึ่งมีชาวบ้านขอยืมข้าวเปลือกไปปลูก โดยมีการทำบัญชี และจะต้องส่งข้าวคืนเมื่อได้ผลผลิต

สำหรับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เมื่อเข้าร่วมประชุมประจำเดือนผู้ช่วยกิตติได้เสนอในที่ประชุม เกี่ยวกับการกำจัดขยะในหมู่บ้านและให้มีการทำแนวกันไฟให้กว้างขึ้นเพราะที่ผ่านมามีลมพัดแรงเพื่อป้องกันไฟไหม้ป่า

ส่วนการเสริมสร้างความรู้ ได้รับการอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน และเป็นวิทยากรอบรมเรื่องการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้านให้กับกลุ่มแกนนำบ้านนิคมแม่ลาวและบ้านห้วยล้านพลับ นอกจากนี้ยังได้รับความรู้จากการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน และจากการอบรมบ่อยๆ ทำให้ได้รับความรู้เพิ่มขึ้นบางเรื่องสามารถนำมาใช้กับตนเอง และที่ต้องปฏิบัติจนถึงปัจจุบันคือ การดูแลป่า การตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน

สำหรับวิธีการให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมคือ ต้องทำเป็นตัวอย่าง และเป็นแบบอย่างที่ดี จึงจะทำให้ชาวบ้านคล้อยตามและเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น การทำหลุมกำจัดขยะ ผู้ช่วยกิตติต้องทำเป็นหลังแรกของหมู่บ้าน และต้องทำเป็นตัวอย่างไม่ว่าจะเป็นการกำจัดขยะ หรือการทำความสะอาดบริเวณบ้านให้สะอาดตลอด

ส่วนมุมมองในการพัฒนาหมู่บ้านโดยพยายามปลูกจิตสำนึกให้ลูกหลานรักษ์ต้นไม้ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้วยการจัดกิจกรรมเสียงตามสายเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและให้เข้ามาร่วมกิจกรรมการจัดการต้นน้ำในหมู่บ้าน

ตาราง 3 ศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำของนายพีระ เอลเลิศวิจิตร

ผู้นำ		ศักยภาพของผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข							
แบบทางการ	แบบไม่เป็นทางการ	ข้อมูลส่วนตัว	ประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม	กิจกรรมการจัดทำต้นน้ำในหมู่บ้าน	การระดมทุน	การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	ความรู้	การสร้างหรือกระบวนกรมีส่วนร่วม	มุมมองของการพัฒนาหมู่บ้าน
นายพีระ เอลเลิศวิจิตร		<ul style="list-style-type: none"> - ตำแหน่งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลศรีคำ - อายุ 34 ปี - การศึกษาเรียนจบชั้น ป. 6 - ประกอบอาชีพเสริมค้าขายและเลี้ยงสัตว์ 	<ul style="list-style-type: none"> - สมัยเรียนหนังสือชั้น ป.1-ป.6 อาศัยอยู่วัดมีการปลูกต้นไม้ - เป็น อสม. ของหมู่บ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดทำโครงการปลูกป่ารักษาต้นน้ำ - มีส่วนร่วมในการจัดทำโครงการ - การฟื้นฟูบึงน้ำและแหล่งอาหารที่น้บ้านชุมชนแสนสุข - ทำโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำ 	<ul style="list-style-type: none"> - ได้เสนอความเห็นในการจัดทำโครงการปลูกป่ารักษาต้นน้ำ - การสร้างอ่างเก็บน้ำ 	<ul style="list-style-type: none"> - อบรมเกี่ยวกับ การอนุรักษ์ป่าและน้ำ - ศึกษาดูงานเครือข่ายการอนุรักษ์ป่า - การอบรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน - จากการประชุมประจำปีของหมู่บ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - ชี้ให้เห็นถึงปัญหา - ทำเป็นแบบอย่างที่ดี 	<ul style="list-style-type: none"> - เสนอโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำในหมู่บ้าน - ปลูกฝังให้เด็กหลานรู้จักดูแลสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน - Home Stay 	

จากตาราง 3 สักภาพผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำของนายพีระ เลอเลิศวิจิตร ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า นายพีระ เลอเลิศวิจิตร มีตำแหน่งเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล บ้านแสนสุข เกิดวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2513 มีพี่น้องทั้งหมด 7 คน แต่งงานมีครอบครัวมีบุตร 2 คน เรียนจบระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแม่จัน อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ช่วงที่เรียนหนังสือได้พักอาศัยวัดสุวรรณคีรี ระหว่างที่พักอาศัยอยู่ได้ช่วยงานวัด เช่น ทำความสะอาดลานวัด การปลูกพืชสมุนไพร ปลูกต้นไม้ภายในวัด หลังจากเรียนจบชั้น ป.6 ได้หางานทำไปเรื่อยๆ แต่ก็ยังพักอาศัยอยู่ที่วัด จนกระทั่งปี พ.ศ. 2538 จึงกลับเข้ามาหมู่บ้านแสนสุข ได้สมัครเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านนอกจากนั้นยังได้ทำงานของโครงการออกเอดส์ ซึ่งเป็นโครงการเกี่ยวกับผู้ป่วยติดเชื้อเอดส์และยาเสพติดตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2538 - 2541 เมื่อหมดโครงการ จึงของบประมาณกับทางสาธารณสุขอำเภอแม่จันเพื่อสานงานเดิมต่อไป และดำเนินการจนถึงปัจจุบันนี้ ประกอบอาชีพเสริมโดยการค้าขายอยู่ที่บ้านและเลี้ยงสัตว์ประเภท หมู แพะ เป็นต้น

เมื่อปี พ.ศ. 2540 ได้ถูกคัดเลือกให้เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแสนสุข และทำงานตำแหน่งนี้เป็นสมัยที่ 2 เมื่อมีตำแหน่งเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแสนสุข เริ่มมีบทบาทมากขึ้น มีโอกาสพัฒนาหมู่บ้านมากขึ้น ในสมัยที่ 1 นั้น จะเน้นการพัฒนาด้านการก่อสร้างเช่น สร้างถนนคอนกรีตในหมู่บ้าน การสร้างศาลาอเนกประสงค์สร้างลานกีฬาด้านยาเสพติด และสมัยที่ 2 เริ่มงานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยจัดทำโครงการปลูกป่ารักษาต้นน้ำขึ้น และทำโครงการขอเครื่องกรองน้ำในหมู่บ้านเพื่อชาวบ้านจะมีน้ำสะอาดได้ใช้ ส่วนโครงการปลูกป่ารักษาต้นน้ำได้เสนอเป็นโครงการต่อเนื่องทุกปี สำหรับโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำได้เสนอโครงการแต่ยังไม่ได้รับการอนุมัติ และได้เข้าร่วมกิจกรรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน ร่วมกิจกรรมการปลูกป่าและการทำแนวกันไฟของหมู่บ้านทุกปี ซึ่งปีนี้ ส.อบต. พีระ ได้รับผิดชอบให้ทำแนวกันไฟป่าบริเวณป่าต้นน้ำด้านเขตติดต่อบ้านผาเตื่อ

ส.อบต. พีระ มีโอกาสหาทุนจากภายนอกซึ่งเป็นงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลศรีค้ำ โดยทำโครงการเสนอองค์การบริหารส่วนตำบลศรีค้ำที่ทำต่อเนื่องมาตลอด เช่น โครงการปลูกป่ารักษา ต้นน้ำ

สำหรับโครงการปลูกป่ารักษาต้นน้ำได้เสนอในที่ประชุมประจำเดือน ชาวบ้านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีเพราะเป็นช่วงที่หมู่บ้านขาดแคลนน้ำ ส่วนโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำมาจากความเดือดร้อนของชาวบ้านเพราะอ่างเก็บน้ำเดิมอยู่ต่ำ มีปัญหาในการดึงน้ำมาใช้ไม่เต็มที่โดยเฉพาะหน้าแล้ง

เนื่องจาก ส.อบต. พิระ มีตำแหน่งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลศรีคำจึงมีโอกาสดำเนินการรับข้อมูลข่าวสารต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องสิ่งแวดล้อมตั้งแต่การประชุมหรืออบรม และกิจกรรมหรือการพัฒนาต่างๆ จะต้องไม่กระทบกับสิ่งแวดล้อมหรือได้รับผลกระทบน้อยที่สุด ได้ไปศึกษาดูงานเครือข่ายการอนุรักษ์ป่า อำเภอปางมะผ้า ส่วนการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องการประเมินคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน ซึ่งเมื่ออบรมแล้วก็เข้าร่วมโครงการของหมู่บ้าน และการจัดกิจกรรมสืบชะตา ลุ่มแม่น้ำกปีนี้ ส.อบต.พิระ มีโอกาสไปสาธิตการตรวจคุณภาพน้ำให้กับชาวบ้านและผู้ที่มาร่วมงาน

สำหรับการชักชวนให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดการต้นน้ำ จะต้องชี้ให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้น จะเห็นว่าชาวบ้านให้ความร่วมมือในการปลูกป่าและทำแนวกันไฟ เพราะชาวบ้านรู้ว่าป่าทำให้มีน้ำ และการเป็นผู้นำต้องทำเป็นแบบอย่างที่ดี ที่ผ่านมา ส.อบต. พิระ ได้เป็นอาสาสมัครตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำของหมู่บ้าน เวลาชาวบ้านเจ็บป่วยก็ช่วยดูแลรักษาหรือนำส่งโรงพยาบาล ให้การช่วยเหลือผู้ติดยาเสพติด เพราะต้องไปรับยาจากโรงพยาบาลแม่จันมาแจกให้ผู้ติดยาเสพติดทุกวัน การดูแลเอาใจใส่เล็กๆ น้อยๆ ให้ความช่วยเหลือชาวบ้านทุกอย่างเท่าที่จะทำได้ เป็นต้น

สำหรับมุมมองในการพัฒนาหมู่บ้าน ส.อบต. พิระ ต้องการสร้างอ่างเก็บน้ำในหมู่บ้าน เพราะอ่างเดิมอยู่ต่ำ มีปัญหาในการนำน้ำมาใช้ไม่ได้เต็มที่ และที่สำคัญต้องสอนลูกหลานในหมู่บ้านให้รักป่า รักน้ำ และช่วยกันอนุรักษ์ป่าต้นน้ำด้วย และมีแนวคิดทำ Home stay เพราะปัจจุบันมีชาวต่างชาติมาศึกษาการดำเนินชีวิตของชาวเขาเผ่าอาข่าในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาจากต่างประเทศเพื่อเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมของชนเผ่า ในอนาคตจะมีการจัดตั้งศูนย์พิพิธภัณฑสถานเผ่าอาข่าในหมู่บ้าน เพื่อเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมประเพณีเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวเสริมรายได้ให้กับชาวบ้านด้วย

ตาราง 4 ศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำของนางสุภา ปรีชาประสิทธิ์

ผู้นำ		ศักยภาพของผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข							
แบบทางการ	แบบไม่เป็นทางการ	ข้อมูลส่วนตัว	ประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม	กิจกรรมการจัดทำชุมชนในหมู่บ้าน	การระดมทุน	การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	การเสริมสร้างความรู้	การสร้างหรือส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม	มุมมองของผู้นำในการพัฒนาหมู่บ้าน
นางสุภา ปรีชาประสิทธิ์		<ul style="list-style-type: none"> - ตำแหน่งประธานกลุ่มพัฒนาสตรีบ้านแสนสุข - อายุ 34 ปี - แต่งงานมีบุตร 2 คน - เรียน กศน. จบชั้น ป.4 - ประกอบอาชีพทำไร่ทำสวน 	<ul style="list-style-type: none"> - เคยเป็นอาสาสมัคร - สาธารณสุขและอาสาสมัครป้องกันภัยระดับหมู่บ้านได้เข้าร่วมกิจกรรมปลูกป่าและเผาเผา - ร่วมกิจกรรมปลูกป่าและทำแนวกันไฟ - ร่วมกิจกรรมปลูกป่าและทำแนวกันไฟ - บ้านตاهมี 	<ul style="list-style-type: none"> - โครงการชุมชนไฟฟ้ายั่งยืน - มีส่วนร่วมในการปลูกป่าและเผาเผา - ทำกิจกรรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับหมู่บ้าน - ชาวบ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - กองทุนส่วนตัวใช้ของของกลุ่มแม่บ้านได้จากดอกเบี้ยการกู้เงินของกองทุนแม่บ้าน 5 % - ได้จากค่าบำรุงเครื่องครัวแม่บ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - การทำอาหารเลี้ยงแขกที่มาช่วยปลูกป่า 	<ul style="list-style-type: none"> - ได้รับการอบรมเกี่ยวกับอนุรักษ์น้ำและน้ำ - การอบรมเกี่ยวกับอันตรายจากการใช้ยาฆ่าแมลง - การอบรมเกี่ยวกับ การตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน - จากการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - การทำงานต้องทำเป็นตัวอย่างและเป็นแบบอย่างที่ดี 	<ul style="list-style-type: none"> - มีความมุ่งมั่นต้องปลูกป่าเพิ่มต่อไปอีก

จากตาราง 4 ศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำของนางสุภา ปรีชาประสิทธิ์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า นางสุภา ปรีชาประสิทธิ์ มีตำแหน่งเป็นประธานกลุ่มพัฒนาสตรี บ้านแสนสุข ทำงานตำแหน่งนี้ประมาณ 14 ปี ได้รับยกย่องเป็นสตรีผู้มีผลงานดีเด่นในงานพัฒนาชุมชน เนื่องในวันสตรีสากลประจำปี 2544 เกิดเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2513 อายุ 34 ปี เป็นชาวเขาเผ่าอาข่าบ้านผาหมี มีพี่น้อง 6 คน เป็นบุตรคนโต ดังนั้นจึงไม่ได้เรียนหนังสือเพราะฐานะทางบ้านยากจน ต้องเสียดสละให้น้องได้เรียนหนังสือแต่ด้วยความสนใจ จึงอาศัยให้เพื่อนและน้องๆ ช่วยสอนเขียนและอ่านหนังสือ ปัจจุบันสามารถอ่านออกเขียนได้ และเรียนการศึกษานอกโรงเรียนจนจบระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เริ่มทำงานตั้งแต่อายุ 14 ปี โดยเป็นลูกจ้างเลี้ยงผึ้งทำงานประมาณ 5 ปี จนกระทั่งได้แต่งงานจึงย้ายมาอยู่บ้านแสนสุขตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 มีบุตร 2 คน ประกอบอาชีพทำไร่ทำสวนและเลี้ยงสัตว์

เมื่ออยู่บ้านผาหมีนางสุภาเป็น อาสาสมัครสาธารณสุขและอาสาสมัครป้องกันภัยประจำหมู่บ้าน โดยเข้าร่วมกิจกรรมการปลูกป่าของหมู่บ้าน ซึ่งภายในหมู่บ้านมีเขตป่าสงวนจึงมีการอนุรักษ์ป่าไม่ให้ตัดไม้บริเวณป่าสงวน และเคยร่วมกิจกรรมการนำแนวกันไฟป่าซึ่งทำปีละ 2 ครั้ง

เมื่อย้ายมาอยู่บ้านแสนสุขได้ทำสวนลิ้นจี่ในบริเวณบ้านของตนเอง โดยปลูกครั้งแรก 100 ต้น และมีการปลูกต้นลิ้นจี่ซ่อมแซมทุกปี ซึ่งให้ทั้งร่มเงาและผลผลิต พร้อมทั้งช่วยนางไพเราะ เขอเบา ซึ่งเป็นประธานกลุ่มพัฒนาสตรีในขณะนั้น ช่วยงานได้ประมาณ 1 ปี เมื่อนางไพเราะ ลาออก นางสุภา ปรีชาประสิทธิ์ จึงได้รับคัดเลือกจากชาวบ้านให้เป็นประธานกลุ่มพัฒนาสตรีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 จนถึงปัจจุบัน เมื่อมีตำแหน่งเป็นประธานกลุ่มพัฒนาสตรีจึงได้เริ่มทำกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ดังนี้

ประธานโครงการสมุนไพรรูปรมีกิจกรรมหลายอย่างได้แก่ การทำแซมพู สมุนไพรหม่องสมุนไพรรูป การทำสวนสมุนไพรรูปในป่าชุมชนของหมู่บ้าน โดยการปลูกแซมระหว่างต้นไม้สมุนไพรรูปที่นำมาปลูกมีหลายประเภทรวมทั้งสมุนไพรรูปของชาวอาข่าด้วย และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการปลูกป่าและการทำแนวกันไฟ การปลูกป่าปีนี้มีหน้าที่ทำกับข้าวเลี้ยงหน่วยงานต่างๆ และชาวบ้านที่มาช่วยกันปลูกป่า สำหรับการทำแนวกันไฟกลุ่มแม่บ้านได้รับผิชอบป่าบริเวณเขตติดต่อบ้านแสนใจใหม่ร่วมกับผู้ช่วยกิตติ และร่วมกิจกรรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 จนถึงปัจจุบันนี้

สำหรับการระดมทุนได้แก่ กองทุนส่วนใช้จ่ายของกลุ่มแม่บ้าน เงินกองทุนส่วนนี้ได้จากดอกเบี้ยของการกู้เงินของกองทุนแม่บ้านและค่าบำรุงเครื่องครัวแม่บ้าน ซึ่งเงินส่วนนี้นำมาเป็นค่าใช้จ่ายเล็กๆ น้อยๆ ในปีนี้ได้นำเงินมาซื้อน้ำแข็งเลี้ยงชาวบ้านที่มาช่วยทำแนวกันไฟ

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประธานกลุ่มพัฒนาสตรี ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องภายในหมู่บ้านเช่น การทำอาหารเลี้ยงแขกที่มาช่วยปลูกป่า หรืองานหัตถกรรมฝีมือชาวบ้าน นางสุภาได้รับการอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าและน้ำ การอบรมเกี่ยวกับอันตรายจากการใช้ยาฆ่าแมลง การทำน้ำยาอีเอ็ม อบรมเชิงปฏิบัติการในการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน และได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับด้านสิ่งแวดล้อมจากการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน เมื่อได้รับการอบรมได้นำความรู้มาปฏิบัติเช่น การนำหอยเชอรี่ที่มีมากในบ่อปลา มาทำน้ำยาอีเอ็ม และนำมาพ่นต้นลิ้นจี่ภายในบ้านของตนเองเพื่อไล่แมลงซึ่งเป็นการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ยังทำแจกให้กับเพื่อนบ้านอีกด้วย สำหรับวิธีการให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมนางสุภา จะช่วยงานชาวบ้านทั้งงานส่วนตัวและงานของส่วนรวม และต้องทำเป็นตัวอย่างที่ดี โดยปฏิบัติอย่างนี้ตั้งแต่ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้นำกลุ่มพัฒนาสตรีจนถึงปัจจุบัน ทำให้ได้รับความร่วมมือในการทำกิจกรรม สังเกตได้จากการประชุมของกลุ่มพัฒนาสตรีจะเข้าร่วมประชุมพร้อมกันหมด

สำหรับมุมมองในการพัฒนาหมู่บ้าน ต้องหารายได้ให้กับชาวบ้านและมีความมุ่งมั่นต้องปลูกป่าเพิ่มต่อไปและมีการรักษาไว้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อลูกหลานในภายหน้า เพราะเมื่อป่าอุดมสมบูรณ์ทำให้มีน้ำพอใช้ อีกทั้งชาวบ้านสามารถหาของป่ามากินได้

ตาราง 5 ศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำของนายหล่อจ๊ะ ปรึกษาประสิทธิ์

ผู้นำ		ศักยภาพของผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข									
แบบทางการ	แบบไม่เป็นทางการ	ข้อมูลส่วนตัว	ประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม	การริเริ่มกิจกรรมการ จัดการต้นน้ำในหมู่บ้าน	การระดมทุน	การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	การเสริมสร้างความรู้	การสร้างหรือส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม	มุมมองของผู้ นำในการพัฒนาหมู่บ้าน		
	นายหล่อจ๊ะ ปรึกษาประสิทธิ์	เป็นผู้ชักชวนชาวบ้านจากบ้านแสนใจ อพยพมาอยู่บ้านแสนสุข - อดีตผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน - อายุ 59 ปี - ไม่ได้เรียนหนังสือ - ประกอบอาชีพทำไร่	- เคยเป็นอาสาสมัครป้องกันภัยหมู่บ้าน - ทำแนวกันไฟฟ้า - ริเริ่มการปลูกไม้ยืนต้นบริเวณที่อยู่อาศัย	- เริ่มมีการปลูกป่าบริเวณต้นน้ำ - ทำแนวกันไฟฟ้า	- เก็บเงินชาวบ้าน	- การปลูกไม้ยืนต้นบริเวณที่อยู่อาศัย - การดูแลป่าชุมชน - การปลูกป่าต้นน้ำ	- เคยเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอาสาสมัครป้องกันภัยหมู่บ้าน - อบรมเกี่ยวกับ การอนุรักษ์ป่าจากการประชุมประจำเดือน	- ชาวอำเภอได้ยกย่องให้เป็นผู้นำแล้วเขาจะให้ความเคารพเชื่อฟังผู้นำหมู่บ้าน แต่ลำมีบางคนไม่ให้ความร่วมมือ - ชาวบ้านไม่มีน้ำใช้ ดังนั้น ชาวบ้านทุกคนต้องช่วยกันดูแลรักษาป่า	- ในความคิดเห็นของลูกหลานจะบอกว่า ป่ามีความสำคัญไม่ได้ป่าทำให้มีน้ำไม่มีป่า น้ำน้อย ชาวบ้านไม่มีน้ำใช้ ดังนั้น ชาวบ้านทุกคนต้องช่วยกันดูแลรักษาป่า		

จากตาราง 5 ศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำของนายหล่อจ๊ะ ปรีชาประสิทธิ์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า นายหล่อจ๊ะ ปรีชาประสิทธิ์ เป็นผู้ชักชวนชาวบ้านจากบ้านแสนใจมา ตั้งบ้านเรือนที่บ้านแสนสุข เกิดเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2488 อายุ 59 ปี มีบุตร 6 คน เดิมนายหล่อจ๊ะอยู่บ้านแสนใจ แต่ต้องทำไร่ทำสวนที่บ้านแสนสุขในปัจจุบัน ซึ่งระยะทางไกลพอสมควรและต้องนอนเฝ้าสวนของตนเอง จึงเป็นสาเหตุให้ชักชวนเพื่อนๆ ญาติสนิท อพยพมา ตั้งบ้านเรือนอยู่บ้านแสนสุข และที่เพื่อนๆ ย้ายตามมาเพราะอยู่ใกล้ที่ทำไร่ทำสวนของตนเองและ นายหล่อจ๊ะเป็นคนขยัน ครอบครัวยึดอาชีพเกษตรกร ซึ่งย้ายมาด้วยกันทั้งหมด 12 ครอบครัวในปี พ.ศ. 2513 นายหล่อจ๊ะไม่ได้เรียนหนังสือ พูดภาษาไทยได้เล็กน้อย ไม่สามารถอ่านหรือเขียน ภาษาไทยได้

เมื่อย้ายครอบครัวมาอยู่บ้านแสนสุข นายหล่อจ๊ะได้สมัครเป็นอาสาสมัครป้องกันภัย หมู่บ้านเพราะสมัยนั้นมีโจรผู้ร้ายชุกชุมขโมย วัว ควาย ของชาวบ้าน และหลักในการปกครอง ชาวบ้านของนายหล่อจ๊ะคือ ชักชวนโจรผู้ร้ายให้เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ในหมู่บ้าน โดยให้อยู่ใน ความดูแลของตนร่วมกับชาวบ้านช่วยกันสอดส่องดูแล การทำเช่นนี้เพื่อให้โจรผู้ร้ายกลัวไม่กล้า เข้ามาขโมยของในหมู่บ้าน และนายหล่อจ๊ะได้นำชาวบ้านทำแนวกันไฟรอบๆ หมู่บ้านเพราะพื้นที่ ส่วนใหญ่เป็นป่าเหล่าป่าคา เพื่อป้องกันไฟไหม้บ้านเรือน

สมัยก่อนไม่มีการปลูกป่า เพราะมีความคิดว่าต้นไม้สามารถเกิดขึ้นได้เอง เพียงแต่ ไม่ตัดต้นไม้ก็เพียงพอแล้ว และต่อมาเริ่มมีการปลูกไม้ยืนต้นบริเวณที่อยู่อาศัยและบริเวณที่ทำไร่ ทำสวนเพื่ออาศัยร่มเงา

เมื่อบ้านแสนสุขได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ ประมาณปี พ.ศ. 2516 นายหล่อจ๊ะ ได้รับคัดเลือกจากชาวบ้านให้เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และทางหน่วยราชการเริ่มเข้ามาให้ความรู้ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าในหมู่บ้าน จึงมีการรณรงค์ให้ปลูกไม้ยืนต้นเช่น ต้นลิ้นจี่ ต้นกาแพ โดยขอกกล้าไม้จากศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาและโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์แม่จัน โดยเริ่มมี การอนุรักษ์ป่าในหมู่บ้านซึ่งเป็นป่าชุมชนในปัจจุบัน มีการปลูกต้นไม้บริเวณป่าต้นน้ำด้านที่ติดกับ บ้านแสนใจใหม่ ประมาณปี พ.ศ. 2532 หน่วยงานราชการได้สร้างอ่างเก็บน้ำ 2 แห่ง ภายใน หมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้านมีน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง พร้อมทั้งมีการปล่อยปลาในอ่างน้ำด้วย และมี นโยบายห้ามตัดไม้ยืนต้นในหมู่บ้าน ถ้าจะสร้างบ้านเรือนมีความต้องการใช้ไม้ยืนต้นต้องแจ้ง ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านทราบก่อน ทั้งผู้นำและชาวบ้านเริ่มที่จะรู้จักการอนุรักษ์ป่าไม้ แต่ การพัฒนาเป็นไปอย่างช้าๆ เพราะผู้นำไม่ค่อยจะประสานงานกับหน่วยราชการซึ่งมีสาเหตุมาจากการ สื่อความหมาย ผู้นำสมัยก่อนพูดภาษาไทยได้น้อยอ่านเขียนภาษาไทยไม่ได้ทำให้เป็นอุปสรรค ต่อการพัฒนาหมู่บ้าน ต่อมานายหล่อจ๊ะได้ลาออกจากตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเพราะต้องการให้

คนรุ่นใหม่ที่สามารถพูด อ่าน เขียนภาษาไทยได้มาบริหารหมู่บ้าน ปัจจุบันนายหล่อจะมีหน้าที่ดูแลน้ำประปาภูเขาและดูแลบริเวณต้นน้ำของหมู่บ้าน ส่วนด้านการระดมทุนสมัยก่อนจะเป็นลักษณะเก็บเงินจากชาวบ้านครอบครัวละ 5 บาท เมื่อเงินหมดจึงจะเก็บเพิ่ม โดยนำเงิน กองทุนนี้ไปใช้ในพิธีกรรมต่างๆ ในหมู่บ้านเช่น การเลี้ยงศาลผีหมู่บ้าน การทำพิธีบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์

นายหล่อจะเคยเข้ารับการอบรมเมื่อสมัครเป็นอาสาสมัครป้องกันภัยประจำหมู่บ้าน ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการปราบปรามโจรผู้ร้าย การทำแนวกันไฟป่า และทางอำเภอแม่จันมาให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่า สำหรับข้อมูลข่าวสารในปัจจุบันจะทราบจากการประชุมประจำเดือนที่ผ่านมา ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะให้ความร่วมมือเพราะชาวบ้านถือว่าเป็นผู้นำ ถ้าชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือจะถูกมองเป็นคนเห็นแก่ตัวและจะทำให้อยู่ในหมู่บ้านไม่ได้หรือต้องมาขอขมาผู้หลักผู้ใหญ่ของหมู่บ้าน

ในความเห็นของนายหล่อจะได้กล่าวว่า “...ป่ามีความสำคัญ ไม่มีป่าคนอยู่ไม่ได้ ป่าทำให้มีน้ำ ไม่มีป่าน้ำน้อยชาวบ้านไม่มีน้ำใช้ ฉะนั้นชาวบ้านทุกคนต้องช่วยกันอนุรักษ์ป่าไม้...” (หล่อจ๊ะ ปรัชญาประสิทธิ์, 2547: สัมภาษณ์)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตาราง 6 คติยภาพผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำของนายอาพู่ พนาแสนสุขใจ

ผู้นำ		ศักยภาพของผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข							
แบบทางการ	แบบไม่เป็นทางการ	ข้อมูลส่วนตัว	ประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม	กิจกรรมจัดการต้นน้ำในหมู่บ้าน	การระดมทุน	การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	การเสริมสร้างความรู้	การดำรงหรือส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม	มุมมองของผู้นำในการพัฒนาหมู่บ้าน
	นายอาพู่ พนาแสนสุขใจ	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นที่ปรึกษาด้านพิธีกรรม - อายุ 57 ปี - ไม่ได้เรียนหนังสือ - การประกอบอาชีพ เป็นพ่อบ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - เคยเป็นอาสาสมัครป้องกันภัยประจำหมู่บ้านแสนสุข 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นที่ปรึกษาในด้านพิธีกรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน เช่น การทำพิธีกรรมบวชป่า - พิธีกรรมรักษาต้นน้ำ - มีส่วนร่วมในการปลูกป่า 	<ul style="list-style-type: none"> - จากการทำผิดกฎและประเพณีของหมู่บ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - มีการเสนอความคิดเห็นและตัดสินใจในการกำหนดวันสำหรับพิธีกรรมต่างๆ ของชาวอาพู่ 	<ul style="list-style-type: none"> - เคยเข้ารับการอบรมอาสาสมัครป้องกันภัย - จากการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - นำพิธีกรรมต่างๆ ของชาวเขาเผ่าอาข่าที่นับถือกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษมามีส่วนร่วมในการจัดการต้นน้ำ 	<ul style="list-style-type: none"> - ต้องการสานต่อพิธีกรรมต่างๆ เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวอาข่าบ้านแสนสุข

จากตาราง 6 ศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำของนายอาฟู่ พนาแสนสุขใจ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า นายอาฟู่ พนาแสนสุขใจ มีตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาผู้นำด้านพิธีกรรม เกิดเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2490 อายุ 57 ปี มีบุตร 6 คน แต่งงานมีครอบครัวทุกคน มีอาชีพเป็นพ่อบ้าน นายอาฟู่ไม่ได้เรียนหนังสือ พูดภาษาไทยได้เล็กน้อย อ่านและเขียนภาษาไทยไม่ได้ นายอาฟู่เป็นที่ปรึกษาของผู้นำด้านพิธีกรรมได้ประมาณ 6-7 ปี เคยเป็นอาสาสมัครประจำหมู่บ้านรุ่นเดียวกับนายหล่อจ๊ะ ซึ่งมีหน้าที่ปกป้องหมู่บ้านจากโจรผู้ร้าย จากภัยธรรมชาติ เช่น การทำแนวกันไฟ เพื่อป้องกันไฟไหม้หมู่บ้าน

นายอาฟู่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของผู้นำด้านพิธีกรรม มีบทบาทในด้านพิธีกรรมต่างๆ โดยเฉพาะการอนุรักษ์ป่าและน้ำเช่น พิธีบวชป่าแบบชาวอาข่า โดยทำพิธีบวชป่าทุกปี ส่วนการทำพิธีบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ทำปีละ 1 ครั้ง โดยมีการล้างบ่อน้ำและบริเวณรอบๆ บ่อน้ำรัศมีประมาณ 200 เมตร ห้ามมีการตัดต้นไม้ ส่วนพิธีการเลี้ยงผีต้นน้ำ การทำพิธีศาลผีประจำหมู่บ้าน และป่าช้าทำปีละ 1 ครั้ง เช่นกัน เพื่อเป็นการรักษาป่าและป่าต้นน้ำโดยห้ามชาวบ้านไปตัดต้นไม้บริเวณเขตต้นน้ำและบริเวณศาลผีเด็ดขาด ซึ่งพิธีกรรมต่างๆ ชาวเขาเผ่าอาข่าจะให้ความเคารพเชื่อถือมาก นอกจากนี้ นายอาฟู่ยังไปช่วยปลูกป่าของหมู่บ้านเป็นประจำทุกปีด้วย

ด้านการระดมทุน จากการศึกษาพบว่าไม่มีเงินกองทุนจากภายนอกเข้ามาช่วยเหลือ แต่จะเป็นการระดมทุนภายในหมู่บ้านจากการทำผัดประเพณีของชาวบ้านเช่น การมีขี้ การขโมยของที่หมู่บ้านสามารถจัดการได้จะมีการปรับค่าสุด 500 บาท โดยหักเข้ากองทุนหมู่บ้าน และหักเข้ากองทุนด้านพิธีกรรม 5%

นายอาฟู่เคยผ่านการอบรมอาสาสมัครป้องกันภัยประจำหมู่บ้าน ซึ่งจะมีการให้ความรู้เกี่ยวกับการทำแนวกันไฟ และได้รับความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมจากการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านซึ่งผู้นำหมู่บ้านจะมีข่าวสารต่างๆ มาพูดให้ฟังในที่ประชุมเสมอ

ส่วนด้านพิธีกรรมต่างๆ ของชาวเขาเผ่าอาข่ามีมาตั้งแต่บรรพบุรุษสืบทอดกันหลายชั่วอายุคน ดังนั้นจึงมีการนำเอาพิธีกรรมต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการรักษาสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน ชาวเขาเผ่าอาข่าจะถือว่าเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่พวกเขาต้องปฏิบัติอย่างจริงจังและให้ความร่วมมือมาตลอด

ในฐานะที่เป็นที่ปรึกษาของผู้นำด้านพิธีกรรม และเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือก็จะทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด และต้องการสานต่อพิธีกรรมต่างๆ เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจชาวอาข่าบ้านแสนสุข

ตาราง 7 ศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำของนางไพเราะ เยอเบา

ผู้นำ		ศักยภาพของผู้มีชุมชนในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข							
แบบทางการ	แบบไม่เป็นทางการ	ชื่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	ประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม	การริเริ่มกิจกรรมการจัดการต้นน้ำในหมู่บ้าน	การระดมทุน	การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	การเสริมสร้างความรู้	การสร้างหรือส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม	มุมมองของผู้พัฒนาในการพัฒนาหมู่บ้าน
	นางไพเราะ เยอเบา	- อดีตประธานกลุ่มแม่บ้าน - อายุ 45 ปี - การศึกษาเรียนจบชั้น ม. 3 - ประอาชีพรับราชการ - ตำแหน่งครูสอนวิชาฯ แต่ทำงานชาวเขา - ด้านส่งเสริมธุรกิจชุมชนพื้นที่สูงที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา	- เป็นหัวหน้าเรือนนอน - มีส่วนร่วมในการปลูกป่าและทำแนวกันไฟ	- มีส่วนร่วมในการปลูกป่าการทำแนวกันไฟ - มีส่วนร่วมในโครงการสมุนไพรรักษาโรค - ทำกิจกรรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน	- มีส่วนร่วมในการจัดทำโครงการ - การฟื้นฟูป่าต้นน้ำและแหล่งอาหารพื้นบ้านชุมชนแสนสุข	- เสนอในที่ประชุมเกี่ยวกับปลูกไม้ป่าบริเวณป่าต้นน้ำ	- อบรมเกี่ยวกับ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม - การอบรมเกี่ยวกับ การตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน - จากการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน	- ชี้แจงเหตุผลให้ชาวบ้านเข้าใจ - ทำเป็นแบบอย่างที่ดี	- ปลูกป่าเพิ่ม - ต้องการพัฒนาด้านการส่งเสริมอาชีพให้กับชาวบ้าน

จากตาราง 7 สักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำของนางไพเราะ เยอเบาะ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า นางไพเราะ เยอเบาะ อดีตประธานกลุ่มพัฒนาสตรีบ้านแสนสุข เกิดวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2502 อายุ 45 ปี บิดามารดาเสียชีวิต มีพี่น้อง 2 คน เป็นบุตรคนโต แต่งงานมีบุตร 3 คน เดิมครอบครัวอยู่บ้านแสนใจ อพยพมาอยู่บ้านแสนสุขตั้งแต่ปี พ.ศ. 2514 จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์แม่จัน และเรียนต่อการศึกษาออกโรงเรียนจบระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่วัดกาศา อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ในปี พ.ศ. 2519 ได้อบรมวิชาครู 3 เดือนและเป็นครูสอนนักเรียนก่อนวัยเรียนที่ศูนย์เด็กเล็กของหมู่บ้านแสนสุข และในปี พ.ศ. 2528 บรรจรับราชการในตำแหน่งครูผู้สอนเด็กก่อนวัยเรียนได้ 10 ปี จึงย้ายไปทำงานที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ในด้านส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนพื้นที่สูง แต่ยังคงใช้ตำแหน่งครูผู้สอนเด็กก่อนวัยเรียนอยู่ นอกจากนี้ทำงานที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขายังประกอบอาชีพเสริมคือ การเลี้ยงสัตว์

เมื่อเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์แม่จัน ได้เป็นหัวหน้าเรือนนอน ซึ่งต้องดูแลนักเรียนในเรือนนอนจำนวน 30 คน มีการแบ่งนักเรียนเป็นหมู่แต่ละหมู่รับผิดชอบหน้าที่ต่างกันเช่น ทำความสะอาดเรือนนอน การล้างห้องน้ำ เก็บเศษขยะ การรดน้ำต้นไม้ ส่วนวันเสาร์จะมีการพัฒนารือนนอนโดยการปลูกต้นไม้หรือเอาหินอนตากแดด ส่วนวันสำคัญทางศาสนาครูจะพาไปพัฒนาที่วัดหรือโรงพยาบาล และช่วงปิดเทอมผู้นำหมู่บ้านจะให้ช่วยงานในหมู่บ้านเพราะสามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้เช่น การสำรวจข้อมูลประชากรของหมู่บ้าน การทำสัญชาติไทย และมีโอกาสช่วยหมู่บ้านทำแนวกันไฟป่าบริเวณป่าต้นน้ำ และป่าชุมชน เมื่อได้ทำหน้าที่เป็นประธานกลุ่มพัฒนาสตรีเคยพากลุ่มแม่บ้านปลูกป่าและทำแนวกันไฟในหมู่บ้าน

ปัจจุบันนางไพเราะเป็นที่ปรึกษาโครงการสมุนไพรรูป โดยมีการดำเนินการตั้งแต่ช่วยกันเตรียมพื้นที่และปลูกพืชสมุนไพรรูปบริเวณป่าชุมชน และยังเข้าร่วมกิจกรรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้านของหมู่บ้านด้วย เมื่อมีการจัดทำโครงการฟื้นฟูป่าต้นน้ำและแหล่งอาหารพื้นบ้านชุมชนแสนสุข นางไพเราะได้เสนอในที่ประชุมให้ปลูกป่าด้วยพันธุ์ไม้ป่าเพราะมีความแข็งแรง ทนทานและต้านทานโรคได้ดีจะเห็นได้ว่าพันธุ์ไม้ที่นำมาปลูกส่วนใหญ่จะเป็นไม้ป่าและไม้ผล

ส่วนการเสริมสร้างความรู้ได้แก่ การเข้ารับอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การอบรมเชิงปฏิบัติการในการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน ส่วนความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมจะได้รับความรู้จากในที่ประชุมประจำเดือน

สำหรับวิธีการให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม นางไพเราะจะชี้แจงเหตุผลให้ชาวบ้านทราบก่อนและทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี เช่น การทำโครงการสมนไพรแปรรูปจะอธิบายถึงขั้นตอนการดำเนินการ การมีรายรับรายจ่ายอย่างไรให้ผู้เข้าร่วมโครงการเข้าใจ ซึ่งชาวบ้านให้ความเชื่อถือเป็นอย่างดีอาจเป็นเพราะว่านางไพเราะเป็นครูสอนหนังสือในหมู่บ้าน เป็นคนเก่าคนแก่ที่ชาวบ้านนับถือ และเป็นคนที่อ่านเขียนภาษาไทยได้คล่อง อีกประเด็นเคยเป็นประธานกลุ่มพัฒนาสตรีมาก่อน จึงทำให้ชาวบ้านเกิดความเชื่อมั่นไว้วางใจ และจากการที่ผู้วิจัยได้อยู่ในเหตุการณ์คือ ผู้วิจัยได้นำนักเรียนที่อยู่ในความดูแลไปโรงพยาบาลแม่จันซึ่งเป็นเวลาประมาณ 20.00 น. ผู้วิจัยได้เจอกับนางไพเราะที่โรงพยาบาลได้นำผู้เฒ่าที่ไม่มีญาติพี่น้องในหมู่บ้านนำส่งโรงพยาบาล เพราะไปคอยหกล้มขาหัก ซึ่งกว่าจะได้รับการรักษาพยาบาลกลับบ้านประมาณ 22.00 น. ซึ่งจะเห็นได้ว่านางไพเราะเป็นคนมีน้ำใจ ช่วยเหลือสังคม สำหรับมุมมองในการพัฒนาหมู่บ้าน ต้องการให้มีการปลูกป่าเพิ่มเพื่ออนาคตลูกหลานจะมีป่าที่อุดมสมบูรณ์ และให้มีการส่งเสริมรายได้ให้กับชาวบ้านด้วย

4.3.2 สรุปศักยภาพของผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข

ตาราง 8 สรุปศักยภาพของผู้นำชุมชนแบบเป็นนทางในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข

ศักยภาพของผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข						
ประเด็นการดำเนินงาน	การริเริ่มกิจกรรมในการจัดการต้นน้ำ	การระดมทุน	การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	การเสริมสร้างความรู้	การสร้างหรือส่งเสริมความร่วมมือ	มุมมองผู้นำในการพัฒนาหมู่บ้าน
<ul style="list-style-type: none"> - ทำงานกับมูลนิธิรักษาป่า - มีส่วนร่วมในการปลูกป่าและ - ทำแนวกันไฟของหมู่บ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - ทำโครงการปลูกป่ารักษาต้นน้ำ - โครงการฟื้นฟูต้นน้ำและแหล่งอาหารพื้นบ้านชุมชนแสนสุข - ทำกิจกรรมตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดทำโครงการปลูกป่ารักษาต้นน้ำ - จัดทำโครงการฟื้นฟูต้นน้ำและแหล่งอาหารพื้นบ้านชุมชนแสนสุข - กองทุนส่วนใช้สอยของกลุ่มแม่บ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - เสนอในที่ประชุมเกี่ยวกับทำโครงการปลูกป่ารักษาต้นน้ำและโครงการฟื้นฟูต้นน้ำและแหล่งอาหารพื้นบ้านชุมชนแสนสุข - การตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน - การสร้างอ่างเก็บน้ำ - การปลูกป่าบริเวณต้นน้ำ - ความเป็นไปประเท - ไม่ผลเพราะอนาคตชาวบ้านสามารถนำมารับประทานหรือขายได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - อบรมการอนุรักษ์ป่าและสิ่งแวดล้อม - อบรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน - การอบรมเกี่ยวกับอันตรายจากการใช้น้ำ - และการทำงานเฝ้าระวังและการทำงานเฝ้าระวัง - ศึกษาดูงานเครือข่ายการอนุรักษ์ป่า - เป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม - จากการประชุมประจำเดือน 	<ul style="list-style-type: none"> - ทำเป็นแบบอย่างที่ดีกระตุ้นให้ชาวบ้านตื่นตัวโดยการประชาสัมพันธ์ - ปลูกฝังจิตสำนึกเกี่ยวกับการรักษาสิ่งแวดล้อมโดยพูดใน - การประชุมประจำเดือน - จัดให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนเพื่อความต่อเนื่องในการพัฒนาหมู่บ้านโดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม - การปลูกป่าเพิ่ม - ปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนรักษ์ป่ารักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อม - การจัดกิจกรรมเสวนตามสายและให้เยาวชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการจัดการต้นน้ำ

จากตาราง 8 สรุปศักยภาพของผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ศักยภาพผู้นำแบบทางการในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข โดยแบ่งเป็นด้านต่างๆ มีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาพบว่าผู้นำแบบทางการมีประสบการณ์ในการจัดการต้นน้ำ ได้แก่ การมีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับมูลนิธิรักษายาป่า การมีประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมการปลูกป่าและการทำแนวกันไฟ ซึ่งจะเห็นได้จากคำพูดของผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า

“...ประสบการณ์ในการทำงานด้านพัฒนาชุมชนถือเป็นประสบการณ์ที่ดีมากเพราะสอนให้มีลักษณะผู้นำ รวมทั้งการปกครองคนซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับบทบาทผู้ใหญ่บ้านที่ต้องดูแลลูกบ้าน และสิ่งสำคัญที่สุดคือประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมทั้งทางด้านการได้รับความรู้จากการเข้าร่วมประชุมหรืออบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้บ่อยๆ ทั้งประสบการณ์ตรงที่ต้องไปทำกิจกรรมการปลูกป่าหรือปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมต่างๆ ทำให้ผมตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม และสิ่งที่กระตุ้นให้ผมมีแนวคิดในการดูแลสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะการปลูกป่าเพราะส่วนใหญ่เวลาเมื่ออบรมมักจะมุ่งประเด็นว่าชาวเขาเป็นผู้ทำลายป่าไม้ ดังนั้นผมจึงมีความคิดอยู่ในใจเสมอว่าต้องเปลี่ยนภาพพจน์ที่ดีให้กับชาวเขาให้ได้ และเมื่อผมได้เป็นผู้ใหญ่บ้านผมจึงมีอิสระในการคิดทำสิ่งต่างๆ มากขึ้น โดยเฉพาะการให้ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อม...” (ธีระวัฒน์ พิทักษ์ไพโรศรี, 2547: สัมภาษณ์)

ผู้นำส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมการปลูกป่าและการทำแนวกันไฟในหมู่บ้านที่ตนเคยอาศัยอยู่ทำให้เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากคำพูดของประธานกลุ่มพัฒนาสตรีที่ว่า

“...เราไม่คิดว่าสิ่งที่เราทำในอดีตจะเป็นประสบการณ์ที่ต้องนำมาใช้ในการจัดการต้นน้ำในหมู่บ้านแห่งนี้ เพราะในฐานะที่เรามีตำแหน่งเป็นประธานกลุ่มพัฒนาสตรี จำเป็นที่จะต้องเป็นผู้นำและทำเป็นตัวอย่างให้กับแม่บ้านคนอื่นๆ และต้องทำให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการปลูกป่าและการทำแนวกันไฟด้วย โดยที่เราจะต้องเป็นคนทำก่อนและเสร็จทีหลังเสมอ...” (สุภา ปรีชาประสิทธิ์, 2547: สัมภาษณ์)

2. ด้านการริเริ่มกิจกรรมในการจัดการต้นน้ำ

จากการศึกษาพบว่า ผู้นำแบบทางการมีการริเริ่มกิจกรรมในการจัดการต้นน้ำ ได้แก่ การจัดทำโครงการปลูกป่ารักษาต้นน้ำ โครงการฟื้นฟูป่าต้นน้ำและแหล่งอาหารพื้นบ้านชุมชน แสนสุขและกิจกรรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน คือ

จัดกิจกรรมโครงการปลูกป่ารักษาต้นน้ำ ซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อรักษาสภาพป่าต้นน้ำ ให้อุดมสมบูรณ์ โดยของงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลศรีคำ เมื่อได้รับงบประมาณจึงมีการปลูกป่า

โดยเริ่มจากการปรับปรุงพื้นที่การปลูกป่าเดิม ซึ่งอยู่ทางเขตติดต่อบ้านแสนใจใหม่ โดยมีการปลูกป่าเป็นพื้นที่ประมาณ 10 ไร่ โดยเลือกไม้ผลที่โตเร็วมาปลูกเช่น ต้นหว้า ต้นมะม่วงป่า มะขามป้อม เป็นต้น มีการดูแลหลังการปลูกป่ารวมทั้งการทำแนวกันไฟป่า ปัจจุบันต้นไม้มีอายุได้ 7 ปี เมื่อประสบผลสำเร็จในการปลูกป่าบริเวณนี้ ผู้นำจึงมีแนวคิดในการขยายพื้นที่การปลูกป่าออกไปอีก เพราะในช่วงหน้าแล้งจะมีปัญหาน้ำไม่พอใช้

ดังนั้น จึงปลูกป่าเพิ่มบริเวณต้นน้ำเขตติดต่อบ้านผาเดื่อเป็นพื้นที่ทั้งหมด 500 ไร่ ซึ่งต้องใช้งบประมาณสูง ดังนั้นจึงได้จัดทำโครงการการอนุรักษ์ต้นน้ำและแหล่งอาหารพื้นบ้านชุมชนแสนสุขขึ้น เพื่อเสนอของงบประมาณในการจัดทำ โดยรูปแบบการจัดการป่าไม่มีลักษณะของการพึ่งพิงป่าของชุมชนมาเป็นวัตถุประสงค์ในการจัดการป่า ชุมชนผู้ใช้ประโยชน์จากป่าเป็นผู้กำหนดแผนในการดำเนินการเพื่อความยั่งยืน และความเข้มแข็งของชุมชนอันเกิดจากความเป็นเจ้าของโครงการ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ เพื่อให้มีพื้นที่ป่าเป็นแหล่งต้นน้ำของการอุปโภคบริโภคและใช้ในการเกษตรอย่างเพียงพอและยั่งยืน นอกจากนี้ยังเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพด้วย และเพื่อเป็นแหล่งอาหารพื้นบ้านและสมุนไพรของชุมชน สำหรับโครงการนี้มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนเช่น ป่าไม้อำเภอแม่จัน องค์การบริหารส่วนตำบลศรีคำ มูลนิธิรักษาป่าและองค์การไฮเพอร์อินเตอร์เนชั่นแนลแห่งประเทศไทย เป็นต้น ได้มีการวางแผนระยะยาว 5 ปี โดยมีการปลูกป่าปีละ 100 ไร่ ปัจจุบันได้ปลูกป่าเป็นพื้นที่จำนวน 300 ไร่ หลังการปลูกป่าได้มีการดูแลป่า โดยมีการถางหญ้าบริเวณรอบๆ ต้นไม้ที่ปลูกทุกต้นปีละ 3 ครั้ง โดยมีการปลูกป่าซ่อมแซม มีการทำแนวกันไฟป่า กว้างประมาณ 2 เมตร แจกชาวบ้านหามนำสัตว์เลี้ยงเข้าไปในป่าบริเวณเขตป่าต้นน้ำ พร้อมทั้งทำรั้วกันทางเดินของสัตว์และมีการจัดเวรยามดูแลโดยเฉพาะหน้าแล้งเพื่อป้องกันไฟป่า

จากการศึกษาการทำแนวกันไฟพบว่า มีการวางแผนการทำแนวกันไฟเพื่อป้องกันไฟป่า ปีละ 2 ครั้ง โดยทำแนวกันไฟให้กว้างขึ้นปรากฏว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ยังไม่เคยมีไฟไหม้ป่าบริเวณต้นน้ำเพราะมีการดูแลอย่างจริงจัง ถ้าชาวบ้านต้องการเผาไร่ต้องแจ้งให้ผู้ใหญ่บ้าน หรือ

คณะกรรมการบริหารหมู่บ้านทราบก่อนและต้องแจ้งให้เจ้าของไร่ที่อยู่ใกล้กันทราบด้วย พร้อมทั้งมีการประกาศเสียงตามสายให้ชาวบ้านทุกคนทราบ เพื่อเป็นการเฝ้าระวังภัยที่จะเกิดขึ้น

สำหรับการทำแนวกันไฟฟ้า ส่วนใหญ่จะทำกันเองภายในหมู่บ้าน โดยแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ ในปีนี้ประธานกลุ่มพัฒนาสตรีและผู้ช่วยกิตติได้รับผิดชอบให้ทำแนวกันไฟฟ้าบริเวณเขตติดต่อบ้านแสนใจใหม่ ส. อบต. พิระ ได้รับผิดชอบบริเวณป่าต้นน้ำเขตติดต่อบ้านผาเตือ โดยร่วมกันทำกับชาวบ้าน

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการประเมินคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้านซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเฝ้าระวังถึงคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้านของบ้านแสนสุข กิจกรรมนี้เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 โดยชาวบ้านจะเป็นผู้รับผิดชอบในการเก็บตัวอย่าง บันทึกข้อมูล แปลผลสรุป และขยายผล

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า "...กิจกรรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้านเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์มากเพราะผลการตรวจคุณภาพน้ำ จากการตรวจเชื้อแบคทีเรียในน้ำเมื่อปี พ.ศ.2545 ปรากฏว่าสายน้ำห้วยหม้อข้างซึ่งเป็นสายน้ำที่ไหลมาจากต้นน้ำบ้านแสนสุขมีเชื้อแบคทีเรียปนอยู่ ซึ่งมีสาเหตุมาจากมีการนำสัตว์ไปเลี้ยงบริเวณต้นน้ำ และปล่อยมูลสัตว์ลงในแม่น้ำ ผมจึงนำข้อมูลนี้แจ้งในที่ประชุมเพื่อให้ชาวบ้านทราบและเกิดความตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น โดยห้ามให้ชาวบ้านนำสัตว์ไปเลี้ยงบริเวณต้นน้ำ และผมคิดว่าอีกสาเหตุที่ทำให้พบเชื้อแบคทีเรียในสายน้ำห้วยหม้อข้างเพราะชาวบ้านเลี้ยงสัตว์กันมาก ดังนั้นผมจึงได้ประสานและปรึกษากับองค์การไฮเพอร์อินเตอร์เนชั่นแนล จึงมีการทำบ่อแก๊สชีวภาพขึ้น โดยองค์การไฮเพอร์ฯ จะออกค่าใช้จ่ายให้ครึ่งหนึ่งส่วนอีกครึ่งหนึ่งเจ้าของต้องเสียค่าใช้จ่ายเอง ปัจจุบันมีบ่อแก๊สชีวภาพจำนวน 4 ครอบครัวยุคปรากฏว่าปี พ.ศ. 2546 ผลการตรวจเชื้อแบคทีเรียในสายน้ำห้วยหม้อข้างไม่พบเชื้อแบคทีเรียผมจึงรู้สึกดีใจที่สามารถแก้ปัญหานี้ได้..." (ธีระวัฒน์ พิทักษ์ไพโรศรี, 2547: สัมภาษณ์)

ผู้ช่วยกิตติกล่าวว่า "...กิจกรรมนี้นอกจากจะเป็นการเฝ้าระวังถึงคุณภาพและปริมาณน้ำแล้ว ยังทำให้ชาวบ้านเกิดความตระหนักถึงปัญหาและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น อีกทั้งยังก่อให้เกิดความสามัคคีในกลุ่มผู้ตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำอีกด้วย..." (กิตติ จือเปาะ, 2547: สัมภาษณ์)

จากการจัดกิจกรรมด้านการจัดการต้นน้ำทำให้บ้านแสนสุขได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดระดับตำบลในโครงการเชิงรายนเมืองสีเขียว จากสำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 15 กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในปี 2546

3. ด้านการระดมทุนของผู้ดำเนินการด้านน้ำ

จากการศึกษาพบว่าผู้นำมีการหาทุนทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้าน ได้แก่ เงินกองทุน ส่วนใช้สอยของกลุ่มพัฒนาสตรี การจัดทำโครงการปลูกป่ารักษาต้นน้ำ โครงการฟื้นฟูป่าต้นน้ำและแหล่งอาหารพื้นบ้านชุมชนแสนสุข และการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน เป็นต้น

การระดมทุนภายในหมู่บ้านได้จากเงินกองทุนส่วนใช้สอยของกลุ่มพัฒนาสตรีจากค่าดอกเบี้ยยการกู้เงินกองทุนแม่บ้าน 5% และจากการยืมเครื่องครัวของกลุ่มพัฒนาสตรี โดยนำไปใช้จ่ายเล็กๆ น้อยๆ เช่น ชื้อน้ำ น้ำแข็ง ในการทำแนวกันไฟป่า ส่วนการระดมทุนจากภายนอกหมู่บ้าน ได้แก่ การทำโครงการปลูกป่ารักษาต้นน้ำ โครงการฟื้นฟูป่าต้นน้ำ และแหล่งอาหารพื้นบ้านชุมชนแสนสุข และการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน เพื่อขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐบาลและองค์กรเอกชน เป็นต้น

สำหรับโครงการฟื้นฟูป่าต้นน้ำและแหล่งอาหารพื้นบ้านชุมชนแสนสุข โครงการนี้มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุน เช่น ป่าไม้อำเภอแม่จัน องค์กรบริหารส่วนตำบลศรีคำ ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาเชียงราย โรงเรียนนิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาสถานีวิทยุกระจายเสียง 914 การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอแม่จัน มูลนิธิรักษ์อาข่า และองค์การไฮเพอร์อินเตอร์เนชั่นแนลแห่งประเทศไทย ซึ่งแต่ละหน่วยงานให้การสนับสนุนแตกต่างกันไป ทั้งด้านการประชาสัมพันธ์ แรงงาน การขนส่ง ค่าอาหาร การฝึกอบรม การประสานงาน และการศึกษาดูงาน เป็นต้น

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “...การจัดกิจกรรมในหมู่บ้านทั้งทางด้านการส่งเสริมอาชีพและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนอกจากจะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการแล้ว ยังได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิรักษ์อาข่า และองค์การไฮเพอร์อินเตอร์เนชั่นแนลแห่งประเทศไทยเป็นอย่างดี ผมรู้สึกดีใจที่องค์การไฮเพอร์ฯ เลือกหมู่บ้านของเราเป็นแห่งแรกในประเทศไทยในการจัดทำกิจกรรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน...” (ธีระวัฒน์ พิทักษ์ไพโรศรี, 2547: สัมภาษณ์)

ส.อบต. พิระ ได้กล่าวว่า “...การของบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลศรีคำนั้น ผมต้องเขียนโครงการเสนอและถ้าสิ้นปีมีเงินเหลือก็สามารถเขียนโครงการเสนอความต้องการได้อีกและขณะนี้ผมกำลังรอการอนุมัติโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำ...” (พิระ เลอเลิศวิจิตร, 2547: สัมภาษณ์)

4. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดการต้นน้ำ

จากการศึกษาพบว่าผู้นำมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดการต้นน้ำ ได้แก่ การจัดทำโครงการปลูกป่ารักษาต้นน้ำ โครงการฟื้นฟูป่าต้นน้ำและแหล่งอาหารพื้นบ้านชุมชนแสนสุข กิจกรรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน และการสร้างอ่างเก็บน้ำ

ได้มีการเสนอโครงการปลูกป่ารักษาต้นน้ำ เพราะชาวบ้านเริ่มมีปัญหาการขาดแคลนน้ำ ผู้นำและชาวบ้านเริ่มเกิดความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน จึงร่วมกันจัดทำโครงการปลูกป่ารักษาต้นน้ำขึ้น โดยนำมาพัฒนาและปลูกป่าเพิ่มบริเวณต้นน้ำเขตติดต่อบ้านแสนใจใหม่

สำหรับ โครงการฟื้นฟูป่าต้นน้ำและแหล่งอาหารพื้นบ้านชุมชนแสนสุข เป็นการจัดในรูปแบบการจัดการป่าที่ต้องการพึ่งพิงป่าของชุมชน ชุมชนผู้ใช้ประโยชน์จากป่าเป็นผู้กำหนดแผนการดำเนินการเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและความเข้มแข็งของชุมชนเอง และผู้ใหญ่บ้านธีระวัฒน์ ได้เสนอในที่ประชุมขอให้นำไม้ผลมาปลูก เพราะในอนาคตชาวบ้านสามารถนำผลผลิตมารับประทาน หรือนำมาขายได้ ไม้ผลที่นำมาปลูกจะเป็นประเภท ต้นมะม่วงป่า ต้นมะขามป้อม และต้นหว้า จะเห็นได้ว่าพันธุ์ไม้ที่นำมาปลูกจะมีทั้งไม้ผลและไม้ป่า ปัจจุบันป่าต้นน้ำในบ้านแสนสุขมีอายุประมาณ 3 - 7 ปี ซึ่งจะมีอายุต้นไม้ที่ใกล้เคียงกัน

สำหรับกิจกรรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน ซึ่งเป็นขององค์การไฮเฟอร์ฯ ร่วมกับมูลนิธิรักษ์ป่า เมื่อการปลูกป่าได้ผลสำเร็จระดับหนึ่ง ดังนั้นจึงมีความต้องการที่จะให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของทรัพยากรน้ำ เพราะน้ำกับป่าเป็นของคู่กันจึงให้ผู้ใหญ่บ้านได้มีโอกาสไปฝึกอบรมการตรวจคุณภาพน้ำและได้รับความรู้เกี่ยวกับการรักษาทรัพยากรป่าและน้ำที่ประเทศฟิลิปปินส์ หลังจากไปศึกษาดูงานกลับมาผู้ใหญ่บ้านธีระวัฒน์ได้ประชุมกับลูกบ้านบอกถึงประโยชน์ที่หมู่บ้านจะได้รับ และรับสมัครอาสาสมัครในการเข้ารับการอบรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน มีชาวบ้านที่สนใจเป็นอาสาสมัครจำนวน 19 คน ส่วนการสร้างอ่างเก็บน้ำ ส.อบต. ธีระ ได้เสนอในที่ประชุมเรื่องการสร้างอ่างเก็บน้ำบริเวณเขตติดต่อบ้านแสนใจ เพราะอ่างเก็บน้ำเดิมอยู่ต่ำจะมีปัญหาในหน้าแล้ง การดึงน้ำมาใช้ได้ไม่เต็มที่ เพราะปริมาณน้ำในอ่างลดลงและขณะนี้อยู่ในระหว่างรอการอนุมัติโครงการ

5. ด้านการเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับการจัดการต้นน้ำ

จากการศึกษาพบว่าผู้นำมีการเสริมสร้างความรู้ในการจัดการต้นน้ำ ได้แก่ การอบรมเกี่ยวกับการการอนุรักษ์ป่า การรักษาสังแวดล้อม การอบรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน อบรมเกี่ยวกับอันตรายจากการใช้ยาฆ่าแมลงต่างๆ และการทำน้ำยาอีเอ็ม การศึกษาดูงาน

เกี่ยวกับเครือข่ายในการอนุรักษ์ป่า อำเภอบางมะฝ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และจากการให้ความรู้ในที่ประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน

ผู้นำทุกคนได้ผ่านการอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่า การรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม การอบรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน ส่วนใหญ่ต้องการให้เห็นความสำคัญของป่าและน้ำ มีโอกาสไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับเครือข่ายการอนุรักษ์ป่า อีกทั้งยังได้รับข่าวสารเกี่ยวกับด้านสิ่งแวดล้อมจากผู้นำ โดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้านเมื่อมีการประชุมประจำเดือน

ผู้ใหญ่บ้านได้กล่าวว่า "...ผมมีโอกาสได้รับข่าวสารหรือประชุม อบรม เกี่ยวกับ การรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม และได้เป็นวิทยากรเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำชุมชนต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำ และได้มีโอกาสไปสัมมนาเชิงวิชาการเกี่ยวกับบทบาทผู้นำต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบ้านแสนสุขในงานสัปดาห์แม่น้ำกก ในปี พ.ศ. 2547 นี้ และผมพยายามจะพูดในที่ประชุมประจำเดือนทุกครั้งเกี่ยวกับการรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน และข่าวสารความเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมเพราะผมมีความเชื่อมั่นว่าการพูดขำๆ ของผมจะทำให้ชาวบ้านซึมซับไปโดยไม่รู้ตัวและเขาจะได้อ่านได้ว่าผมให้ความสำคัญในด้านนี้..." (ธีระวัฒน์ พิทักษ์ไพโรศรี, 2547: สัมภาษณ์)

นางสุภาได้กล่าวว่า "...ชอบการอบรมมากเพราะการอบรมทุกครั้งเป็นการเพิ่มพูนปัญญาของเรา ทำให้เรามีความรู้ที่กว้างขึ้น เคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการใช้ยาฆ่าแมลงต่างๆ และการทำน้ำยาอีเอ็ม จึงได้นำความรู้มาปฏิบัติโดยทำน้ำยาอีเอ็มจากหอยเชอรี่ที่มีมากในบ่อปลา นำมาพ่นต้นลิ้นจี่เป็นการไล่แมลง ลดการใช้ยาฆ่าแมลงซึ่งมีโทษต่อร่างกาย และอาจจะล้างลงไป ในแหล่งน้ำได้ นอกจากนี้เรายังทำแจกให้เพื่อนบ้านอีกด้วย..." (สุภา ปรีชาประสิทธิ์, 2547: สัมภาษณ์)

ส่วนการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำนั้น เป็นการอบรมเกี่ยวกับความรู้เรื่องการอนุรักษ์ป่าและน้ำ และการอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการเก็บตัวอย่าง บันทึกรูป การแปลผลสรุปและขยายผล ซึ่งได้เริ่มปฏิบัติจริงในหมู่บ้านตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 จนถึงปัจจุบัน

การศึกษาดูงานเกี่ยวกับเครือข่ายการอนุรักษ์ป่าที่อำเภอบางมะฝ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากการศึกษาดูงานสามารถนำมาปรับใช้กับพื้นที่บ้านแสนสุขในบางส่วน เพราะลักษณะทางสิ่งแวดล้อมต่างกัน ที่อำเภอบางมะฝ้าเป็นต้นไม้ใหญ่อุดมสมบูรณ์ ส่วนบ้านแสนสุขเพิ่งปลูกป่า มีต้นไม้อายุ 3 - 7 ปี ฉะนั้นการดูแลรักษาและการอนุรักษ์ป่าจะแตกต่างกันไป แต่ที่นำมาปฏิบัติได้คือการสร้างเครือข่ายการปลูกป่าในหมู่บ้านใกล้เคียงเช่น เครือข่ายบ้านโค้งงาม เครือข่ายบ้านเขานิคม เครือข่ายบ้านป่าเมียง เครือข่ายบ้านรุ่งเจริญ เครือข่ายบ้านปางปูเลย และ เครือข่ายบ้านแม่สลองโนเป็นต้น

6. ด้านวิธีการสร้างหรือส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการต้นน้ำ

จากการศึกษาพบว่าวิธีการให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการต้นน้ำ ได้แก่ การทำเป็นแบบอย่างที่ดี กระตุ้นให้ชาวบ้านตื่นตัว ปลุกฝังจิตสำนึกในการช่วยกันดูแลป่า และชี้ให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน

ผู้นำทุกคนต้องการทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีของชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความเชื่อถือ จากการสังเกตกรณีของประธานกลุ่มพัฒนาสตรีสุภา ในหมู่บ้านมีงานแต่งงานหรืองานเทศกาลหรือกิจกรรมของส่วนร่วม นางสุภาจะไปช่วยงานตลอด และถ้าเป็นงานที่เกี่ยวกับกลุ่มพัฒนาสตรี สุภาจะต้องเป็นตัวหลักเสมอและเป็นตัวแทนของกลุ่มในการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานอื่นเสมอ ถือว่าเป็นผู้ที่มีความเสียสละ ขยันและเป็นคนมีน้ำใจ

มีการกระตุ้นให้ชาวบ้านตื่นตัวโดยการประชาสัมพันธ์ เห็นได้จากการติดป้ายเกี่ยวกับการรักษาสีงแวดล้อม และการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายในหมู่บ้าน และชี้ให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้น จะเห็นได้จาก โครงการฟื้นฟูป่าต้นน้ำและแหล่งอาหารพื้นบ้านชุมชนแสนสุขเกิดจากความต้องการและความคิดริเริ่มของชุมชนเอง จากการที่ชุมชนเริ่มมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ประกอบกับการขยายพื้นที่ทำกินของชุมชนข้างเคียง ทำให้เกิดการขาดแคลนของปริมาณน้ำ ซึ่งเกิดจากการลดลงของแหล่งน้ำอย่างต่อเนื่องทุกปี จึงมีแนวคิดที่จะมีการปลูกป่าบริเวณต้นน้ำ เพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำที่อุดมสมบูรณ์ในอนาคต ซึ่งปัจจุบันปลูกป่าได้จำนวน 300 ไร่

ผู้ใหญ่บ้านได้กล่าวว่า "...ผลการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำของสายน้ำหมู่บ้านใกล้เคียง ปรากฏมีความขุ่นสูง ผมจะชี้แจงในที่ประชุมให้ชาวบ้านได้รับรู้ว่ามีสาเหตุมาจากอะไร และการที่หมู่บ้านของเราผลการตรวจความขุ่นปกติเพราะหมู่บ้านของเราปลูกป่า เมื่อเราปลูกป่าทำให้เกิดการชะล้างหน้าดินน้อยลง รวมทั้งปลุกฝังจิตสำนึกเกี่ยวกับการดูแลป่าโดยเน้นย้ำในที่ประชุมประจำเดือนทุกครั้งให้ชาวบ้านเกิดความตระหนัก..."

และผู้ใหญ่บ้านได้กล่าวเสริมอีกว่า "...ผมยังไม่ได้วางมาตรการเกี่ยวกับการป้องกันการตัดไม้ในบริเวณป่าต้นน้ำ ปัจจุบันต้นไม้ที่ปลูกเริ่มโตขึ้น และชาวบ้านเริ่มที่จะพุดคุยกันเอง และมาพุดกับผมว่าเราต้องวางมาตรการการป้องกันการตัดไม้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผมต้องการได้ยินมากที่สุดเพราะมันเป็นความคิดที่มาจากชาวบ้านเอง..." (ธีระวัฒน์ พิทักษ์ไพโรศรี, 2547: สัมภาษณ์)

7. ด้านมุมมองของผู้นำในการพัฒนาหมู่บ้าน

จากการศึกษามุมมองของผู้นำในการพัฒนาหมู่บ้าน ได้แก่ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน การปลุกฝังจิตสำนึกให้เยาวชนรักษาสีงแวดล้อม และการขยายพื้นที่การปลูกป่า

ผู้ใหญ่บ้านได้กล่าวว่า “...สิ่งที่ผมมองและคิดจะทำต่อไปคือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยเฉพาะการสร้างคุณภาพกลุ่มเยาวชนในหมู่บ้าน ความคิดของผมขณะนี้คิดว่ากลุ่มผู้นำในหมู่บ้านมีศักยภาพในการพัฒนาหมู่บ้านและมีการวางแผนการพัฒนาหมู่บ้านได้ค่อนข้างดี แต่ผมไม่แน่ใจว่าในอนาคตข้างหน้าจะมีใครสานต่อเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการพัฒนา โดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม ผมต้องวางรากฐานให้กับกลุ่มเยาวชน นอกจากนี้ผมยังมีแนวคิดในการปลูกป่าเพิ่มเป็นพื้นที่ทั้งหมด 2,000 ไร่ บริเวณเขตติดต่อบ้านผาเคื่อ โดยจะขยายเขตการปลูกป่าเข้าไปในเขตบ้านผาเคื่อ บ้านปางปุย และบ้านเข้านิคม ซึ่งหมู่บ้านเหล่านี้เป็นหมู่บ้านเครือข่ายการปลูกป่าอยู่แล้ว และในช่วงหน้าแล้งบ้านปางปุยจะเริ่มที่จะขาดน้ำ เมื่อโครงการฟื้นฟูป่าต้นน้ำและแหล่งอาหารพื้นบ้านชุมชนแสนสุขสิ้นสุดลงในปี พ.ศ. 2548 ผมและผู้นำในหมู่บ้านจะทำโครงการใหม่เพื่อรองรับพื้นที่ในการปลูกป่าเพิ่ม...” (ธีระวัฒน์ พิทักษ์ไพรีศรี, 2547: สัมภาษณ์)

มีการปลูกจิตสำนึกให้ลูกหลานรักขัณฑ์ ไร่ รักรักษาและรักษาสิ่งแวดล้อม โดยการจัดการกรมเสียดตามสายในหมู่บ้าน และพยายามให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการต้นน้ำในหมู่บ้าน

จะเห็นว่าศักยภาพผู้นำแบบทางการมีผลต่อการพัฒนาหมู่บ้านเป็นอย่างมาก และการจะเป็นผู้นำที่มีศักยภาพที่ดีในการจัดการต้นน้ำนั้น ต้องมีองค์ประกอบหลายอย่างเริ่มตั้งแต่การมีประสบการณ์ทำงานในด้านสิ่งแวดล้อม การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการหาความรู้พัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา ทำให้มองโลกได้กว้างขึ้น และวิธีการทำงานนั้นจะต้องให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญมากเพราะชาวบ้านจะเป็นตัวขับเคลื่อนให้งานบรรลุผลสำเร็จ จะเห็นได้จากศักยภาพผู้นำแบบทางการบ้านแสนสุขทุกคนมีศักยภาพมากน้อยต่างกัน แต่เมื่อมารวมกันทำให้เกิดพลังในการทำงานร่วมกัน จากหมู่บ้านที่หน่วยงานต่างๆ ไม่สนใจ ไม่ให้ความร่วมมือแต่ตรงกันข้ามกับปัจจุบันนี้ทุกกิจกรรมที่หมู่บ้านจัดขึ้น โดยเฉพาะกิจกรรมเกี่ยวกับการดูแลด้านสิ่งแวดล้อมจะได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานของรัฐและเอกชนเป็นอย่างดี และยังมีเครือข่ายในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะการรักษาป่าและน้ำอีกด้วย

ตาราง 9 สรุปศักยภาพของผู้นำชุมชนแบบใหม่เป็นทางการในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข

ศักยภาพของผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข						
ประเด็นการดำเนินงาน	การริเริ่มกิจกรรมในการจัดการต้นน้ำในหมู่บ้าน	การระดมทุน	การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	การเสริมสร้างความรู้	การสร้างหรือส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม	มุมมองของผู้นำในการพัฒนาหมู่บ้าน
- เป็นอาสาสมัครป้องกันภัย ประจำหมู่บ้าน แสนสุข - มีส่วนร่วมในการปลูกป่า การทำแนวกันไฟ - ทำกิจกรรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน - เป็นที่ปรึกษาในด้านพิธีกรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน - ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกิจกรรมปลูกป่า	- เก็บเงินจากการทำคิติกฎและประเพณีของหมู่บ้าน	- เสนอในที่ประชุมเกี่ยวกับ การปลูกป่าบริเวณต้นน้ำ ควรเป็นไม้ป่า - การกำหนดวันประกอบพิธีกรรมต่างๆ	- เคยเข้ารับการอบรมการเป็นอาสาสมัครป้องกันหมู่บ้าน - อบรมเกี่ยวกับ การอนุรักษ์ป่า จากการประชุมประจำเดือน	- ชี้แจงเหตุผลให้ชาวบ้านเข้าใจ - ทำเป็นแบบอย่างที่ดี - นำพิธีกรรมต่างๆของชาวเขาเผ่าอาข่าที่นับถือกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษมามีส่วนร่วมในการจัดการต้นน้ำ	- ต้องการสานต่อ พิธีกรรมต่างๆ เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวอาข่าบ้านแสนสุข - ให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการดูแล	

จากตาราง 9 สรุปศักยภาพของผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นทางการในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ศักยภาพผู้นำแบบไม่เป็นทางการในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข ส่วนใหญ่เป็นผู้อาวุโสของหมู่บ้านและเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ โดยแบ่งเป็นด้านต่างๆ มีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาพบว่าผู้นำแบบไม่เป็นทางการมีประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้แก่ มีประสบการณ์ในการเป็นอาสาสมัครป้องกันภัยประจำหมู่บ้าน และการมีประสบการณ์ในการมีส่วนร่วมในการปลูกป่าและทำแนวกันไฟป่า

นายหล่อจะได้อธิบายว่า “...เมื่อก่อนผมอาศัยอยู่บ้านแสนใจ แต่ทำไร่ทำสวนที่บ้านแสนสุขหลังจากนั้นผมได้ชักชวนเพื่อนบ้านทั้งหมด 12 ครอบครัว มาตั้งรกรากอยู่บ้านแสนสุข เพราะใกล้ที่ทำมาหากิน แต่มีโจรผู้ร้ายชุกชุมผมและอาพู่จึงไปสมัครเป็นอาสาสมัครป้องกันภัยประจำหมู่บ้านแสนสุข ซึ่งเป็นครั้งแรกที่ได้เข้ารับการอบรมจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการป้องกันโจรผู้ร้าย การป้องกันภัยธรรมชาติโดยเฉพาะการป้องกันไฟป่า...” (หล่อจะ ปรึกษาประสิทธิ์, 2547: สัมภาษณ์)

ดังนั้นประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมจะเริ่มจากทำแนวกันไฟ เพื่อป้องกันไฟป่าไหม้บ้านเท่านั้น และพื้นที่ส่วนใหญ่ของบ้านแสนสุขสมัยนั้นเป็นป่าเหล่าป่าคา ต้นไม้ถูกทำลายเพื่อทำไร่ทำสวนโดยไม่มีปลูกต้นไม้ทดแทนเพราะคิดว่าต้นไม้สามารถเจริญงอกงามขึ้นมาเองโดยอาศัยน้ำฝน

นายอาพู่ได้อธิบายว่า “...สมัยก่อนไฟไหม้บ้านเรือนบ่อยเพราะไม่มีต้นไม้ใหญ่พวกผมก็ยังไม่รู้จักการดูแลป่าเมื่อออกไปทำไร่ต้องมีคนเฝ้าบ้านเพราะกลัวไฟไหม้บ้าน หลังจากไปอบรมอาสาสมัครป้องกันภัยประจำหมู่บ้านจึงมีการทำแนวกันไฟขึ้น...” (อาพู่ พนาแสนสุขใจ, 2547: สัมภาษณ์)

2. ด้านการริเริ่มกิจกรรมในการจัดการต้นน้ำ

ผู้นำมีการริเริ่มกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมได้แก่ การมีส่วนร่วมในการปลูกป่า การทำแนวกันไฟ กิจกรรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าและน้ำในหมู่บ้าน และเป็นที่ปรึกษาด้านพิธีกรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน

เมื่อมีการสร้างบ้านเรือนจึงเริ่มมีการปลูกไม้ยืนต้นบริเวณรอบๆ บ้านและบริเวณใกล้ที่ทำไร่ทำสวนเพื่ออาศัยเป็นร่มเงา เมื่อทางอำเภอแม่จันมาให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าจึงมีการนำชาวบ้านทำแนวกันไฟป่าบริเวณต้นน้ำ และเริ่มมีการปลูกป่า พร้อมทั้งมีนโยบายห้ามตัดไม้ยืนต้นในหมู่บ้านโดยเฉพาะต้นไม้บริเวณป่าต้นน้ำ หากต้องการใช้ไม้ยืนต้นในการสร้างบ้าน

เรือนต้องแจ้งให้ผู้นำหมู่บ้านทราบก่อน แต่ชาวบ้านซึ่งเป็นชาวเขาเผ่าอาข่าจะมีการดูแลป่าตามวิถีชีวิตของตนโดยไม่มี การตัดต้นไม้บริเวณบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ และบริเวณศาลผีของหมู่บ้าน

และเพื่อเป็นการป้องกันการตัดไม้ทำลายป่าจึงมีการทำพิธีกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าและน้ำ จะเห็นได้จากการทำพิธีบวชป่าแบบชาวอาข่า บริเวณป่าชุมชนของหมู่บ้านโดยมีการนำตะแหล่วไปติดไว้ตามต้นไม้ และจะทำพิธีบวชป่าทุกปี ส่วนการทำพิธีบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์จะทำปีละ 1 ครั้ง โดยมีการล้างบ่อน้ำและห้ามตัดไม้บริเวณรอบบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ในรัศมีประมาณ 200 เมตร ส่วนพิธีเลี้ยงผีต้นน้ำจะทำปีละ 1 ครั้งเช่นกัน เป็นการขอขมาจากการที่ชาวบ้านนำน้ำมาใช้ในการอุปโภค บริโภคและการเกษตร โดยห้ามชาวบ้านไปตัดไม้บริเวณต้นน้ำเด็ดขาด สำหรับพิธีกรรมต่างๆ ของชนเผ่าอาข่ามีมาตั้งแต่บรรพบุรุษสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน

ส่วนกิจกรรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน ผู้นำแบบไม่เป็นทางการได้เข้าร่วมกิจกรรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำ โดยมีส่วนร่วมทุกกิจกรรม รวมทั้งการแปลผลด้วย และมีการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยทำงานร่วมกับผู้ช่วยกิตติ

นางไพเราะได้กล่าวว่า "...กิจกรรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำเป็นกิจกรรมที่ทำแล้วทำให้เห็นความสำคัญของป่าและน้ำ เกิดแนวคิดว่าทำอะไรให้ชาวบ้านเกิดความตระหนักเพื่อให้มีน้ำสะอาดใช้และพอเพียงและเห็นด้วยกับผู้ใหญ่บ้านที่ชี้แจงผลการตรวจคุณภาพน้ำให้ชาวบ้านทราบ..." (ไพเราะ เฮอร์, 2547: สัมภาษณ์)

3. ด้านการระดมทุนในการจัดการต้นน้ำ

ผู้นำแบบไม่เป็นทางการมีการระดมทุนในการจัดการต้นน้ำน้อย โดยมากจะได้รับการจัดสรรงบประมาณของหมู่บ้าน และมีเงินกองทุนจากการทำผดกฏและประเพณีของหมู่บ้าน เช่น การมีขี้ ขโมยของ เป็นคดีเล็กๆที่หมู่บ้านสามารถจัดการได้จะมีการปรับเงินต่ำสุด 500 บาท โดยหักเข้ากองทุนหมู่บ้าน และหักเข้ากองทุนด้านพิธีกรรม 5%

4. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดการต้นน้ำ

จากการศึกษาพบว่าผู้นำแบบไม่เป็นทางการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดการต้นน้ำ ได้แก่ การเสนอให้ปลูกไม้ป่า และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดวันประกอบพิธีกรรมของหมู่บ้านซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทุกปีตามความเหมาะสม

นางไพเราะได้กล่าวว่า "...เมื่อมีการเสนอทำโครงการฟื้นฟูป่าต้นน้ำและแหล่งอาหารพื้นบ้านชุมชนแสนสุขพีได้เสนอให้มีการปลูกป่าที่เป็นไม้ป่า เพราะมีลำต้นแข็งแรงต้านทานโรคได้ดีและมีอายุยืน..." (ไพเราะ เฮอร์, 2547: สัมภาษณ์)

5. ด้านการเสริมสร้างความรู้ในการจัดการต้นน้ำ

จากการศึกษาพบว่าผู้นำแบบไม่เป็นทางการมีการเสริมสร้างความรู้ในการจัดการต้นน้ำได้แก่ การเข้ารับการอบรมอาสาสมัครป้องกันภัยประจำหมู่บ้าน การอบรมเรื่องการอนุรักษ์ป่า การอบรมเชิงปฏิบัติการในการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน และจากการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน

กรณีนายหล่อจะมีโอกาสเข้ารับการอบรมครั้งแรก เมื่อสมัครเป็นอาสาสมัครป้องกันภัยหมู่บ้าน ซึ่งจะเกี่ยวกับการป้องกันโจรผู้ร้ายและการป้องกันภัยธรรมชาติ เช่น การทำแนวกันไฟป้องกันไฟป่า ซึ่งหลังจากได้รับการอบรมได้นำมาใช้โดยเริ่มมีการทำแนวกันไฟป่าใหม่บ้าน และเริ่มพัฒนาการทำแนวกันไฟบริเวณป่าต้นน้ำ และเมื่อได้เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองทางอำเภอแม่จันมาอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่า ก็เริ่มมีการปลูกป่าบริเวณต้นน้ำ มีการรักษาป่าชุมชน

มีการสมัครเข้าร่วมกิจกรรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำของหมู่บ้าน ทำให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับการรักษาป่าและน้ำ ก่อให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

และปัจจุบันผู้นำแบบไม่เป็นทางการจะมีโอกาสได้รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมจากการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน

6. ด้านวิธีการสร้างหรือส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการต้นน้ำ

วิธีการสร้างหรือส่งเสริมให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการต้นน้ำ ได้แก่ การชี้แจงเหตุผลให้ชาวบ้านเข้าใจ การทำเป็นแบบอย่างที่ดี และนำความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมของชนเผ่าอาข่าเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพราะชาวบ้านนับถือกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

การที่จะให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมต้องชี้แจงเหตุผลให้ชาวบ้านทราบก่อนเสมอ เช่นกรณีของนางไพเราะจะชี้แจงผลประโยชน์จากการทำโครงการสมุนไพรรูป เมื่อทำแล้วจะทำให้มีรายได้เสริมภายในครอบครัว และเป็นผู้นำในการเริ่มต้นทำอย่างจริงจังตั้งแต่การเตรียมพื้นที่ในการปลูกสมุนไพรรูป หรือการทำแซมพุ่มสมุนไพรรูป จะเห็นได้ว่าชาวบ้านจะเข้าร่วมกิจกรรมและให้ความเชื่อถือเป็นอย่างดี และอีกอย่างคือนางไพเราะทำงานในด้านส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนพื้นที่สูงจึงทำให้ชาวบ้านเกิดความเชื่อมั่นไว้วางใจ

นายหล่อจะมีได้กล่าวว่า “...การจัดกิจกรรมต่างๆ ในหมู่บ้านจะได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเป็นอย่างดี เพราะถ้าไม่ให้ความร่วมมือจะถูกมองเป็นคนเห็นแก่ตัวอยู่ในหมู่บ้านไม่ได้ จะถูกขับออกจากหมู่บ้านหรือต้องมาขอขมาผู้นำหรือคนเฒ่าคนแก่ของหมู่บ้าน และสิ่งที่สำคัญของการตั้งหมู่บ้านต้องมีความสามัคคีและเชื่อฟังผู้นำ อีกอย่างหนึ่งคือชาวอาข่าจะมีความเชื่อใน

พิธีกรรมต่างๆ นับถือกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ สืบทอดกันหลายชั่วอายุคนดังนั้นชาวบ้านจะเห็นความสำคัญและถือเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์...” (หล่อจ๊ะ ปรีชาประสิทธิ์, 2547: สัมภาษณ์)

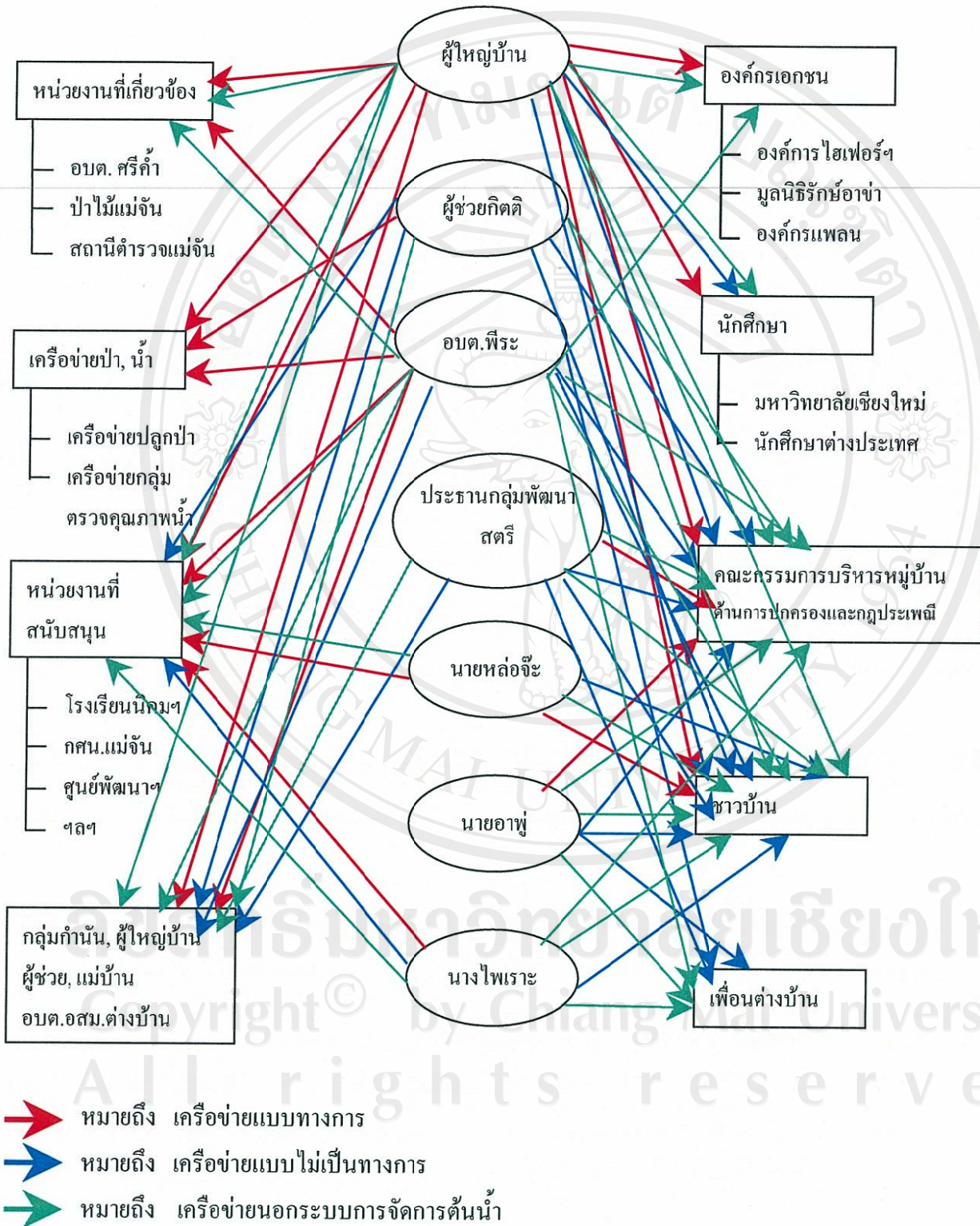
7. ด้านมุมมองในการพัฒนาหมู่บ้านแสนสุข

จากการศึกษาพบว่ามุมมองในการพัฒนาหมู่บ้านแสนสุข ได้แก่ การสานต่อพิธีกรรมต่างๆ เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้าน ในอนาคตกลัวความเชื่อหรือพิธีกรรมต่างๆ จะหายไปเพราะมีความเจริญทางด้านวัตถุเข้ามามากมาย และการทำพิธีกรรมของชาวบ้านต้องเกิดจากการเรียนรู้ต้องอาศัยความจำทั้งหมด และให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของป่าและน้ำ ดังคำกล่าวของนายหล่อจ๊ะ “...ป่ามีความสำคัญไม่มีป่าคนอยู่ไม่ได้ ป่าทำให้มีน้ำไม่มีป่าน้ำน้อยชาวบ้านไม่มีน้ำใช้ ดังนั้นชาวบ้านทุกคนต้องช่วยกันรักษาป่า...”

จะเห็นว่าศักยภาพในการจัดการต้นน้ำของผู้นำแบบไม่เป็นทางการจะเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่มีการนำความเชื่อหรือพิธีกรรมที่มีตั้งแต่บรรพบุรุษมาจัดการต้นน้ำ และผู้นำแบบไม่เป็นทางการนี้จะมีความใกล้ชิดกับชาวบ้าน มีการติดต่อสัมพันธ์แบบตัวต่อตัวในระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง และผู้นำแบบไม่เป็นทางการยังเป็นທີ່ปรึกษาด้านพิธีกรรมของหมู่บ้านด้วย ทำให้ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ

จากการศึกษาวิจัยสรุปได้ว่าศักยภาพผู้นำในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข ทั้งผู้นำแบบทางการและผู้นำแบบไม่เป็นทางการ มีความสามารถแตกต่างกันไปแต่ทุกคนมีประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมซึ่งมีความสำคัญมาก และเป็นรากฐานของผู้นำในการคิดริเริ่มกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการต้นน้ำในหมู่บ้าน มีการระดมทุน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือแสดงความคิดเห็น มีการเสริมสร้างความรู้และมีการสร้างหรือส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน สิ่งเหล่านี้เป็นศักยภาพของผู้นำ ทำให้ผู้นำมีมุมมองในการพัฒนาหมู่บ้านในทางที่ติดต่อไป และจะเห็นได้ว่าผู้นำแบบทางการจะเน้นกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมในการจัดการต้นน้ำ ส่วนผู้นำแบบไม่เป็นทางการจะเป็นนามธรรมที่อาศัยความเชื่อมาดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ดังนั้นเมื่อผู้นำบ้านแสนสุขมีศักยภาพในการจัดการต้นน้ำเช่นนี้จึงเกิดเป็นพลังในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุขที่มีประสิทธิภาพ จึงทำให้บ้านแสนสุขเป็นต้นแบบในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งมีหลายหน่วยงานได้เข้ามาศึกษาดูงานทั้งในประเทศและต่างประเทศได้แก่ กลุ่มก้านัน ผู้ใหญ่บ้านจังหวัดขอนแก่น ประเทศลาว ประเทศจีน และประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น

4.3.3 สรุปลักษณะเครือข่ายของผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข

แผนภูมิ 3 โครงสร้างเครือข่ายของผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข

จากแผนภูมิ 3

1. เครือข่ายของผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการและเครือข่ายแบบไม่เป็นทางการในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข

1.1 เครือข่ายของผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการในการจัดการต้นน้ำ

เครือข่ายของผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการ เป็นเครือข่ายทั้งสายงาน โดยตำแหน่ง และเครือข่ายที่เกิดจากความต้องการของผู้นำ จากโครงสร้างเครือข่ายของผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำ จะเห็นว่าเครือข่ายแบบทางการจะมีทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานที่สนับสนุนองค์กรเอกชน และกลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มพัฒนาสตรี องค์การบริหารส่วนตำบล และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่อยู่ต่างหมู่บ้าน เครือข่ายการอนุรักษ์ป่าและน้ำให้การสนับสนุน โดยเฉพาะคณะกรรมการบริหารหมู่บ้าน จะเห็นได้จากโครงการฟื้นฟูต้นน้ำและแหล่งอาหารพื้นบ้านชุมชนแสนสุข เกิดจากเครือข่ายความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ สถานีตำรวจภูธรอำเภอแม่จัน ป่าไม้อำเภอแม่จัน องค์การบริหารส่วนตำบลศรีคำ องค์การไฮเพอร์อินเตอร์เนชั่นแนล แห่งประเทศไทย มูลนิธิริรักษ์อาชาและคณะกรรมการบริหารหมู่บ้าน ร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน ตั้งแต่การประชาสัมพันธ์ การเพาะกล้าไม้ การเตรียมพื้นที่ การปลูกป่า การบำรุงดูแลรักษาและการทำแนวกันไฟ เป็นต้น ซึ่งโครงการนี้ดำเนินการมาเป็นปีที่ 3 แล้ว หรือโครงการปลูกป่ารักษาต้นน้ำแสนสุขของงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลศรีคำ โครงการได้ผ่านการอนุมัติและเป็นโครงการต่อเนื่องมาทุกปี ส่วนเครือข่ายหน่วยงานที่สนับสนุนจะมีการทำหนังสือเพื่อขอความร่วมมือในการจัดการต้นน้ำ โดยเฉพาะการปลูกป่า

ผู้ใหญ่บ้าน ได้กล่าวว่า “...ผมเคยทำงานร่วมกับมูลนิธิริรักษ์อาชามาก่อนเมื่อผมได้รับตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน ผมจึงได้ประสานขอความช่วยเหลือ โดยขอสนับสนุนงบประมาณในการปลูกป่าและการทำแนวกันไฟ ซึ่งได้รับความช่วยเหลือจากมูลนิธิริรักษ์อาชามาตลอด จนกระทั่งได้รู้จักเจ้าหน้าที่องค์การไฮเพอร์ฯ โดยการแนะนำของผู้อำนวยการมูลนิธิริรักษ์อาชา หลังจากนั้นผมจึงได้ประสานกับองค์การไฮเพอร์ฯ เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งให้ความช่วยเหลือทั้งทางด้านการส่งเสริมอาชีพและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบ้านแสนสุข เช่น โครงการฟื้นฟูป่าต้นน้ำและแหล่งอาหารพื้นบ้านชุมชนแสนสุข โดยจะสนับสนุนทั้งด้านวิชาการ แหล่งทุน...” (ธีระวัฒน์ พิทักษ์ไพโรศรี, 2547: สัมภาษณ์)

ส่วนเครือข่ายการปลูกป่าเกิดจากการที่ผู้นำหมู่บ้านแสนสุขได้ไปศึกษาดูงานเครือข่ายการอนุรักษ์ป่าอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน จึงได้นำความรู้จากการศึกษาดูงานมาสร้างเครือข่ายการปลูกป่าโดยชักชวนหมู่บ้านใกล้เคียงมาเป็นเครือข่าย ปัจจุบันมีเครือข่ายการปลูกป่าทั้งหมด 6 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่าเมียง บ้านเขานิคมหมู่ 15 บ้านรุ่งเจริญ บ้านปางมูล

หมู่ 5 บ้านแม่สลองหมู่ 4 และหมู่ 14 และบ้านโค้งงามหมู่ 5 เมื่อมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการต้นน้ำเครือข่ายเหล่านี้จะมาช่วยตลอด

รวมทั้งกิจกรรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้านของบ้านแสนสุข ก็ได้รับการสนับสนุนจากองค์การไฮเพอร์อินเตอร์เนชันแนลประเทศไทย และมูลนิธิรักษ์อาฮา โดยสนับสนุน ด้านวิชาการ แหล่งทุน และประสานกับคณะวิทยาศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หน่วยงานภาครัฐ และเอกชนอื่นๆ กิจกรรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อติดตาม และเก็บตัวอย่างน้ำ มีการจัดตั้งเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2545 โดยมีผู้ช่วยกิติ จือเปาะ เป็นประธานกรรมการและมีคณะกรรมการอีก 18 คน โดยแบ่งการทำงานออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน เพื่อประเมินคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน โดยชาวบ้านจะเป็นผู้รับผิดชอบในการเก็บตัวอย่าง บันทึกผล สรุปและขยายผล ปัจจุบันมีเครือข่ายในหมู่บ้านเพิ่มอีก 11 คน ปัจจุบันมีเครือข่ายทั้งหมด 30 คน จึงมีการปรับเปลี่ยนการทำงานโดยแบ่งกลุ่มออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน นอกจากนี้ยังมีคณะครูและนักเรียน โรงเรียนนิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ ชาวเขาโดยมีครู 3 คน นักเรียนอีก 7 คน ได้ไปสังเกตการณ์ในการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำ ด้วย เพื่อไปศึกษาวิธีการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำจากสถานที่จริง เพราะกลุ่มตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำต้องไปเก็บตัวอย่างทุกวันเสาร์แรกของต้นเดือน เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำโครงการ อนุรักษ์น้ำ และกลุ่มตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำได้พัฒนาเครือข่ายโดยจัดอบรมการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน ทั้งการอบรมให้ความรู้ และอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับแกนนำบ้านนิคมแม่ลาว อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย และบ้านห้วยสำนพลับพลา อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย รวมจำนวน 17 คน ในวันที่ 9-11 มกราคม 2547 โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์การไฮเพอร์อินเตอร์เนชันแนล แห่งประเทศไทย และได้สร้างเครือข่ายการตรวจคุณภาพน้ำระดับชาวบ้านให้กับแกนนำตำบลแม่สลองในและตำบลเทิดไทย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย จำนวน 40 คน ในวันที่ 16-17 มีนาคม 2547 เป็นการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมโดยเฉพะความสำคัญของป่าและน้ำ และในวันที่ 30-31 มีนาคม 2547 จะเป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยใช้สถานที่บ้านแสนสุข ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากองค์กรแพลนและมูลนิธิรักษ์อาฮา

จะเห็นได้ว่า เครือข่ายของผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข ส่วนใหญ่จะมีคณะกรรมการบริหารหมู่บ้านเป็นคนประสานระหว่างหน่วยงานต่างๆ กับชาวบ้าน โดยผู้ นำเป็นตัวขับเคลื่อนในการจัดการต้นน้ำ และยังมีขยายเครือข่ายการตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้านและเครือข่ายการปลูกป่าออกไปอีก

1.2 เครื่องข่ายของผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นทางการในการจัดการต้นน้ำ

เครือข่ายของผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นทางการ เป็นเครือข่ายที่เป็นสายใยความสัมพันธ์ของเครือญาติและเป็นเพื่อนกัน จากโครงสร้างเครือข่ายของผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำ จะเห็นว่าเครือข่ายแบบไม่เป็นทางการส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเครือญาติ ชาวบ้าน คณะกรรมการบริหารหมู่บ้านและเพื่อนต่างบ้าน จากการศึกษาของคนในชุมชน พบว่าเป็นกลุ่มเครือญาติกันเกือบทั้งหมู่บ้าน นายหล่อจ๊ะ เขอเบาะ ซึ่งเป็นผู้นำการอพยพมาอยู่บ้านแสนสุขด้วยกัน ทั้งหมด 12 ครอบครัว มีนามสกุล เขอเบาะ 3 ครอบครัว นามสกุลปอแฉ่ 4 ครอบครัว และนามสกุลเขอหมื่อ 5 ครอบครัว ทั้ง 3 นามสกุลนี้ จะมีความเกี่ยวข้องเป็นเครือญาติกันมาก่อนที่จะย้ายมาอยู่บ้านแสนสุข ยกตัวอย่างกรณีครอบครัวของนายหล่อจ๊ะมีพี่น้องทั้งหมด 3 คน นายหล่อจ๊ะเป็นบุตรคนโต น้องชายคนที่สองของนายหล่อจ๊ะ คืออดีตผู้ใหญ่บ้านขจร เขอเบาะ มีภรรยาชื่อนางไพเราะ เขอเบาะ ซึ่งเป็นอดีตประธานกลุ่มพัฒนาสตรี เป็นญาติกับผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน คือผู้ใหญ่บ้านธีระวัฒน์ พิทักษ์ไพรศรี (บิดานางไพเราะเป็นพี่ชายบิดาผู้ใหญ่บ้านธีระวัฒน์) และผู้ใหญ่บ้านเป็นพี่คนละแม่กับนายอริยวัตร พิทักษ์ไพรศรี ซึ่งมีตำแหน่งเป็นเลขานุการของผู้ใหญ่บ้าน ส่วนประธานกลุ่มพัฒนาสตรีคนปัจจุบันชื่อนางสุภา ปรีชาประสิทธิ์ (เขอเบาะ) เป็นภรรยาของลูกชายนายหล่อจ๊ะ ส่วนบิดาของนายอาพู่เป็นบิดาเลี้ยงของนายหล่อจ๊ะ และลูกชายของนายอาพู่มีตำแหน่งเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง และลูกชายอีกคนมีตำแหน่งเป็นประชาคมหมู่บ้าน สำหรับผู้ช่วยกิตติ เป็นญาติห่างๆ กับนายหล่อจ๊ะ จะเห็นว่าชุมชนนี้มีระบบเครือญาติที่ใหญ่มีการประสานสายเลือดปรองดองเป็นญาติกัน ทั้งคณะกรรมการบริหารหมู่บ้านและชาวบ้าน ฉะนั้นเมื่อมีกิจกรรมในการจัดการต้นน้ำ ทั้งการปลูกป่า การตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน หรือการทำแนวกันไฟ ก็จะช่วยเหลือซึ่งกันและกันจนกิจกรรมสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

นอกจากจะมีเครือข่ายกลุ่มเครือญาติแล้วยังมีกลุ่มเพื่อน เพื่อนร่วมงานตามสายงาน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลและกลุ่มพัฒนาสตรีต่างมาช่วยกันปลูกป่าและทำแนวกันไฟป่าของหมู่บ้านอีกด้วย

สรุปได้ว่าเครือข่ายของผู้นำชุมชนแบบทางการ และแบบไม่เป็นทางการต่างส่งเสริมซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะเครือข่ายแบบไม่เป็นทางการเป็นเครือข่ายที่เกิดจากระบบเครือญาติ ความเป็นเพื่อน ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นเป็นรากฐานที่มั่นคงของหมู่บ้าน และเมื่อได้แรงเสริมจากเครือข่ายแบบทางการ ทำให้การจัดการต้นน้ำมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. เครือข่ายของผู้นำชุมชนในระบบการจัดการต้นน้ำและเครือข่ายของผู้นำชุมชนนอก ระบบการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข

จากโครงสร้างเครือข่ายของผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำ จะเห็นว่าทั้งเครือข่ายของผู้นำในระบบการจัดการต้นน้ำและเครือข่ายของผู้นำนอกระบบการจัดการต้นน้ำ มีความสัมพันธ์กันให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

กรณีเครือข่ายองค์กรเอกชน ได้แก่ องค์กรไฮเฟอริฯ นอกจากให้การสนับสนุนด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการปลูกป่า การตรวจคุณภาพและปริมาณน้ำระดับชาวบ้าน และการทำแนวกันไฟ รวมทั้งสนับสนุนการทำแก๊สชีวภาพ และยังสนับสนุนด้านส่งเสริมอาชีพให้กับชาวบ้าน โดยเฉพาะการเลี้ยงสัตว์ เช่น หมู แพะ และกระต่ายอีกด้วย อีกทั้งยังจัดอบรมเกี่ยวกับศักยภาพและการพัฒนาบุคลิกภาพของผู้นำในหมู่บ้าน มีการศึกษาดูงานทั้งด้านสิ่งแวดล้อม การเกษตร และอาชีพ และมูลนิธิรักษ่าอย่างยังสนับสนุนด้านการให้ทุนการศึกษานักเรียนชาวเขา การช่วยเหลือนักเรียนชาวเขาที่ยากจนแต่เรียนดี โดยมีหอพักอยู่ในบ้านแสนสุข การส่งเสริมอาชีพ การรณรงค์ป้องกันยาเสพติดในหมู่บ้าน เป็นต้น

กรณีหน่วยงานที่สนับสนุน ได้แก่ ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ได้สนับสนุนการจัดการต้นน้ำตั้งแต่การปลูกป่า การทำแนวกันไฟ และยังส่งเสริมรายได้ให้กับชาวบ้านโดยให้ทุนในการจัดทำโครงการสมุนไพรรูป ส่งเสริมอาชีพ โดยเฉพาะงานฝีมือชาวเขา เมื่อมีการแสดง Mini Light and Sound ซึ่งเป็นของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยร่วมกับศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา เป็นการแสดงวิถีชีวิตของชนเผ่าอาข่าโดยใช้นักแสดงของหมู่บ้านแสนสุขทั้งหมดซึ่งเป็นการส่งเสริมรายได้ให้กับชาวบ้าน

สำหรับองค์การบริหารส่วนตำบล นอกจากช่วยในด้านงบประมาณในการปลูกป่า และยังสนับสนุนเกี่ยวกับการทำลานกีฬาต้านยาเสพติด และสนับสนุนพันธุ์พืชในการเกษตร การสร้างที่เก็บน้ำในหมู่บ้าน และการสร้างถนน เป็นต้น ทำให้เกิดความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ

ส่วนคณะกรรมการบริหารหมู่บ้านและชาวบ้าน นอกจากจะช่วยกันเกี่ยวกับการจัดการต้นน้ำ ยังช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งทางด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจเพื่อให้หมู่บ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

สรุปได้ว่าเครือข่ายของผู้นำชุมชนในระบบการจัดการต้นน้ำ และนอกระบบการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุขส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ หรือให้ความช่วยเหลือต่อกันมาทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันขึ้นระหว่างผู้นำชุมชนและชาวบ้านกับหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาบ้านแสนสุขในด้านต่างๆ

3. เครือข่ายของผู้นำภายในชุมชนและเครือข่ายของผู้นำภายนอกชุมชนในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข

3.1 เครือข่ายของผู้นำภายในชุมชนในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข

จากโครงสร้างเครือข่ายของผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข เครือข่ายภายในชุมชนจะเป็นคณะกรรมการบริหารหมู่บ้านและชาวบ้านเท่านั้น จากการศึกษาพบว่า เครือข่ายของผู้นำในการจัดการต้นน้ำภายในชุมชนบ้านแสนสุข จะเป็นในรูปแบบของโครงสร้างการบริหารงานหมู่บ้านซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านที่ 1 ด้านการปกครองซึ่งมีการบริหารงานโดยมีผู้ใหญ่บ้านธีระวัฒน์เป็นประธานกรรมการ มีคณะกรรมการบริหารและคณะกรรมการหมู่บ้าน กรณีมีการจัดกิจกรรมการปลูกป่าต้องมีการประชุมคณะกรรมการบริหารหมู่บ้านและชาวบ้านแต่ละฝ่ายแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ เช่น ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายต้อนรับ ฝ่ายจัดเตรียมน้ำ-อาหาร ฝ่ายขนส่งเสบียงและชาวบ้านไปยังบริเวณที่ปลูกป่า และฝ่ายรับผิดชอบการสำรวจรายชื่อชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดการต้นน้ำ เป็นต้น ผู้นำแต่ละคนจะมีเครือข่ายของตนเองภายในหมู่บ้าน ส่วนด้านที่ 2 ด้านกฎและจารีตประเพณี ซึ่งจะประกอบด้วยผู้นำพิธีกรรม (ยี่อมะ) หมอผี (พิมะ) หมอดู (ยี่ผ่า) ผู้ช่วยยี่อมะ (เจวหยา) และผู้อาวุโสหมู่บ้าน มีหน้าที่ตัดสินคดีที่ผิดกฎและผิดต่อจารีตประเพณีในหมู่บ้าน และทำพิธีกรรมต่างๆ ส่วนพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม เช่น การทำพิธีบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ศาลผีประจำหมู่บ้านและพิธีบวชป่าแบบชาวเขาเผ่าอาข่า เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการแบ่งเขตพื้นที่ดูแลชาวบ้านทั้งหมด 6 เขตพื้นที่ โดยมีผู้ใหญ่บ้านธีระวัฒน์ พิทักษ์ไพโรศรี เป็นประธานกรรมการและมีคณะกรรมการอีก 6 คน แต่ละคนจะมีลูกบ้านที่อยู่ในความดูแล 20 ครัวเรือน ซึ่งจะดูแลได้ครอบคลุมทุกครัวเรือน และยังมีเครือข่ายของกลุ่มพัฒนาสตรีบ้านแสนสุขซึ่งมี นางสุภา ปรีชาประสิทธิ์เป็นประธานกรรมการมีการแบ่งกลุ่มออกเป็น 10 กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มจะมีแม่บ้าน 10 คน จะเห็นว่าการบริหารในหมู่บ้านจะครอบคลุมลูกบ้านทั้งหมดทำให้การประสานงานง่ายต่อการจัดกิจกรรมของหมู่บ้าน

ซึ่งนอกจากนี้ได้วิเคราะห์โครงสร้างการบริหารงานบ้านแสนสุข พบว่าหัวหน้างานแต่ละฝ่ายจะเกี่ยวข้องเป็นเครือข่ายกันทั้งหมด ดังนั้นลักษณะการทำงานของเครือข่ายผู้นำภายในหมู่บ้านจะเหนียวแน่น ทุกคนให้ความร่วมมือ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข

3.2 เครื่องข่ายของผู้นำภายนอกชุมชนในการจัดการต้นน้ำ

เครือข่ายของผู้นำภายนอกชุมชนในการจัดการต้นน้ำจะเป็นเครือข่ายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานที่สนับสนุนการจัดการต้นน้ำ องค์กรเอกชน เครือข่ายการปลูกป่า และน้ำ กลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มพัฒนาสตรี องค์กรบริหารส่วนตำบล และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่อยู่ต่างหมู่บ้าน และกลุ่มเพื่อนต่างบ้านเข้ามาให้การสนับสนุน

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า "...ผมต้องประสานงานกับหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การจัดการต้นน้ำให้มากที่สุดเพื่อขอความร่วมมือและเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์หมู่บ้านของผม ด้วย..." (ธีระวัฒน์ พิทักษ์ไพโรศรี, 2547: สัมภาษณ์)

กรณีการจัดทำโครงการฟื้นฟูป่าต้นน้ำและแหล่งอาหารพื้นบ้านชุมชนแสนสุข ผู้ใหญ่บ้านธีระวัฒน์ จะมีการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้านก่อน หลังจากนั้นจะมีการประชุมหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการนี้ ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน ป่าไม้อำเภอแม่จัน สถานีตำรวจภูธรอำเภอแม่จัน องค์กรพัฒนาการเกษตรและการศึกษาอาชา องค์กรไฮเพอร์ฯ และ องค์กรบริหารส่วนตำบลศรีคำ ซึ่งมีการกำหนดการจัดกิจกรรมในการปลูกป่า และได้เชิญหน่วยงานต่างๆ เช่น หน่วยงานที่สนับสนุน กลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มพัฒนาสตรี องค์กรบริหารส่วนตำบล และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่อยู่ต่างบ้าน มาร่วมกิจกรรมการปลูกป่า

พบว่าหน่วยงานภายนอกชุมชน ให้การสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณ การศึกษาดูงาน อุปกรณ์ต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการต้นน้ำ โดยเฉพาะแรงกายแรงใจที่เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การเตรียมพื้นที่ปลูกป่า และการดูแลหลังการปลูกป่า

ผู้ใหญ่บ้านได้กล่าวว่า "...ปีนี้มีหน่วยงานต่างๆ ให้ความร่วมมือมากกว่าปีที่ผ่านมามีทั้งหมด 18 หน่วยงาน ซึ่งผมคิดว่าส่วนหนึ่งมาจากการปลูกป่าของหมู่บ้านเราได้ผลเพราะมีการดูแลหลังการปลูกมาตลอด และอีกอย่างหนึ่งอาจเป็นเพราะกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกำลังมาแรง..." (ธีระวัฒน์ พิทักษ์ไพโรศรี, 2547: สัมภาษณ์)

สรุปได้ว่า เครือข่ายของผู้นำภายในชุมชนเป็นเครือข่ายที่เกิดจากระบบสายงานภายในหมู่บ้านและที่สำคัญคือระบบเครือข่าย ซึ่งส่วนใหญ่บ้านแสนสุขเกี่ยวข้องเป็นญาติกันเกือบทั้งหมู่บ้าน ทำให้บ้านแสนสุขมีรากฐานที่มั่นคง และได้แรงเสริมจากเครือข่ายภายนอกชุมชน ทำให้บ้านแสนสุขประสบความสำเร็จในการจัดการต้นน้ำ

4. ความซ้ำของเครือข่ายผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำ

จากโครงสร้างเครือข่ายของผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุขจะเห็นได้ว่า มีความซ้ำของเครือข่ายผู้นำชุมชนเกิดขึ้น เครือข่ายที่ซ้ำกันมาก ได้แก่ คณะกรรมการบริหารหมู่บ้าน ชาวบ้าน และกลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มพัฒนาสตรี องค์การบริหารส่วนตำบล และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่อยู่ต่างหมู่บ้าน และหน่วยงานที่สนับสนุนการจัดการต้นน้ำ

ความซ้ำของเครือข่ายผู้นำชุมชนในการจัดการต้นน้ำเป็นเครื่องชี้วัดให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างผู้นำกับหน่วยงาน ดังกรณีมีการปลูกป่า ผู้ใหญ่บ้านทำหนังสือเชิญหน่วยงานศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขามาร่วมกันปลูกป่า แต่คนที่ไปประสานจะเป็นนางไพเราะเพราะทำงานอยู่ที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ทำให้ง่ายต่อการประสาน และการขอความร่วมมือ หรือกรณีผู้ใหญ่บ้านทำหนังสือเชิญโรงพยาบาลแม่จันมาร่วมกิจกรรมการปลูกป่า โดยให้ ส.อบต.พีระ เป็นคนประสานเพราะเคยทำงานอยู่โรงพยาบาลแม่จัน และเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และกรณีผู้ใหญ่บ้านธีระวัฒน์ ทำหนังสือเชิญผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หรือองค์การบริหารส่วนตำบลศรีค้ำมาร่วมกิจกรรมการปลูกป่า เมื่อมีการประชุมขององค์การบริหารส่วนตำบลศรีค้ำ ส.อบต.พีระ จะเป็นทั้งผู้ประสานและแจ้งในที่ประชุมอีกครั้ง ในการเชิญชวนให้มาปลูกป่า จะเห็นได้ว่าความซ้ำของเครือข่ายผู้นำชุมชนในเครือข่ายการจัดการต้นน้ำทำให้เกิดความแน่นแฟ้นของการประสานงาน ซึ่งจะมีผลต่อการให้ความร่วมมือในการจัดการต้นน้ำ และทำให้หมู่บ้านได้รับผลประโยชน์อย่างเต็มที่